

FORSKNINGS-
AVDELNINGENS
ARBETSRAPPORTSERIE

NR 43

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA

43

RESEARCH
DEPARTMENT'S
WORKING PAPERS

NO 43

ERSTA SKÖNDAL UNIVERSITY COLLEGE

Volontärprogram riktade till ungdomar

En introduktion till ett nygammalt fenomen

JULIA GROSSE

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA
2006

ARBETSRAPPORTSERIE NR 43

Volontärprogram riktade till ungdomar

En introduktion till ett nygammalt fenomen

JULIA GROSSE

Stockholm, september 2006

Publicerad av Forskningsavdelningen, Ersta Sköndal högskola
Copyright © 2006 Julia Grosse
ISSN 1402-277X

Omslag: Hans Andersson H&I Design
Tryck: Elanders Gotab AB, Stockholm 2006
Produktion: Sari Nurminen

FÖRORD

Den här studien utgör slutpunkten på ett arbete som började med ett utredningsuppdrag åt Utbildnings- och kulturdepartementets ungdomspolitiska enhet. Arbetet resulterade i ett underlag för Regeringskansliets och de berörda statliga verkens arbete med EU:s volontärsatsning. Befriad från en mera problemorienterad analys presenteras här en huvudsakligen deskriptiv översikt över de volontärprogram som olika slags organisationer tillhandahåller för unga vuxna. Det är i första hand anordnarnas perspektiv som belyses. Utöver utbud och arbetssätt i Sverige görs även en summarisk utblick mot andra länders arbete med volontärprogram riktade till ungdomar. Denna rapport utgör ett led i forskningsavdelningens långsiktiga kartläggning av olika delar av civilsamhället.

Lars Svedberg
Föreståndare, professor

INNEHÅLL

FÖRORD	3
INLEDNING	7
Material och metod	9
Disposition och läsanvisning	11
INTRODUKTION TILL VOLONTÄRPROGRAM	13
Vad menas med "volontär"?	13
Presentation av olika idéer och inriktningar	14
VOLONTÄRPROGRAM I DETALJ	23
Olika typer av organisationer och volontärprogram	23
Rättslig ställning	26
Geografiska aspekter	26
Volontärernas uppgiftsområden	27
Tilltänkta och faktiska deltagare samt rekrytering	29
Det praktiska runt volontärerna	34
Målsättning och motiv till volontärarbete	35
Finansiering	38
Informations- och samarbetspartner i Sverige	38
Kvalitetssäkring och uppföljning	40
Centrala problem	44
INTERNATIONELL UTBLICK	46
Nordisk utblick	46
Exempel från kontinenten	48
Intereuropeiska samarbeten	52
Utblick mot USA	53
Centrala problem i andra europeiska länder	54
SVENSKA VOLONTÄRPROGRAM I ETT EUROPEISKT SAMMANHANG	56
EN KORT SAMMANFATTNING OCH NÅGRA SLUTSATSER	58
REFERENSER	60
BILAGOR	62
Bilaga 1: Förteckning över intervjupersoner och deras organisationer	62
Bilaga 2: Intervjuguide	63
Bilaga 3: Typologi av svenska volontärorganisationer	64

PUBLIKATIONER FRÅN FORSKNINGSAVDELNINGEN	66
Skriftserie	66
Arbetsrapportserie	67
Särtryckserie	68
Metodbokserie	69
Övriga publikationer i urval	69

INLEDNING

Den svenska befolkningens ideella insatser

Forskningsavdelningen på Ersta Sköndal högskola har sedan 1992 undersökt det svenska folkets frivilliga eller ideella engagemang i form av upprepade befolkningsstudier 1998 och 2005 (SOU 1993:82, Jeppsson Grassman & Svedberg 1999 och Olsson, Jeppsson Grassman & Svedberg 2006). Särskilt intressant för föreliggande studie är att data tillåter bland annat en analys av de engagerades ålder. Ålder tycks vara en viktig förklaringsfaktor när det gäller frivilligt arbete där man kan säga att såväl de yngsta som de äldsta är mindre aktiva än övriga delar av befolkningen.

Det har även gjorts en stor komparativ europeisk studie om medborgarnas attityder till ideellt arbete där forskningsavdelningen genomförde den svenska delundersökningen (Jeppsson Grassman & Svedberg 1996). I denna undersökning anger svenskar i åldern 16–29 år i något lägre grad än den äldre delen av befolkningen att de anser att det är vars och ens moraliska skyldighet att någon gång i sitt liv utföra frivilligt arbete.

Andra forskares resultat till trots kan man i den senaste befolkningsstudien från 2005 se att såväl det ideella engagemanget som folkkrörelsetraditionen tycks fortsätta ha stort inflytande i svenskarnas vardag. Även det värderingsmässiga stödet för frivilligt arbete framstår som stabilt. Konkret innebär det att en mycket stor del av befolkningen ägnar sig åt någon form av ideellt arbete. 39 procent av männen och 43 procent av kvinnorna i åldern 16–29 år har under det senaste året utfört någon form av frivilligt arbete. Ser man däremot till hela den vuxna befolkningen så har i genomsnitt 53 procent av männen och 49 procent av kvinnorna engagerat sig ideellt. De yngres engagemang är alltså något mindre. När vi ser på informella insatser (för t ex grannar, arbetskamrater och anhöriga) så var personer i åldern 18–29 också i lägre grad engagerade än äldre grupper. Skiljer man dessutom mellan insatser som görs inom ramen för idrottsföreningar och frivilligt arbete ser man att en stor del av yngres ideella arbete utgörs av just idrottsrelaterade aktiviteter, vilket det inte gör i samma utsträckning i övriga åldersgrupper (Olsson under utgivning).

Andelen traditionella typer av föreningsinsatser som informations-/opinionsarbete och utbildning/ledarskap är anmärkningsvärt stabil över tid. Andelen personer som uppger att de gör ”andra insatser” har ökat betydligt under senare år. Författarna till den senaste befolkningsstudien (Olsson, Jeppsson Grassman & Svedberg 2006) menar att det ofta rör sig om mindre formaliserade insatser.

Vi vet att ålder starkt strukturerar formen för det ideella engagemanget. Olika organisationstyper utgör ”naturliga” grupper för personer i samma livsfas som t ex studentföreningar, föräldraföreningar, bostadsrättsföreningar eller pensionärsorganisationer. Överlag är dock flest personer engagerade i idrottsföreningar. I åldersgruppen 16–29 är 20 procent aktiva i idrottsföreningar, 6 procent i organisationer som arbetar med kultur, musik, dans och/eller teater och en lika hög andel i studentföreningar (Olsson under utgivning).

I materialet från befolkningsstudien (Olsson, Jeppsson Grassman & Svedberg 2006) kan man också utläsa en betydande skillnad mellan könen när det kommer till engagemanget i socialt inriktade organisationer där kvinnorna är klart överrepresenterade. Vidare visar forskarna att det finns ett tydligt samband mellan den enskildes utbildningsnivå och beredskapen att göra frivilliga insatser. Det finns en tendens att medborgare med mer resurser (vad gäller t ex utbildning och inkomst) engagerar sig i större omfattning ideellt än de med mindre resurser. Ytterligare ett rön är att medborgare i mindre samhällen i allmänhet är mera aktiva i föreningslivet än medborgare i större.

Ungdomsvolontärer

Avsikten här är att ge en mera allmän bild av volontärverksamhet utförd av ungdomar med anknytning till Sverige. Syftet med rapporten¹ kan beskrivas på följande sätt:

- Den ska redogöra för vilka termer som ofta används när man talar om volontärprogram riktade till ungdomar.
- Rapporten ska också belysa hur sådan volontärverksamhet kan bedrivas i Sverige. Detta sker utifrån en kartläggning av de organisationer som tillhandahåller sådana aktiviteter.
- Rapporten ska visa på vilka olika sätt ideella, vinstsyftande och offentliga aktörer som inte är volontärorganisationer kan vara involverade i volontärverksamhet för ungdomar.
- Slutligen sätts de svenska volontärprogrammen in i ett internationellt perspektiv.

För att fullfölja detta uppdrag har jag intervjuat nyckelpersoner inom området. Detta leder till att i första hand organisationernas syn belyses. Denna information kommenteras och diskuteras kontinuerligt.

Olika personer förknippar säkert olika saker med volontärarbete eller volontärprojekt riktade till ungdomar. En klar skiljelinje går mellan verksamheter där ungdomar är utförare av och där de är målgrupp för insatser. I det här fallet avses program som engagerar ungdomar till att utföra någon typ av arbetsuppgift. Det är alltså ungdomarna som kallas för volontärer. I denna rapport används just termen volontär för att beteckna de unga deltagarna i denna typ av verksamhet, även om vissa organisationer väljer andra beteckningar. Dels kan volontärprogram ses som en möjlighet för redan aktiva unga människor att få nya erfarenheter, dels syftar de till att stimulera ungdomar till en meningsfull tidsbegränsad sysselsättning. Volontärerna kan naturligtvis också arbeta i ett sådant projekt dit ungdomar kommer som t ex fritidsgårdar. Volontären betraktas dock i detta fall snarare som personal än som deltagare i verksamheten.

---

¹ Ett stort tack till teol dr Erik Blennberger som varit handledare vid arbetet samt till fil dr Emilia Forssell och fil dr Magnus Karlsson som kommenterat förarbetena till rapporten.

Material och metod

Kartläggningen bygger huvudsakligen på personliga intervjuer med organisationsföreträdare och personer som på ett eller annat sätt har erfarenhet av att arbeta med volontärprogram. Dessa intervjuer har sedan kompletterats genom en granskning av organisationernas respektive verksamhetsberättelser.

Begreppsbestämning

Avgränsningsarbetet i denna studie har olika syften, och definitioner av volontärprogram riktade till ungdomar har sitt ursprung i olika premisser. Ett första syfte är nödvändigheten av att skapa instrument som hjälper att välja passande informanter. Denna grundval har av naturliga skäl många beröringspunkter med det eftersträvade resultatet med denna studie, vilket huvudsakligen genereras av det primärempiriska materialet. Att få kunskap om organisationernas syn och användning av ungdomsvolontärbegreppet ingår alltså i rapportens syfte. För att fullfölja detta syfte ges även förslag på definitioner som används av intresseförbund inom området och den vetenskapliga litteraturen. Vidare krävs att läsaren vet vad som menas när författaren använder sig av en viss term just i den aktuella texten. Mer om detta finns under ”Disposition och läsanvisningar”.

För att kunna identifiera de organisationer vars engagemang i denna fråga skulle granskas närmare var min förförståelse central. Här förlitade jag mig mest på aktörernas egen benämning i kombination med en ungefärlig uppfattning om European Voluntary Service/ EVS-modellen som beskrivs längre fram. Det skulle handla om program där unga vuxna engagerar sig i princip oavlönat under en viss avgränsad tid. Vidare skulle det röra sig om ett heltidsengagemang där boende, mat, resa och försäkring ordnas i anknytning till en organisation. Dessutom koncentrerade jag mig främst på icke-kollektiva varianter av volontärtjänst.

Materialinsamling och materialbearbetning

Inledningsvis genomförde jag sonderande intervjuer med Minna Nyman vid Utbildnings- och kulturdepartementet, Emmy Bornemark vid internationella enheten på Ungdomsstyrelsen samt Amelie Silfverstolpe och Malin Tappert vid Volontärbyrån. Syftet var för det första att orientera mig inom ämnet, få en överblick över aktuella aktörer, organisationsstrukturer och storleksmässiga dimensioner. För det andra var syftet att hitta rimliga utgångsdefinitioner för volontärbegreppet och därigenom avgränsa kartläggningsuppgiften, och för det tredje att identifiera sådana organisationer som har erfarenhet av volontärtjänster för ungdomar. I detta skede förtydligades volontärprogrammets utbildningskaraktär och kravlöshet vad gäller formell utbildning. Efteråt arbetade jag till viss del enligt snöbollsprincipen, det vill säga bad mina intervjupartner att tipsa mig om andra relevanta aktörer på området. Jag styrdes också av tanken att hitta en så stor variation av organisationer som möjligt. Hur denna variation skulle se ut baseras på den uppfattning jag kunnat bilda mig under de första explorativa intervjuerna och utifrån befintlig kunskap på forskningsavdelningen där man är specialiserad på bland annat frivilligsektorn och civilsamhället. Nedanstående tabell² låg till grund för urvalet av intervjupersoner med utgångspunkt i den preliminära definitionen av ungdomsvolontärtjänsten. En del kriterier återfinns också i tabellen i bilaga 3.

---

²Tabellen läses kolumnvis, ej som rader.

Associationsform/ organisationstyp	Position gentemot	Geografiska aspekter i volontären	Uppgiftsområde utifrån Sverige	Organisations- nivå organisationens karaktär	Ideologisk bakgrund	Volontär tjänstens längd	Storlek
Frivillig- organisation/ förening	Sändande	Nord	Kultur och fritid	Paraply	Tros- samfund	Lång tid	Små
Offentlig aktör	Mottagande	Syd	Bistånd	Övergripande samordnare specifik för volontär- verksamheten	Humanitär rörelse	Kort tid/ särskilda behov	Mellan- stora
Företag		Urban miljö	Socialt arbete/ vård	Volontär- specialist för volontär- organisation	Intresse- förening	Lägger	Stora
		Landsbygd	Mänskliga rättigheter/ fredsarbete		Parti		
			Miljö		Annan		
			Mission	Organisations- företrädare utan direkt ansvar för volontärer			
				Handledare/ administratör i direktkontakt med volontärer			

Med det definitionsarbete som gjorts inledningsvis blev det aldrig aktuellt att närmare undersöka tilltänkta intervjupartner från t ex partier eller icke-kristna trossamfund. För att illustrera: vare sig Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund/SSU eller Sveriges unga muslimer/SUM har några heltidsvolontärer utan arbetar med ungdomar som engagerar sig ideellt på fritidsbasis. Andra, för denna undersökning intressanta, organisationer hade avbrutit sitt deltagande i EVS-programmet eller hade ingen möjlighet att låta sig intervjuas.

Sedan genomförde jag 20 intervjuer med de personer som listas i förteckningen i bilaga 1 i januari och februari 2006. Intervjuguiden som återfinns i bilaga 2 togs som utgångspunkt. Detta underlag är relativt hårt strukturerat, men vid vissa organisationer har enbart ett fåtal av frågorna kunnat tillämpas då deras organisering av volontärverksamheten avvek för mycket från mina ursprungliga förställningar. I dessa fall leddes intervjun fortsättningsvis under friare former. Fokus riktades under hela intervjun på problem, utbytesverksamhet och resurssvaga ungdomar. I början av studien genomförde jag även en gruppintervju med tre utländska EVS-ungdomar som ett led i orienteringsarbetet.

Intervjumaterialet kompletterades dessutom på angivna ställen med konsultativa samtal med informanter på bland annat Regeringskansliet. Även organisationernas egna verksamhetsberättelser, utvärderingar och informationsmaterial relaterades till organisationsföreträdarnas redogörelser. Andra källor utgörs av resultaten av ett rskningsprojekt om volontärtjänsters rättsliga status i Europa som genomförts i regi av VSO (Association of Voluntary Organisations) och CEV (Centre Européen du Volontariat). VSO och CEV är de två största europeiska paraplyorganisationerna för främjandet av rivilliginsatser. Vidare använde jag mig av sökord som bland andra "volontär", frivilligorganisationer" och "ungdom" samt

”voluntary service”, ”civic service”, organizations” och ”youth” i olika kombinationer för att hitta relevant vetenskaplig litteratur referensdatabaser. Kompletterande faktamässig information fann jag via bland annat intresseorganisationer och statliga rapporter om detta fält.

Intervjuerna transkriberades summariskt. Med intervjumaterialet som grundunderlag försökte jag utveckla en sorts typologi om organisationer som på olika sätt tillhandahåller volontärprogram för ungdomar (se även bilaga 3). Jag strukturerade denna översikt genom att identifiera sådana kategorier som visat sig aktuella i intervjuerna. Tabellens innehåll bör inte uppfattas som hierarkiskt ordnat. De hinder som genom undersökningen blev synliga speglas mot och diskuteras fortlöpande utifrån organisationernas syn och befintlig forskning. Jag diskuterar både de problem som organisationsföreträdarna själva explicit artikulerar och de jag kan se utifrån omständigheterna i sin helhet. Dessutom konfronteras de kunskaper som inhämtats om de svenska förhållandena med de internationella villkoren för volontärorganisationer med inriktning mot ungdomar utifrån ovan nämnda kategorisering. Avsnittet om internationella förhållanden har snarare främst tentativ karaktär då en grundligare utredning överskrider ramarna för denna rapport.

Denna studie har en kvalitativ ansats utan anspråk på representativitet, varför resultaten inte är generaliserbara. Vidare är det möjligt att jag missat någon organisation som skulle ha bidragit med värdefulla synpunkter. Stöd för att så kan vara fallet kan man finna i att volontärorganisationerna inte har starka band sinsemellan, varken kommunikations- eller samarbetsmässigt.

Disposition och läsanvisning

Rapporten inleds med en kortfattad redogörelse för de olika modeller av volontärverksamhet för ungdomar som tycks dominera i Sverige. Jag berör också mycket kort vilka andra ungdomsverksamheter som kan sägas tangera volontärprogrammets idéer och/eller organisation. Därefter följer en beskrivning av de undersökta volontärorganisationernas arbets sätt. Denna beskrivning följer de kategorier som jag identifierat som de mest centrala omständigheter som bestämmer volontärorganisationernas arbete enligt intervjupersonerna. Jag använder mig av organisationernas namn i stället för av enskilda företrädare för att fokusera på organisation i stället för person. När ett flertal organisationer med varierande bakgrund uttrycker samma åsikt urskiljer jag dem inte alltid. För övrigt namnger jag antingen den specifika organisationen eller gruppen som fenomenet i fråga är typiskt för.

Därefter ges en enklare översikt över hur framför allt nationella volontärprogram är uppbyggda i utvalda europeiska länder samt i USA och hur dessa förhåller sig till de svenska verksamheternas organisation och funktion. Till sist sammanfattas rapportens resultat i en avslutande diskussion. Mina egna kommentarer och min analys följer resultaten kontinuerligt och markeras som sådana.

När jag skriver om volontärer menar jag de ungdomar som är deltagare i de volontärprogram som granskats inom ramen för denna studie. Man kan fråga sig var (ålders-) gränsen för att räknas som ungdom går. Det kan förefalla något märkligt att kalla en 30- eller 35-åring för ungdom. Dessa personer befinner sig alltså nära den övre gränsen för att ha tillträde till programmen, men det förekommer sällan någon kategorisering av deltagarna beträffande ålder inom dessa yttersta gränser från organisationernas sida. För enkelhetens skull har jag valt att tala om alla dessa unga vuxna som ungdomar. Volontärprogram använder jag synonymt med volontärtjänst. Arrangörer eller anordnare avser de organisationer som erbjuder eller omedelbart medverkar i volontärprogram.

INTRODUKTION TILL VOLONTÄRPROGRAM

Vad menas med "volontär"?

De vanligaste uttrycken som florerar bland de organisationer jag talat med är "ideella", "volontärer" och "praktikanter". Med "ideella" menas ofta personer som engagerar sig frivilligt oavlönat i allmänhet och i synnerhet de som gör det kontinuerligt på hemmaplan vid sidan av förvärvsarbete eller studier. Arbetet sker inom ramen för en organisation eller förening (se även Svedberg 2001).

Uttrycket "volontär" är mera komplicerat och kan omfatta helt skilda objekt. Det bredaste tillämpningsområdet erbjuder nog Volontärbyrån, en intresseorganisation som förmedlar frivilliguppdrag. I stort sett alla som engagerar sig oavlönat utanför den privata sfären kallas för volontärer. Här kan vi se en nästan exakt överföring av engelskans "volunteer" som motsvarar ungefär beskrivningen av "ideella" ovan. Volontärbyrån förmedlar dock enbart sådana uppdrag som kan beskrivas som fritidsengagemang.

De flesta organisationer där intervjuer genomförts menar med volontärer personer under 30 år som gör en ideell insats på heltid under en begränsad tid, ofta upp till ett år. Under volontärperioden är kost och logi, försäkring och fickpengar ordnat för just detta specifika ändamål.

En mera traditionell tolkning av volontärbegreppet som jag också mött ett antal gånger är att det rör sig om vuxna personer med en avslutad yrkesutbildning och några års arbetserfarenhet. Den här sortens volontär utför ofta någon typ av biståndsarbete i något utvecklingsland under flera års tid. I de organisationer där man i officiella sammanhang opererar med denna volontärförståelse som UBV eller KFUK-KFUM använder man i stället beteckningen "praktikanter" för ungdomsvolontärer, en term som tydligast indikerar utbildningsinslag. Även Sida använder uppenbarligen detta uttryck då myndigheten delar ut sk praktikantbidrag.

Majoriteten av volontärprogram riktar sig i första hand till ungdomar. Ett fåtal organisationer som IM, Sabra Tours eller Svenska kyrkan talar även om volontärer när man menar äldre vuxna eller till och med pensionärer, om än i mindre utsträckning.

Min utgångspunkt ligger också nära den definition som Association of Voluntary Service Organisations/AVSO tillämpar. Denna sammanslutning är en icke-statlig organisation som vill vara en plattform för organisationer som arbetar med volontärtjänster. Medlemmarna kan verka på nationellt och internationellt, främst europeiskt, plan (AVSO 2006a). Där heter det att långtidsvolontärtjänster, ((longer-term) voluntary service activities), handlar om lärande och att göra något värdefullt för samhället. De ska inte vara vinstsyftande och de ska pågå under en begränsad tid, mellan 6 och 18 månader beroende på organisationen i fråga. Vidare ska de inte vara en skyldighet gentemot staten, de ska ha sitt ursprung i ett personligt engagemang och ske inom ramen av volontäravtal med frivilligorganisationer (AVSO 2006b). Faktumet att även statliga organisationer kan vara involverade behandlar jag i avsnitten om det internationella perspektivet.

Smith (2004) framställer i en artikel resultaten av en kunskapsgenomgång om civiltjänst i Västeuropa, en form som också ligger nära den här aktuella frågeställningen. Mycket av ovannämnda kriterier återfinns även här, men civiltjänst kan ofta användas som ersättning för värnplikten i de länder där detta är aktuellt. Anledningen till att även denna form berörs i denna studie är att även icke-värnpliktiga unga vuxna ofta har möjlighet att delta och att form och innehåll i mångt och mycket liknar den av frivilligtjänster i bokstavlig bemärkelse.

Presentation av olika idéer och inriktningar

I det följande beskrivs de olika grundidéerna i upplägget av volontärtjänster för ungdomar och framför allt vad som kännetecknar och skiljer de olika koncepten åt. EVS är det största programmet med flest involverade organisationer. Därutöver finns det en mängd mindre och mera diversifierade volontärmodeller. Som angivet kallar inte alla organisationer ungdomar som deltar i de olika programmen för volontärer. Jag har ändå valt att inbegripa de varianter som starkt påminner om volontärverksamhet.

I och med att olika organisationsnivåer och geografiska aspekter i urvalet av intervjupersoner beaktades understiger här antalet presentationer av de olika volontärprogrammen antalet intervjupartner. En mera schematisk översikt över de olika sätt att arbeta med volontärer finns i bilaga 3.

European Voluntary Service/EVS

European Voluntary Service (EVS) har funnits sedan 1996/98 och är lagligt reglerat av Europeiska parlamentet och Europeiska kommissionen sedan år 2000. Det riktar sig till ungdomar mellan 18 och 25 år från drygt 30 länder plus mer än dubbelt så många partnerländer. EVS ingår i EU-programmet Ungdom som delprogram 2. På senare tid deltog årligen 3 500 ungdomar (Cozzoli 2006). Delprogrammet är decentraliserat på så sätt att Europeiska kommissionen lägger huvudansvaret på de nationella ungdomsstyrelserna. Deltagare åker till ett europeiskt land under en period av sex till tolv månader. Det har även funnits ett initiativ att organisera ett nationellt volontärprogram som emellertid aldrig blev av på grund av att den drivande personen blev långtidssjukskriven.

Personer som har en i olika avseenden resurssvag bakgrund kan bli korttidsvolontärer. Detta innebär att man har möjlighet att åka ut under kortare tid; mellan tre veckor och sex månader. EVS-programmet syftar till att möjliggöra informellt lärande, personlig utveckling och att främja samverkan mellan olika nationella och internationella organisationer. Programmet är omgärdat av en rad kurser och utvärderingssammankomster. Förutsättningen är att volontären hittar en sändande organisation i hemlandet och en mottagande organisation, eller ett sk projekt i värdlandet. Mottagare är institutioner utan vinstsyfte inom frivillig eller offentlig sektor som är godkända av den nationella ungdomsmyndigheten. De brukar vara spridda över hela landet. Deras verksamhetsfält kan röra exempelvis socialt arbete i vid bemärkelse, ekologi och miljö, konst och kultur, nya teknologier, fritid, idrott osv. Sändande organisationer måste också vara godkända av den ansvariga ungdomsstyrelsen. Den sändande organisationen hjälper till med förberedelserna, betalar reseersättningar och stöttar volontären efter hemkomsten. Det mottagande projektet organiserar arbete, kost och logi på plats och betalar fickpengar. Både kommunala organisationer och ideella föreningar kan bli aktuella inom EVS. Kostnaderna delas mellan EU, svenska staten, den sändande och mottagande organisationen så att volontären praktiskt taget inte behöver bidra till finansieringen själv (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004).

Delprogram 3 vid namn Ungdomsinitiativ avser möjligheten att få projektstöd för att förverkliga en idé med europeisk dimension på lokalt plan. I anslutning till genomförd volontärtjänst och Ungdomsinitiativ kan den före detta volontären även söka stöd för delprogrammet Framtidssatsning där hon kan bygga vidare på egna idéer under förhållandevis fria ramar (Ungdomsstyrelsen 2003).

För närvarande finns enligt EU-databasen drygt 70 svenska EVS-projekt, varav en handfull är av korttidskaraktär (Europeiska kommissionen 2006). Ungdomsstyrelsen bekräftar att det rör sig om minst 60 godkända mottagande organisationer. Dessutom är mellan 80 och 100 organisationer godkända som sändare. Detta tyder på att EVS är ett av de stora programmen som finns för ungdomsvolontärer rent kvantitativt. Blott det faktum att ett projekt finns med i databasen behöver dock inte nödvändigtvis innebära att det också är aktivt. Enligt Ungdomsstyrelsen blir för närvarande cirka 100 svenska ungdomar varje år EVS-volontärer. Mellan 70 och 100 utländska ungdomar per år har möjlighet att komma till Sverige inom ramen för detta program.

Inom ramen för denna studie har jag talat med företrädare för Kvartersteatern i Sundsvall, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande/RFSL Ungdom, Eksjö kommun (projekt i både kommunens och föreningars regi), Fritidsverksamheten i Farsta/Stockholms stad, Blue Hill i Solna stad (kommun och förening) och Sundsvall kommun som alla tillhandahåller EVS-projekt.

Volontär i Svenska kyrkan

Den internationella delen av Volontär i Svenska kyrkan ingår också i EVS-programmet. Verksamheten utgår även i många andra avseenden från ett liknande koncept. Annars är Volontär i Svenska kyrkan en verksamhet inom Svenska kyrkan som riksorganisationen och kyrkans ungdomsförbund, Svenska kyrkans Unga står för. Programmet ingår dessutom i nätverket EDYN (Ecumenical Diaconal Year Network) som finns i ett flertal länder.

Det är ungdomar mellan 18 och 25 år som gör sin volontärtjänst antingen i Sverige eller utomlands under en tiomånadersperiod. Mottagare är organisationer med kyrklig huvudman, som församlingar, vårdinstitutioner eller stiftsgårdar. Församlingstjänst är den dominerande formen, och institutionsplaceringar brukar också ofta kombineras med uppdrag i en församling.

Totalt rör det sig om cirka 50 personer per år av vilka en fjärdedel utgörs av den internationella verksamheten. Handläggaren för det sk volontäråret arbetar i Svenska kyrkans Ungas lokaler i Uppsala. Volontärernas placering är ojämnt fördelad över Sverige. Flest volontärer finns i Göteborgs kyrkliga samfällighet med en stark tradition av volontäråret. Svenska kyrkan i utlandet/SKUT skickar dessutom uppskattningsvis 15–20 ungdomar per år till sina församlingar utomlands. Vidare finns programmet ”Ung i den världsvida kyrkan” som Svenska kyrkan håller i. Där skickas årligen tolv svenska ungdomar till ”syd” och tolv utländska ungdomar tas emot under tre månader.

Salt/EFS

Salt heter ungdomsförbundet till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen/EFS, en självständig organisation inom Svenska kyrkan med betoning på mission. Här finns det tre olika möjligheter att utföra någon typ av ungdomsvolontärtjänst. Förutsättningen för samtliga är att man är mellan 20 och 30 år och att man har ett aktivt engagemang i Salt. Deltagarna åker alltid två och två, och utbytet sker med systerkyrkor i utlandet. Inom stipendiatprogrammet

reser sex svenskar under tre månader till Afrika eller Indien, och lika många ungdomar från partnerställena kommer till Sverige vid olika tider så att man kan träffas. Det krävs inga förkunskaper och man deltar i församlingsverksamheten på plats.

Volontärprogrammet, som befinner sig under uppbyggnad och i nuläget har fyra platser, riktar sig till yngre vuxna som redan har någon form av utbildning. Dessa förväntas arbeta under ett halvt år inom sina respektive områden. Just nu handlar det om utbildning och hantverk. Dessutom ingår 15 till 25 ungdomar per år i ett sk skolteam som utför missionsarbete i svenska skolor under en tolv månadersperiod. Deltagarna betalar en egeninsats på 10 000 kr, och Sida får bidrag från Sida och olika fonder för dessa program. Dessutom ingår inslag av volontärarbete även i de utbildningar som ges vid EFS' egna folkhögskolor. I dessa fall är det kollektiva insatser av studiekaraktär och de berör cirka 80–100 personer om året. Verksamheten administreras utifrån Kyrkans hus i Uppsala, men församlingar i hela Sverige görs delaktiga.

KFUK-KFUM

KFUK-KFUM är en kristen ungdomsorganisation som skickar mellan fem och tio svenska sk praktikanter per år till utvecklingsländer i Afrika, Latinamerika och Asien. Ungdomarna mellan 18 och 30 år förutsätts vara aktiva ungdomsledare inom ett av KFUK-KFUM:s olika specialförbund. Föreningens huvudkontor finns i Stockholm. En individuell förberedelse och uppföljning genomförs med stor omsorg trots att verksamheten utgör enbart en marginell del av hela organisationen. Volontären åker ut under sex månaders tid och deltar i det lokala arbetet i organisationens systerorganisationer inom socialt arbete och bistånd. Även detta praktikantprogram finansieras av Sida. Därutöver bidrar volontären själv med 10 000 kr.

Utbildning för Bistånd/UBV

UBV är en frivilligorganisation med bakgrund i solidaritetsrörelsen. 50 till 60 svenska praktikanter per år arbetar främst med Community Development i Latinamerika. Huvudkontoret ligger i Stockholm, men det finns lokalgrupper fördelade över hela landet. Deltagarna är mellan 20 och 30 år och man är borta mellan tre och tolv månader. Programmet finansieras av Sida och är tätt knutet till en rad folkhögskolor. Deltagarna åker gruppvis, och arbetar och får utbildning i globala frågor i folkliga organisationer i samarbetsländerna. Liknande biståndsinriktad praktikverksamhet under fyra–fem veckors tid erbjuds också inom ramen för Afrikagrupperna (CIU 2005).

Svenska Scoutrådet/SSR

SSR skickar ut upp till 10 personer i åldrarna 18–35 per år till sina fem scoutvärldscenter i Schweiz, Storbritannien och Mexico. Under minst tre månaders tid sysselsätts ungdomarna på olika sätt inom den hotell- och turistverksamhet som dessa center driver. Volontärerna betalar merparten av omkostnaderna själva, alternativt kan få stöd från olika fonder. Programmet har inga särskilda strukturer avseende kurser eller handledning. De enskilda scoutförbunden som SSR är paraplyorganisation för skickar dessutom ut volontärer i egen regi, upp till 60 per år totalt. SSR har sina lokaler i Stockholm. Volontärverksamheten förefaller spela en marginell roll i organisationens totala verksamhet.

Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU

CIU är en ideell förening där organisationerna utgör medlemmarna. Denna organisation kan beskrivas som ledande vad gäller informationsverksamhet för ungdomsutbyten. CIU med säte i Stockholm underhåller en ungdomsportal, webbplatsen MyTellus som kretsar kring informationsförmedling, och har två egna utbytesprogram. Varje år deltar 56 svenska och lika många utländska ungdomar i volontärprogrammet där varje person får ett utländskt "syskon" under sammantaget sex månader.

Det ena programmet (Sweden World Youth) riktar sig till ungdomar mellan 17 och 23. Där reser först svenskarna till partnernas hemländer, utvecklingsländer i Latinamerika och Asien, och sedan tillbringar paren lika lång tid i Sverige. Man åker i grupp och har en handledare från varje land. Det andra programmet (Youth Partners in Development) vill nå personer mellan 21 och 26 som ska bli volontärer. Där förväntas deltagarna vara mera självständiga och placeras tillsammans med enbart sin parkamrat. Detta program håller på att omarbetas och de nya formerna är inte helt klara än.

Volontärerna kan ha väldigt olika arbetsuppgifter som inte kräver någon formell kompetens. I de svenska kommuner som tar emot volontärgrupper ligger tonvikten på social verksamhet och hållbar turism. CIU arbetar medvetet för att de svenska deltagarna kommer från olika landsändar och att båda platserna är okända för samtliga volontärer.

Huvuddelen finansieras av Sida genom medlemsorganisationerna, men CIU får även ungdomspolitiska medel. Deltagarna får betala 15 000 kr själva varav en tredjedel ska komma från sponsorer. CIU står också bakom en referensgrupp som ska utveckla valideringsinstrument för volontärprogram och deras formella status.

Internationellt Kulturutbyte/IKU

IKU har en bakgrund som kristen studentorganisation och är därför medlem i International Cultural/Christian Youth Exchange/ICYE som paraplyorganisation för IKU:s motsvarigheter i många länder. Organisationen arbetar enbart med volontärtjänster för ungdomar. IKU skickar cirka 30 svenskar per år under både sex- och tolv månadersperioder. Sju av dessa ingår i EVS-programmet. Dessutom tar organisationen emot 15 utländska volontärer under ett års tid. Det är ICYE-organisationen i värdlandet som tar hand om de svenska volontärerna och vice versa. Även om ICYE finns i 33 länder i världen så har IKU enbart avtal med ett fåtal i Europa, Latinamerika, Afrika och Asien. Det finns inga krav på förkunskaper eller tillhörighet till något trossamfund, utan alla mellan 18 och 30 år kan söka. Man arbetar i projekt inom både det offentliga och frivilligsektorn som ICYE har kontakt med men inte driver själv. Projekten rör socialt arbete, mänskliga rättigheter och miljö. De ungdomar som inte åker som EVS-volontärer betalar en avgift på för tillfället 38 000 kr som nästan helt finansierar de två anställdas tjänst. Huvudkontoret ligger i Stockholm. Men IKU utmärker sig också genom att lansera lokalgrupper i hela Sverige som gör det möjligt att arbeta vidare med internationella frågor efter hemkomsten där även de före detta volontärerna från EVS, CIU och Skandinaviska Institutet bjuds in.

Internationella Arbetslag/IAL

IAL är en ideell förening som ingår i Service Civil International/SCI-nätverket och fungerar enbart som förmedlingsbyrå. Därför tillhör IAL också de större aktörerna rent volymmässigt; man skickar 140–150 svenska unga volontärer till bland annat länder i Europa, Asien samt till Australien och USA och tar emot cirka 100 utländska ungdomar. Många gånger arbetar

volontärerna under kortare perioder som ett par månader. Det handlar ofta om work camp-formen, där ungdomar från olika länder arbetar tillsammans i lokalsamhället. Men det finns även möjlighet till längre insatser.

Uppgifterna är väldigt blandade. I Sverige kan det handla om arbete i andrahandsbutiker och med rättvis handel, att hjälpa till vid festivaler eller på folkhögskoleläger eller att starta egna projekt i samarbete med kommuner. Utomlands är miljöområdet störst. Annars handlar projekten om nord-syd-förhållanden och sociala frågor. Arbetet kombineras med ett studietema en dag per vecka.

För att bli volontär måste man ha fyllt 18, men det finns inga övre åldersgränser. För att delta i nord-syd-varianten krävs det en ålder på 21 år. Även ungdomar som har svårigheter att fungera tillsammans med andra har möjlighet och uppmuntras till att åka iväg som volontär. Volontärerna får bidra med en mindre avgift. Större delen finansieras med statliga medel och ett antal fonder. IAL beskriver sig själv som en organisation som är liten, effektiv och billig. Administrationen sköts i Stockholm.

Individuell Människohjälp/IM

IM är en frivilligorganisation som arbetar för mänskliga rättigheter och som erbjuder tre olika typer av volontärtjänster som nästan alla reserveras för svenska ungdomar mellan 20 och 30 år. Det finns åtta höstvolontärplatser där ungdomarna åker ut fyra månader. Sedan har IM tio platser för sommarvolontärer där de är borta mellan två och tre veckor. Slutligen finns sex platser för informationsvolontärer som är i utlandet under två och en halv månader och informerar i Sverige under två ytterligare månader. Höstvolontärer är delaktiga i biståndsarbetet, sommarvolontärerna är engagerade i läger, och informationsvolontärer ska mest koncentrera sig på observation och informationsspridning efter hemkomsten.

IM:s huvudkontor ligger i Lund, men volontärerna ska berätta om sina erfarenheter på hemmaplan, med andra ord på olika platser i Sverige. Deltagarna åker alltid parvis och tas emot i projekt som IM själv eller dess samarbetspartner inom frivillig och statlig sektor driver. Projekten finns i Latinamerika, Mellanöstern, Indien och Östeuropa. Stor vikt läggs vid att volontärerna informerar om biståndsarbete allmänt och IM speciellt efter att de kommit hem. Man måste bli medlem i IM för att kunna delta men det krävs inget tidigare engagemang i organisationen.

Röda Korsets Ungdomsförbund/RKUF

RKUF som del av en världsorganisation som arbetar med humanitärt hjälparbete och mänskliga rättigheter har ingen regelrätt volontärverksamhet. Däremot skickar RKUF svenska ungdomar upp till 30 år till länder i hela världen för antingen ett par veckors utbildning eller läger som varar mellan en och fem veckor. Antalet deltagare varierar från år till år, uppskattningsvis maximalt 50 årligen. Dessutom finns en del lokala internationella samarbeten. Huvudkontoret finns i Stockholm. Lokalföreningarna med olika verksamhetsgrupper är spridda över hela Sverige. Allt annat frivilligt arbete utförs i form av fritidsengagemang och det finns ingen direkt central samordning för de här beskrivna möjligheterna utan de sker vid sidan av den ordinarie verksamheten. Utbildningarna utomlands syftar dels till att utveckla färdigheter i att vara ungdomsledare, dels till att lära sig mer om metoder kring ett specifikt verksamhetsområde och om olika ämnen som rör mänskliga rättigheter för att återföra dessa till lokalorganisationerna. För närvarande finansieras denna

verksamhet av Sida och med hjälp av verksamhetsbidrag från Ungdomsstyrelsen. Enligt ovannämnda definitionsarbete vill jag påstå att vi här befinner oss i gränslandet huruvida verksamheten kan kallas för volontärprogram.

Riksidrottsförbundet/RF

Inte heller inom den idrott som är organiserad i RF finns något enhetligt program för ungdomsvolontärer, utan här förekommer snarare internationella utbyten på lokal nivå som rör idrottsutövning vid sidan av ungdomars vardagliga fritidsidrottande. Sådana initiativ varar ofta mellan tre och sex månader. Olika specialidrottsförbund, regionförbund eller enskilda klubbar anordnar ibland utbildningstillfällen över nationsgränser exempelvis i Latinamerika, Afrika och Östeuropa. Här handlar det mest om ledarskapsutbildning.

Det är svårt att uppskatta hur många ungdomar inom den organiserade idrottsrörelsen som kan betecknas som volontärer utifrån den här tillämpade definitionen. Inte heller är det lätt att urskilja vilka aktiviteter som bör räknas till själva idrottsutövningen och vad som rör andra idrottsrelaterade insatser. Dessutom måste man komma ihåg att en del utbytesresor antagligen sker i grupp med tanke på lagidrotter. Enligt den intervjuade kan det möjligtvis röra sig om ett femtiotal personer i hela landet. Dessutom förekommer en rad försök att utveckla samarbeten som liknar EVS-programmet tillsammans med kommuner.

Resebolag

Sabra Tours AB är ett reseföretag som bland annat förmedlar resor till kibbutzer i Israel för svenskar mellan 18 och 35 år. Det rör sig om cirka 100 personer varje år. Förutom Sabra finns det ytterligare en svensk kommersiell aktör. Kibbutzerna själva håller också i liknande verksamhet. Volontärernas uppgifter handlar ofta om jordbruk, vaktmästeri, hotellverksamhet och andra arbeten som utträttas i kibbutzernas vardag. Vistelsen brukar pågå mellan två och tre månader. Volontärerna betalar 6 000 kr till resebyrån inklusive resan och eventuella avgifter på plats.

Volontärresor AB är ytterligare ett exempel på en kommersiell aktör som specialiserat sig på att förmedla volontärresor. Verksamheten är relativt nystartad och tanken är att man ska ha 200–300 kunder om året. Flexibiliteten är stor och det ställs inga krav på vare sig ålder eller förkunskaper. De flesta deltagarna är dock ungdomar mellan 18 och 25 år. Det är även möjligt att åka tillsammans med någon man känner, eller i familj. Volontärresor AB har elva, ofta socialt inriktade projekt, i nio olika utvecklingsländer. Några projekt rör även miljöfrågor. Volontärresor samarbetar med både frivilligorganisationer och företag som leder projekten. Standardresan är två månader lång, men det går också att åka kortare eller längre tid. Vistelsen har även turistinslag. Deltagarna betalar mellan 15 000 och 18 000 kr plus flygbiljetten. Båda företagen finns i Stockholm.

Övriga

I det följande nämns snarare än beskrivs några andra organisationer som finns med i bilden:

AFS (som tidigare stod för American Field Service) Interkulturell utbildning erbjuder sex månaders volontärarbete i flera länder i Latinamerika och Afrika, Thailand, USA och Storbritannien. Volontärerna är mellan 20 och 30 år och arbetar företrädesvis med socialt arbete och miljöfrågor. Deltagarna betalar själva 35 000–45 000 kr inklusive resa, uppehälle, förberedelse, språkundervisning och utvärderingsträffar (AFS 2006).

PeaceQuest som är en ideell fredsorganisation sänder också ibland ut volontärer till sina utländska samarbetsorganisationer (PeaceQuest 2006, Forum Syd 2006).

Internationella fredsbrigaderna eller Peace Brigades International/PBI sänder ut unga vuxna som fyllt minst 25 under ett år till Latinamerika och Indonesien. Resa, mat, boende och fickpengar bekostas av PBI och deltagarna får en omfattande förutbildning. En förutsättning är att man är aktiv i organisationen och har språkkunskaper i spanska för Latinamerika eller engelska och med fördel även bahasaindonesiska för Indonesien (PBI 2006, Forum Syd 2006).

Med Kristna Fredsrörelsen/KF kan unga vuxna under tolv till femton månader åka till Centralamerika som fredsobservatörer inklusive två månaders förberedelse och en månads efterarbete. Denna möjlighet riktar sig till personer mellan 23 och 30 år som kan tala och skriva flytande spanska, är intresserade av mänskliga rättigheter och har viss förkunskap och internationell erfarenhet (Kristna Fredsrörelsen 2006, Forum Syd 2006).

Fältbiologerna sänder också till och tar emot volontärer från länder i Östersjöområdet. Verksamheten riktar sig enbart till organisationens medlemmar (Forum Syd 2006).

Ytterligare aktörer som har något slags volontärverksamhet intervjuades nämnt är andra kristna samfund, Svenska Institutet där språkstudier är centrala, andra reseanordnare och samtliga fem scoutförbund.

Andra verksamheter som påminner om volontärprogram

Andra former av ungdomsverksamhet som påminner om volontärtjänst är aupairarbete, skolutbyten, praktikinslag i olika typer av utbildning samt ersättningstjänster inom ramen för värnplikten, vilka behandlas närmare i avsnittet om den internationella kontexten.

Dessutom engagerar sig många ungdomar i renodlade ungdomsorganisationer eller ungdomsförbund inom andra typer av frivilligorganisationer, ett faktum som bland annat understryks av Folkrorelsenhetens Marie Ericson vid Justitiedepartementet (Ericson 2006). Enligt dessa uppgifter kan det ibland till och med röra sig om ett heltidsengagemang i praktiken där de ideellt aktiva dock har alternativa försörjningsstrategier som arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, studiemedel, sjukpenning/sjukersättning/aktivitetsersättning och/eller försörjningsstöd. Här kommer också exempelvis partiernas ungdomsförbund eller andra stora trossamfund in i bilden där många ungdomar använder mycket av sin tid till att engagera sig utan att detta regleras systematiskt. Av denna anledning räknar jag det ändå som fritidssysselsättning och bedömer det därmed ligga utanför denna undersöknings ramar.

Hela bilden

Det är förvånande att ett antal mycket etablerade frivilligorganisationer trots sina stora ungdomsavdelningar som Riksidrottsförbundet, Rädda Barnen eller Röda Korset inte har den här typen av volontärverksamhet, åtminstone inte i form av fasta centrala program. Där bygger sådan verksamhet mer på lokala initiativ med redan ideellt engagerade ungdomar.

Beroende på hur restriktivt eller generöst man räknar finns det i dagsläget sammantaget uppskattningsvis mellan 1 400 och 1 800 volontärplatser för ungdomar med svensk bakgrund eller där utländska volontärer placeras i Sverige. Om man bara räknar in de organisationer som intervjuats för denna studie rör det sig enligt en strikt förståelse om cirka 890 svenskar och 260 utländska ungdomar. Med utgångspunkt i en mera generös räkning omfattas cirka 1 270 svenska ungdomar och 290 utländska. Här menar jag särskilt att man räknar med maximalgränsen deltagare som nämns av organisationsföreträdarna. Till detta bör läggas

ovan nämnda inte närmare studerade aktörer. Om man räknar volontäraktörer på samtliga nivåer var för sig, med andra ord bland annat varje sändande och mottagande EVS-organisation för sig, kan man tala om ungefär 250 involverade organisationer. Om man däremot utgår från EVS som ett program och räknar enbart med paraplyförbunden för de andra aktörerna så är det cirka 25 organisationer som erbjuder någon form av volontärprogram för ungdomar.

En yttlig jämförelse med en broschyr som CIU gett ut 2005 med de aktuella organisationernas webbplatser visar också på denna arenas snabba föränderlighet. Volontärperioderna sträcker sig från ett par veckor upp till ett år med möjlighet till förlängning. Den vanligaste volontärtjänsten pågår mellan tre och tolv månader. Det finns både organisationer som har utvecklat sin volontärverksamhet under bara det senaste decenniet och sådana som har mycket äldre rötter, eventuellt i förnyad form.

VOLONTÄRPROGRAM I DETALJ

Under detta avsnitt beskrivs och kommenteras resultaten av kartläggningen mera ingående. Nedan följer en sammanställning av volontärprogrammets organisation och ställning i Sverige. Resonemangen om själva faktabeskrivningen är huvudsakligen organisationsföreträdarnas och nämns i samband med deras namn. Mina egna kommentarer, som även kan vara en fortsättning av intervjupersonernas tankar, markeras som sådana.

Olika typer av organisationer och volontärprogram

Kartläggningen visar att det finns olika organisatoriska ramar inom vilka arbete med volontärverksamhet arrangeras för ungdomar. Avgjort flest aktörer finns inom frivilligsektorn. Vidare är den offentliga sektorn och näringslivet anordnare eller åtminstone medverkande i sådan verksamhet. Detta gäller såväl på nationellt som på internationellt plan. De flesta aktörerna förutom trossamfundet är politiskt och religiöst obundna.

En sak står dock klart: det är få organisationer eller verksamheter som ser sin huvudsakliga uppgift i att anordna volontärverksamhet. Som specialister kan nämnas Volontär i Svenska kyrkan, Internationella Arbetslag/IAL, Internationellt Kulturutbyte/IKU och Volontärresor AB. Däremot finns en mängd aktörer som ser det som en väldigt betydelsefull del i sin verksamhet om än inte nödvändigtvis i ekonomiska termer. Den vanligaste formen är att volontärtjänsten är integrerad i de aktiviteter organisationen i fråga huvudsakligen arbetar med. Därför är det också förhållandevis ovanligt att man skapar egna projekt eller verksamheter enbart för att kunna ta emot ungdomsvolontärer, utan ofta integreras de i befintliga strukturer. Många gånger använder man sig av sina motsvarigheter i utlandet.

Det verkar typiskt för organisationer som har små ekonomiska marginaler att både ha anställda och frivilliga som hjälper till som i fallet IAL eller IKU. Även KFUK-KFUM involverar ideellt arbetande. Därmed inte sagt att detta per definition är något negativt. Inte sällan är det blivande eller före detta svenska volontärer som på så sätt får en djupare anknytning till organisationen i fråga och kan utnyttja sin kompetens i dessa frågor. Ibland är också en utländsk volontär involverad i administrationen på hemmaplan där detta utgör en del av dennes arbetsuppgifter.

Del i annan internationell profil

I Eksjö kommun har man börjat arbeta med European Voluntary Service/EVS utifrån långvariga internationella samarbeten i kommunen sedan tidigare. Helst ser man samarbeten med partnerländerna i Östeuropa. Det kan tänkas att det är enklare att implementera ett sådant program om det finns en välvillig inställning från början, framför allt från politikernas sida. Denna tydliga internationella profil är dock ingen självklarhet hos alla EVS-aktörer jag kommit i kontakt med. I Eksjö har man utgått från den befintliga verksamheten, ett förhållningssätt som framstår som naturligt och helt i linje med intentionerna av EVS-programmet.

I Småland finns det bland annat Astrid Lindgrens Hembygd, en förening där Vimmerby, Hultsfred, Oskarshamn och Eksjö ingår och som även fått stöd från regeringen. Vidare finns det sex skilda ungdomspolitiska stödjepunkter i Sverige som alla arbetar utifrån olika teman och som försöker skapa nya modeller. Här har också uppstått tanken att eventuellt sköta (EVS-)volontäradministrationen centralt och sända volontärerna till olika platser i hela regionen. Om man så vill kan man alltså här skönja en vilja att använda, bygga ut och anpassa givna och till viss del etablerade idéer till lokala förutsättningar. Ett sådant regionalt samarbete tycks vara förhållandevis ovanligt. Med tanke på att så många kommuner är inblandade kan jag dock se en risk i att inte alla involverade vill eller förmår engagera sig i frågan samtidigt, vilket möjligtvis kan leda till en viss tröghet i besluts- och realiseringsprocessen. Sådana företeelser tycks också vara en tidsfråga. Flera EVS-projekt berättar att det tagit några år tills man byggt upp hållbara strukturer och rutiner samt etablerat nödvändiga kontakter på plats för att kunna ha volontärer. Förmodligen är flera potentiella EVS-projektledare också medvetna om denna initiala kraftansträngning. Om man sedan arbetar med förhållandevis kortsiktiga budgetar är det svårt att uppskatta när ett sådant projekt är någorlunda "lönsamt" eller självgående. Om man inte kan förutse när ens investeringar på något sätt bär frukt, exempelvis i form av ungdomar med bra framtidsutsikter, vågar man kanske inte alls satsa i alltmer resultatriktade verksamheter. Sett med organisationernas ögon träder här också ett tydligt behov av eldsjälar fram som har möjlighet att driva mera långsiktiga engagemang oavhängigt något formellt erkännande.

Fler intressenter än platser

Samtliga EVS-mottagarorganisationer jag intervjuat säger att de alltid får mångdubbelt fler förfrågningar/ansökningar från utländska volontärer än de har kapacitet att ta emot. Man kan spekulera om inte detta till viss del hänger samman med att de blivande volontärerna lärt sig att den projektdatabas där alla EVS-projekt är tänkta att ge en presentation av sig själva inte är aktuell eller att upptagna projekt inte svarar på förfrågningar. De skulle i så fall kunna tänkas för formens skull söka väldigt många olika placeringar för att över huvud taget hitta ett projekt som kan ta emot dem. Däremot verkar relativt få svenskar vilja åka utomlands inom ramarna för EVS utifrån intervjuuppgifterna, vilket jag kommer att gå in på närmare under avsnittet om problem och lösningar. Ungdomsstyrelsen säger sig ha ambitionen att kunna sända alla svenska volontärer som visar intresse. Detta mål uppfylls inte i dag, främst därför att alltför många ansöker till de mest populära projekten/länderna. Man skulle alltså kunna erbjuda alla intressenter en volontärplacering om ungdomarnas intresseanmälningar fördelade sig jämnare. Intresset bland ungdomar för EVS-programmet förefaller inte vara så stort.

Även Utbildning för Bistånd/UBV, Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU, Internationellt Kulturutbyte/IKU, Internationella Arbetslag/IAL och Individuella Människohjälp/IM får alltid mycket fler förfrågningar eller ansökningar än de har kapacitet att anta till programmet. Hos övriga motsvarar antalet sökande ungefär antalet platser. Hos researrangörerna ingår de unga vuxna en affärsuppställning och där har man samma beredskap som andra reseföretag, varför det inte heller uppstår problem av detta slag. Ensam Volontär i Svenska kyrkan har på senare år haft ett underskott av sökande bortsett från antalet utländska volontärer som vill komma till Sverige. Deras andel vill organisationen dock begränsa till cirka 15 per år just för att följa volontärårets ursprungliga syften, som är intimt förknippade med den nationella verksamheten och som kommer att behandlas senare. Intresset tycks

dock har stigit då det i år kommit in nästan dubbelt så många ansökningar från svenska ungdomar jämfört med året innan (Cervin 2006).

De organisationer som koncentrerar sig på ren förmedling som IAL eller researrangörerna tenderar att ha betydligt fler volontärplatser än övriga. Med övriga avses här sådana anordnare som har en noggrann urvalsprocess och en intensiv förberedelse, som själva genomför kvalitetskontroller i form av olika utvärderingar och uppföljningar och som ordnar mycket av det praktiska arrangemanget kring volontären.

Flera organisationer uttrycker att de betraktar sig själva som ganska stora och betydelsefulla även om de har relativt få volontärer. Detta kan tyda på att man inte känner till de andra aktörerna inom området. Det finns visserligen mötesplatser som Ungdomsstyrelsen erbjuder i form av handledarseminarier, men inte alla berörda deltar i dessa. Man kan fundera vad det beror på. Hos vissa är det helt enkelt tidsbrist; potentiella handledare har inte så mycket tidsutrymme i sin tjänst. Delvis beror det kanske också på att det ofta ligger eldsjälarna bakom som redan har svårt att få gehör för volontärverksamhetens betydelse hos sina chefer så att denna verksamhets expansion inte upplevs som ett rimligt krav.

Att sända och ta emot volontärer

I stort sett samtliga European Voluntary Service/EVS-aktörer som intervjuats och som tar emot utländska ungdomar är positiva till att även skicka svenskar till andra europeiska länder. Detta trots att projekten kan välja att enbart ta emot eller enbart skicka volontärer. De svenska ungdomarnas intresse verkar dock svalare än de utländskas att engagera sig som EVS-volontär enligt projektens bedömning, varför organisationerna har mindre erfarenhet av det.

De flesta organisationerna i studien möjliggör för svenskar att åka utomlands eller, som hos Volontär i Svenska kyrkan, få en nationell placering. I några organisationers koncept, däribland Evangeliska Fosterlandstiftelsen/EFS och Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU, ingår också att utländska volontärer kommer till Sverige i samband med svenskarnas utbyte. I dessa fall ordnas boendet ofta i värdfamiljer som dock inte nödvändigtvis behöver vara deltagarnas privata kontakter.

Det finns ingen organisation som specialiserat sig på att hjälpa utländska volontärer till en placering i Sverige. Av de organisationer som granskats närmare inom ramen för denna studie är det enbart EVS, Internationellt Kulturutbyte/IKU och Internationella Arbetslag/IAL som erbjuder utländska ungdomar att vara volontärer i Sverige oberoende av eventuellt utbyte.

Bland de svenska volontärorganisationerna i sin helhet finns det fler verksamheter som skickar volontärer till utlandet än som tar emot utländska ungdomar. Av de undersökta organisationerna är det enbart EVS-programmet, EFS, CIU, IKU och IAL som placerar respektive tar emot utländska volontärer i svenska projekt. Vad är anledningen? Ett resonemang som en del organisationer för i detta sammanhang är att det i svenska projekt skulle vara viktigare att kunna svenska än vad som är fallet för svenskar i utlandet, speciellt i u-länder. Delvis motiveras detta med att det finns mera praktiska och konkreta uppgifter i biståndsprojekt som kan utföras utan att man behärskar språket. En tänkbar anledning kan i mina ögon också vara en uppfattning att det rikare och mera "välutvecklade" landet är den part som ska tillföra något.

Rättslig ställning

Den rättsliga ställningen för volontärverksamhet för ungdomar i dag i Sverige är oklar, bekräftar departementssekreterare Lena Malmberg, ansvarig för internationella socialförsäkringsfrågor vid Socialdepartementet (Malmberg 2006). Ingen vet exakt vilka rättigheter och skyldigheter som gäller för vilka parter. Ungdomar som ägnar sig åt volontärverksamhet som heltidssysselsättning passar inte in i någon definition av personer som är berättigade till trygghetsförmåner. Det är oklart huruvida Lagen (1962:381) om allmän försäkring och Socialförsäkringslagen (1999:799) kan tillämpas på volontärers situation. I vissa fall likställs de med studenter vad gäller sjukförsäkringen. Det finns dock inget regelverk runt detta och därmed ingen konsekvent hantering. Ett exempel är volontärer inom Volontär i Svenska kyrkan, vilka behandlas som arbetstagare vad gäller inkomstbeskattningen trots att de inte ens får den minimilön som gäller för vanliga anställda.

European Voluntary Service/EVS är skattebefriad. Sjuk-, olycksfalls- och ansvarsförsäkring betalas av EU. Under denna tid kan volontären inte göra anspråk på nationella bidrag generellt. I vissa länder – som i Sverige – förlorar man dessutom tidigare anspråk. Programdeltagaren får inte tillgodoräkna sig volontärtjänsten vare sig som sjukpenninggrundande inkomst eller som underlag för arbetslöshetsersättning eller pension. (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004). Dessutom förlorar man i regel ersättningsanspråk från tidigare förvärvsarbete. Hanteringen av EVS-deltagarna och andra volontärer liknar varandra i detta avseende. Även andra komponenter av socialförsäkringen som föräldraförsäkringen m m är berörda.

EU-medborgare behöver uppehållstillstånd efter tre månaders vistelse i ett annat EU-land, med undantag av nordiska medborgare som kan förflytta sig och arbeta i hela Norden utan speciella tillstånd. Tremånadersregeln gäller även för många andra länder, och volontärerna behandlas ofta som turister och avkrävs inte några arbetstillstånd. För övriga gäller gängse visumregler, det vill säga det finns inga speciella volontärvisa. Hur dessa ärenden avgörs beror därför mycket på omständigheterna och de aktuella organisationernas rutiner och överenskommelser. I praktiken får ungdomarna ofta ett turistvisum alternativt ett studentvisum. Då EVS betraktas som utbildningsaktivitet från EU:s sida krävs inget arbetstillstånd (se även AVSO & CEV 2003a).

Geografiska aspekter

Geografiska aspekter tycks ha förhållandevis ringa betydelse i svenska volontärprogram. Iakttagelsen gäller för såväl orter i Sverige som utomlands, och för såväl sändande som mottagande projekt.

Volontärernas ursprung

Några aktörer problematiserar de svenska volontärernas geografiska härkomst. Salt som tillhör Evangeliska Fosterlandsstiftelsen/EFS är angelägen om att få volontärer från olika delar av landet för att kunna sprida information just på olika orter. Ännu mera uttalat återfinns denna tanke hos Individuell Människohjälp/IM där informationsaktiviteterna efter hemkomsten är en mycket central del av volontärtjänsten. Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU har en uttalad policy om att ungdomar från hela landet ska delta och att kommuner på olika platser ska ta emot volontärpar. Särskilt riktar man sina insatser i form av aktivitetskampanjer mot den norrländska glesbygden, där man har gjort erfarenheten att ungdomar inte ansöker till volontärprogrammen på eget initiativ.

Annars verkar det som om deltagare från Stockholmsområdet är överrepresenterade. En inte oväsentlig anledning antar jag ligger i att det är enklare och mindre kostsamt att ta sig till organisationens huvudkontor, som i de flesta fall är lokaliserat till Stockholm. Det är ofta därifrån volontärverksamheten sköts och det är där eventuella antagningsintervjuer äger rum. För att motverka denna effekt har Internationellt Kulturutbyte/IKU valt att även använda sig av medlemmar i lokalgrupperna i hela landet som genomför intervjuer med potentiella volontärer och skickar referat till centralorganisationen. IM står för kostnaderna för resor i samband med antagningsförfarandet.

Placeringsort

Vad gäller placeringen så har Svenska kyrkans volontärverksamhet grundregeln att volontären vid en nationell placering inte ska vara i sin hemförsamling. Inte heller rekommenderas det att hon arbetar i samma stift. Anledningen är att programmet bland annat syftar till att de unga vuxna lär känna och får medvetenhet om olika inomkyrkliga strukturer.

European Voluntary Service/EVS-programmet koncentrerar sig som tidigare nämnt på Europa (inte enbart EU-länder) och i viss utsträckning på Medelhavsområdet. Även enstaka mål i Latinamerika kan vara aktuella. Här finner man det totalt sett mest varierade utbudet av arbetsuppgifter för volontärer. Annars är ofta arbetsinsatser med biståndskaraktär av naturliga skäl knutna till utvecklingsländer i Latinamerika, Afrika och Asien. Man kan inte se någon tonvikt på något särskilt land när det gäller organisationernas målområden i sin helhet. Ungdomarna tycks vara beredda att betala mer för att kunna resa längre bort. Hos Internationellt Kulturutbyte/IKU som både erbjuder ett EVS-deltagande och resor till andra kontinenter är det tydligt att ungdomarna föredrar en fjärran placering om de har råd. Internationella Arbetslag/IAL och IKU kan möjligtvis beskrivas som de organisationer där det är minst förutbestämt vart man kommer att åka som volontär, och där det finns projekt i både i- och u-länder.

EVS attraherar överproportionellt många tyskar som önskar göra sin volontärtjänst i Sverige. Särskilt tydligt är det inom Svenska kyrkan, vilket kanske också ska ses i ljuset av Diakonisches Jahr i Tyskland, en liknande verksamhet med gamla rötter. En intervjuperson talar till och med om en tradition av att tyskarna utgör majoriteten av de utländska sökande och bland de faktiska deltagarna. Omvänt är Storbritannien och Spanien de mest populära länderna bland svenska EVS-deltagare.

Volontärernas uppgiftsområden

Som centrala områden för volontärinsatser utkristalliseras kultur och fritid, bistånd, socialt arbete/vård, natur och miljö, opinionsarbete om fred, rättvisa, mänskliga rättigheter samt mission. Överlag dominerar sysselsättningar som har sociala inslag framför allt i utvecklingsländer. Ofta går områdena in i varandra, och flera områden kan rymmas i samma volontärprojekt.

Inom European Voluntary Service/EVS dominerar kultur och fritidsområdet såtillvida att många fritidsgårdar tar emot volontärer som s k ”extraresurser”. Med detta menas att de ska stå till förfogande som samtalspartner för ungdomar där, utan att ersätta reguljär arbetskraft. Till fritidsområdet kan naturligtvis också idrotten räknas, med den avgränsningen att volontärerna själva också har möjlighet att utöva sin idrott även om kanske ledande uppgifter spelar en större roll.

Konstnärligt aktiva kan volontärer exempelvis bli i EVS-projekt som handlar om teater. På samma sätt som det som gäller fritidsområdet kan volontären ha olika roller här. Hon ska å ena sidan fungera som ungdomsledare. Å andra sidan ska hon tillägna sig kunskaper om teaterhantverk och -teknik och inte minst spela teater. Volontären betraktas alltså delvis som ”personal”, delvis som ”deltagare/besökare” av den aktuella verksamheten. Även i Blue Hill-projektet inom EVS, som har streetdance som sin specialitet, har volontärerna olika roller. Man kan säga att långtidsvolontären i detta projekt har fler uppgifter av ledningskaraktär, korttidsvolontärerna är i högre utsträckning ”deltagare”.

Miljörelaterade projekt finns ofta som ett uppgiftsområde bland andra hos flera anordnare, förutom hos organisationer som Fältbiologerna där själva huvudintresset är detta område. Ofta handlar det då om jordbruksarbete, inte sällan talar man hållbar utveckling och ekologiinriktning.

Sociala uppgifter dominerar

Verksamheten Volontär i Svenska kyrkan beklagar att arbetsplatserna är så likriktade, det vill säga att de flesta volontärerna är placerade i en församling med mycket socialt inriktad verksamhet. Även om handledarna försöker variera och anpassa arbetsgifterna efter den enskilda volontärens önskemål handlar det oftast om arbete med barn och ungdom. Församlingarna förväntar sig, av tradition, att ungdomar är intresserade av detta arbetsfält. På så sätt försummas andra möjliga uppgifter, som information eller kyrkogårdsarbete, där volontärerna skulle kunna bidra. Följaktligen är sådana erfarenheter också de vanligaste som före detta volontärer berättar för eventuellt blivande volontärer. Arbetet på stiftsgårdar och institutioner i Svenska kyrkans regi spelar en underordnad roll när man granskar samtliga placeringar.

Sociala uppgifter tycks vara det bredaste uttrycket som rymmer väldigt många olikartade uppgifter både i Sverige och utomlands. I praktiken kan typiska volontäruppgifter handla om insatser inom vård och omsorg, att ge hälsoupplýsning, assistans i barnhem eller skolor, arbete med funktionshindrade, hemlösa, missbrukare, flyktingar eller att ge basal utbildning. Många av dessa aktivitetsområden anses också som typiska moment i biståndsprojekt.

När volontärens arbetsplats är knuten till någon skolverksamhet förväntas de ofta också assistera i språkundervisningen vad gäller sitt eget modersmål. I en kommun understryker man sin inställning att man vill ta tillvara de resurser varje enskild volontär har genom att t ex kunna ett språk som också ges undervisning i på skolan. I en annan väljer man numera medvetet en volontär som har tyska, en som har franska och en som har spanska som modersmål för att kunna assistera i skolan.

Enligt EVS' regler får en skola strängt taget inte fungera som mottagande organisation. Sverige behandlas här som ett undantag då volontärerna i första hand är kopplade till skolans fritidsverksamhet som är kommunal. En sådan organisering är ovanlig i europeiska sammanhang. Det läggs alltid stor vikt vid att uppgifterna i skolan enbart utgör en mindre del av volontärernas schema.

Genuina jobb?

Det finns väldigt olika uppfattningar om huruvida volontärerna ska utföra ett ”riktigt” arbete. Inom KFUK-KFUM ska den unge snarare observera verksamheten och vara till så lite besvär som möjligt då organisationen utgår ifrån att det enbart är den personal som har goda

lokalkunskaper som kan göra verklig nytta. Volontären ska delta men under den korta tiden inte ta ensamt ansvar för ny verksamhet. Man verkar vara rädd att volontärerna har alltför höga ambitioner att genomföra förändringar eller arbeta helt enligt sina egna föreställningar som inte alltid matchar lokala behov och förutsättningar. Tanken att volontären skulle kunna bidra med något mera betydelsefullt är i sådana fall ovanlig. Inom European Voluntary Service/EVS förväntas volontären till viss del utföra mindre arbetsuppgifter, men aldrig att ersätta ordinarie arbetskraft. Man talar om volontären som extraresurs och önskar att den unge samtidigt ska bidra med sina erfarenheter och annorlunda kulturella bakgrund. Detsamma gäller för Volontär i Svenska kyrkans nationella verksamhet. Andra organisationer befinner sig mitt emellan arbete och eget lärande, som Internationellt Kulturutbyte/IKU där volontären mest ska ha intressanta uppgifter, men inte heller dra sig för att utföra mera rutinartade arbeten. Svenska Scoutrådet/SSR skickar volontärer till sina scoutcenter där mycket handlar om hotellverksamhet av olika slag, då det är detta dessa center huvudsakligen sysslar med. SSR önskar att man kunde erbjuda arbetsuppgifter som mera har med rörelsens kärnidéer att göra. Hos Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU menar man att de arbeten man hittar åt volontärerna ska vara så vardagliga som möjligt och kunna bli utförda även utan särskilda förkunskaper, som att sitta vid kassan i en livsmedelsbutik eller att hjälpa till med enklare lantbruksuppgifter. Inom Internationella Arbetslag/IAL talar man mera om arbetsinsatser där själva arbetet är en viktig del. Detsamma gäller för kibbutzverksamheten, där volontärerna till stor del är sysselsatta med förhållandevis enkla manuella arbetsuppgifter.

Utländska volontärers arbetsuppgifter består ibland också i att medverka i svenska volontärorganisationens möjligheter att upprätthålla sin verksamhet. Så är fallet hos IAL. Hos många organisationer som Salt, CIU, IKU och särskilt Individuell människohjälp/IM är efterarbetet som består i informationsverksamhet också en central och i de flesta fall obligatorisk del av själva volontärtjänsten (se vidare avsnittet om uppföljning i denna rapport).

Tilltänkta och faktiska deltagare samt rekrytering

Inom den internationella litteraturen talar man ibland om formell respektive praktisk tillgänglighet (se t ex AVSO 2004). Med den första termen avses den beskrivning av deltagare som organisationerna anger, det vill säga vilka som formellt är behöriga att delta i ett volontärprogram. Med praktisk tillgänglighet menar man vilka som verkligen kan utnyttja detta erbjudande. Här handlar det ofta om en mycket mindre delmängd av den grupp som organisationerna vill ska bli deltagare.

Kartläggningen visar att organisationer utanför European Voluntary Service/EVS, som inte är företag, i allmänhet har mycket högre krav på sina deltagare. Ofta gäller det att ha någon anknytning till organisationen, men också att inte ha "fel" motiv, det vill säga t ex inte i första hand vara intresserad av att förbättra sina kunskaper i ett främmande språk. Vidare finns det högre krav på att man ska kunna "bli använd", även efteråt. Detta för att helt enkelt informera om organisationen, de länder där man varit och själva volontärprogrammet, inte sällan med avsikten att även rekrytera nya potentiella intressenter.

Vidare finns det underlag att påstå att den praktiska tillgängligheten till programmen är relativt låg. Ambitionerna att inkludera så breda grupper av ungdomar som möjligt och att särskilt vända sig till resurssvaga ungdomar har i de flesta fall inte lämnat idéstadiet.

Mest yngre kvinnor

De flesta organisationerna erbjuder volontärprogram där deltagarna är mellan 18 och 30 år. Oftast har arrangörerna en övre åldersgräns förutom Internationella Arbetslag/IAL, Volontärresor och Sabra Tours. Individuell Människohjälp/IM har två platser reserverade för s k seniorvolontärer över 30. Enbart IAL har medvetet valt bort åldersgränsen för att inte diskriminera någon. Här kan man alltså tala om en hög formell tillgänglighet. IAL arbetar också aktivt med läger där man vill åstadkomma en åldersmässig blandning av deltagarna.

I praktiken står ofta ungdomar i åldern 18 till 24 för den största gruppen ansökningar. Inom European Voluntary Service/EVS-programmet är både de ungdomar som ansöker och de som slutligen deltar påfallande unga. Ofta handlar det om personer som precis slutat gymnasiet eller läst en eller två terminer på en folkhögskola eller högskola och som inte hunnit bestämma sig för vad de ska göra i framtiden. Nästan samtliga organisationer som tar emot volontärer tycks dock föredra personer som är lite äldre, det vill säga minst har fyllt 20 år eller åtminstone upplevs som mognare än en gymnasieelev. Flera organisationer har också en högre minimiåldersgräns på 21 eller 23 för vissa destinationer. Detta motiveras ofta med att den unge då förväntas vara någorlunda självständig så att organisationen slipper lägga ner alltför mycket tid på att få volontären att fungera i vardagslivet och att risken för avbrott i förtid inte är alltför stor. Det tycks inte spela någon roll om man har svenskt medborgarskap. Den formella tillgängligheten kan alltså påstås vara stor. Den stora majoriteten sökande är kvinnor. Anledningen till det misstänker företrädaren för IAL kan vara att ”vi framstår som lite flummiga”. Ojämligheten i den könsmässiga fördelningen försöker enbart få organisationer medvetet motverka.

De kommunala aktörer som placeras inom kultur- och fritidsområdet föredrar ofta äldre volontärer. Anledningen är att volontärerna bör ha uppnått en viss mognad när de arbetar socialt. Samtidigt betonar man att det kan vara väldigt individuellt hur väl en person fungerar i dessa miljöer. Man har en viss förståelse och försöker ge utrymme för att volontärtjänsten också ska kunna ingå som en del i vuxenblivandet. Ambivalensen ligger i att koordinatörerna givetvis känner ett ansvar gentemot de barn och ungdomar som besöker de aktuella verksamheterna.

IAL skiljer sig något från övriga organisationer genom att den attraherar mest universitetsstudenter, förvärvsarbetande och aktivt arbetssökande som lämnat gymnasiet för några år sedan. Dessa utnyttjar möjligheten att åka på ett läger, ofta under sommaren, vilket antagligen har med volontärtjänstens relativt korta längd att göra. Volontärperioden är i detta fall något man skjuter emellan, kanske i stället för att sommarjobba eller åka på semester. Således har den inte samma orienterande funktion som för de yngre deltagarna.

Organisationernas önskemål om volontärernas bakgrund

En del organisationer förväntar sig knappt alls några förkunskaper av deltagarna. Andra kräver förkunskaper om ideellt arbete inom föreningslivet/organisationer och åter andra vill ha deltagare med kunskap om arbetsuppgifterna och om landets språk. Slutligen finns organisationer som förutsätter ett mer eller mindre långvarigt aktivt engagemang i den organisation man ska göra volontärtjänsten i. Flera organisationer betonar att ungdomar väljer just dem på grund av att de inte kräver några speciella kvalifikationer.

Den första varianten, inget krav på förkunskaper, gäller för European Voluntary Service/EVS – bortsett från Volontär i Svenska kyrkan där man ska vara kristen –, Sabra Tours, Volontärresor och Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU. Att det inte

ställs några sådana krav lyfter flera organisationer också fram som ett utmärkande och delvis till och med unikt drag. Enligt denna kartläggning tycks ändå det vara det vanligaste fallet. Detta sakförhållande rimmar inte minst väl med den definition av ungdomsvolontärtjänster som ges inledningsvis.

De två företagen som ingår i denna undersökning, Sabra Tours AB och Volontärresor AB framhåller att motiven bland dem som väljer att åka med en kommersiell aktör skiljer sig något från dem som inte gör det. Båda researrangörerna påpekar att de inte ställer några krav på deltagarna om tidigare eller förväntat fortsatt ideellt engagemang eller ideologisk grundsyn, varför tröskeln att delta är lägre. Hos Volontärresor menar man dessutom att volontärerna genom att betala känner att de gör rätt för sig i den bemärkelsen att man inte tar någons arbetsplats. Dessutom menar kunderna tydligt att de kan kräva en viss kvalitet och att deras önskemål tillgodoses i högre utsträckning än hos icke-kommersiella aktörer.

Uppenbarligen kräver de organisationer som har en stark ideologisk bakgrund, det vill säga trossamfund eller en del intresseföreningar, tydligare än t ex EVS-programmet att volontären ska vara medveten om syftet med volontärtjänsten. Där förutsätts ofta också ett tidigare engagemang i organisationen eller åtminstone ett formellt medlemskap. Hos vissa räcker det med att betala medlemsavgiften strax innan man ska åka ut, som hos Individuell Människohjälp/IM, Utbildning för Bistånd/UBV eller Internationella Arbetslag/IAL. Andra organisationer kräver även praktiska insatser, som KFUK-KFUM, där man ska ha varit aktiv ungdomsledare sedan tidigare och över huvud taget starkt motiverad. Medlemsavgifterna är i regel förhållandevis låga. UBV markerar att organisationen mött många röster som kritiserar tvångsanslutningen. Salt önskar att de sökande både har en personlig kristen tro och är aktivt engagerade i en EFS-organisation.

Inte alls speciellt vanligt är det bland de svenska EVS-volontärerna att ungdomarna sedan tidigare varit ideellt organiserade. Jag misstänker att anledningen därtill ligger i att de unga just på grund av att de saknar denna erfarenhet inte kvalificerat sig för andra typer av program och/eller inte heller kommit i kontakt med dem. Bland de utländska EVS-volontärerna däremot är det vanligare att man har någon bakgrund i föreningslivet. En möjlig förklaring till detta kan sökas i att en större del av de sociala uppgifterna bedrivs av icke-statliga aktörer i andra delar av Europa. Det projekt som Riksförbundet för sexuellt likaberättigande/RFSL Ungdom har utformat som handlar mest om internationellt informationsarbete förutsätter att volontären i fråga har erfarenheter av hur frivilligorganisationer arbetar. Volontären ska snabbt bli "självgående". Detta kan sägas strida mot EVS-programmets policy om att alla som vill ska ha möjlighet att delta.

Även i fråga om språk finns stora variationer: EVS ställer inte några krav på förkunskaper i det språk som talas i landet i fråga. Volontären är garanterad en språkkurs, helst i början av sin vistelse, som är upp till den mottagande organisationen att ordna. Ibland är det studieförbunden man använder sig av, ibland den kommunala sfi-undervisningen (Svenska för Invandrare). De biståndsinriktade organisationerna kräver ofta förkunskaper, till och med omfattande, i spanska när man ska åka till ett latinamerikanskt land. Det förekommer att även arabiska rekommenderas. Volontärer som åker inom ramen för organisationer som direkt eller indirekt får stöd från Sida kan delta i kurser vid Sidas Civil Society Center i Härnösand, där man under två veckors tid får en intensivkurs i det aktuella språket. Omvänt framhåller dock en intervjuperson att man klarar sig förvånansvärt bra i Sverige utan att kunna svenska med hjälp av engelska. Häri kan man kanske söka en av anledningarna till att EVS-organisationen

inte tycks vara så speciellt angelägen om att ordna en bra språkundervisning för sina volontärer i Sverige.

Bland de organisationer som skickar ungdomar till länder utanför Europa hittar man i vissa relativt många ungdomar som har egen invandrarbakgrund. I en del fall kan det vara så att det finns önskemål om att finna sina rötter eller visa solidaritet med sitt ursprungsland i bakgrunden. I andra fall verkar det som om dessa ungdomar är mera det som man kanske skulle kunna beteckna som "världsmedborgare". De tenderar att vara öppnare än ungdomar vars båda föräldrar är svenskar och som är uppvuxna i Sverige att bege sig till utlandet. Annorlunda ser det ut för ungdomar med flyktingbakgrund som tydligt distanserar sig från att engagera sig som volontärer utanför Sverige. De resonerar så att de är nöjda och tacksamma över att få stanna i Sverige och ser därför inte någon anledning till att bege sig till andra länder om än bara till andra delar av Europa.

Rekryteringsvägar

Överlag sker rekryteringen av nya intressenter i samtliga organisationer oftast genom före detta volontärer som berättar om sina erfarenheter. Detta ingår hos vissa som en del av volontärinsatsen, som hos Evangeliska Fosterlandsstiftelsen/EFS, KFUK-KFUM eller Individuell Människohjälp/IM, även om detta inte är informationsspridningens huvudsyfte. Lika ofta är det informella möten som bidrar till rekryteringsarbetet, en form som dominerar i European Voluntary Service/EVS-verksamheten. Även aktuella utländska volontärer inspirerar ofta svenska ungdomar till att åka. Framför allt när de utländska volontärernas arbetsplatser har med sådan verksamhet att göra där ungdomarna vistas dagligen som exempelvis ungdomsgårdar. KFUK-KFUM har ett eget rekryteringsteam. Internationella Kulturutbyte/IKU låter före detta volontärer i lokalgrupperna utföra intervjuerna med nya intressenter för att kunna uppnå en stor geografisk spridning vad gäller ungdomarnas ursprungsorter i Sverige utan större omkostnader. Flera organisationer anordnar också speciella rekryteringsdagar, som IM och Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU.

Information om EVS-verksamheten finns visserligen i en mängd broschyrer som bland mycket annat material delas ut av syokonsulenter. Både organisationer eller projekt och ungdomar kan dessutom finna uppgifter på Ungdomsstyrelsens webbplats med länkar till Europeiska kommissionens webbplatser. Ändå verkar det som om väldigt lite material når de potentiella volontärerna den vägen. Vanligare tycks en direkt distribution genom fritidsgårdar och dylikt.

CIU kan sägas ha den mest professionella presentationen av sin egen och andra organisationers internationella volontärverksamhet. Organisationen använder sig av väl genomarbetade broschyrer och handböcker, en uppdaterad omfattande webbplats samt annonser och representation vid olika ungdomssammanskomster. Även hos Volontär i Svenska kyrkan finns en viss professionalitet runt kommunikationen av idén med volontäråret. Med professionalitet menas här enhetlighet, omfattande spridning, professionell layout och aktualitet. Däremot ger informanterna intrycket att den i Svenska kyrkans fall är ganska bristfälligt samordnad, vilket leder till att man inte riktigt lyckas att förmedla ett stringent budskap till både församlingar och ungdomar. De större aktörerna försöker dessutom att redogöra för sin verksamhet på olika typer av mässor som också har en ungdomspublik. Först och främst de aktörer som har små ekonomiska marginaler gör sig kända såväl genom sina webbplatser som genom informella kanaler som mun-till-mun-metoden i ungdomarnas privata umgängeskrets. Flera organisationer önskar också att de hade de nödvändiga

ekonomiska förutsättningarna att kunna trycka upp broschyrer och tidskrifter om sin verksamhet och därmed förmedla ett mera ”proffsigt” intryck.

Avgifter

Eventuella deltagaravgifter kan vara ett sonderingsinstrument i olika avseenden. En förhållandevis hög deltagaravgift kan leda till att enbart ekonomiskt starka och då ofta också välutbildade ungdomar har möjlighet att delta i ett volontärprogram. Det är en mekanism som är problematisk ur ett jämlikhetsperspektiv. Höga avgifter kan också medföra att det är främst högt motiverade ungdomar som väljer att ansöka och slutligen också deltar, en effekt som borde ligga i organisationernas intresse. Låga eller inga avgifter alls för den enskilde däremot gör det å ena sidan möjligt för många att delta oavsett socioekonomisk bakgrund. Å andra sidan kan detta också faktiskt resultera i eller åtminstone symbolisera låg kvalitet. Några organisationer misstänker att volontären ibland också tycks tro att det erbjuds väldigt lite struktur från organisationens sida, vilket gör att en del ungdomar tvekar. Den modell som Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU valt där en tredjedel av deltagaravgiften måste komma från en juridisk person har två syften. Det första är att göra idén känd för en bredare publik. Det andra att den blivande volontären är tvungen att tänka igenom och formulera sina tankar runt volontärtjänsten.

Ungdomar med begränsade möjligheter att skaffa sig internationell erfarenhet

De allra flesta volontärprogrammen får många ansökningar av högt motiverade ungdomar. Följaktligen satsar de inte några extra resurser på att också söka upp individer med sämre förutsättningar eller speciella behov. Vid specifik efterfrågan tror dock flera aktörer att man skulle utveckla en beredskap att integrera om ett sådant behov fanns och syntes. Då avser man främst personer med någon form av fysiskt funktionshinder. Även ungdomar med begåvningsnedsättning säger t ex Volontär i Svenska kyrkan kunna hitta lösningar för att de skulle kunna bli volontärer. Däremot tar flera organisationer bestämt avstånd från att låta ungdomar med någon psykisk sjukdom delta i volontärverksamheten.

Inom Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU vet man mycket väl att det ofta är redan aktiva ungdomar som söker sig till olika typer av utbytesprogram och vill motverka det. Därför anpassar organisationen också sina rekryteringsstrategier. Å ena sidan försöker CIU hitta breda och varierande kontaktytor. Å andra sidan satsar föreningen medvetet på olika ingångar för olika typer av möjliga volontärer. Exempel på den första punkten är att man anordnar olika aktiviteter i samband med informationskampanjen. Därtill att de ungdomar som tänker åka måste hitta sponsorer för en del av deltagaravgiften. Ofta går de tillbaka till sina gamla skolor. Hur man arbetar med den andra punkten illustreras av den fundering CIU uttrycker när det gäller att attrahera ungdomar med invandrarbakgrund. Det finns en insikt om att man måste vända sig till deras föräldrar då familjens godkännande ofta är helt avgörande. I Göteborgs invandratäta stadsdel Gunnared håller CIU på att utveckla ett samarbete med ett ungdomscenter för att bättre tydliggöra och problematisera möjligheterna.

Inom Internationella Arbetslag/IAL finns möjligheten för ”problemungdomar” att bli volontärer. Det finns till och med en egen grupp som arbetar med detta område och som också försöker marknadsföra idén till arbetsförmedlingarna. Intresset verkar stort, men det saknas resurser för att ge systematisk information och det stöd dessa ungdomar initialt skulle behöva för att volontärvistelsen verkligen blir av.

Blue Hill, en förening som tar emot korttidsvolontärer inom ramen för European Voluntary Service/EVS-programmet, betonar vikten av att känna kontakterna i mottagarorganisationen personligen. Korttidsdeltagarna framstår som mera sårbara och anses därför behöva mera trygghet men också mera kontroll av vuxna ledare. Detta är ett av få EVS-projekt som just riktar sig till ungdomar som har svårare att komma iväg på egen hand. Organisationens ordinarie verksamhet och EVS-projektets har tydliga beröringspunkter. Korttidsvolontärerna förefaller därför också röra sig i något av ett gränsland mellan att vara ungdomsledare i sin funktion som volontär och ordinarie deltagare i en fritidsverksamhet. Blue Hill tar dessutom emot långtidsvolontärer vars roll som ungdomsledare är mycket klarare.

Det praktiska runt volontärerna

Volontärerna bor ofta i värdfamiljer eller i direkt anslutning till organisationen, i synnerhet när det gäller mera biståndsinriktad verksamhet. Det är upp till projekten själva som har European Voluntary Service/EVS-volontärer att ordna boende för ungdomarna, dock inte i något privathushåll.

I Eksjö, Farsta och Sundsvall har man valt att låta volontärerna bo på samma ställe. Konkret innebär det att man hyr en större lägenhet där volontärerna har var sitt rum oavsett om de är direkt anställda i någon kommunal verksamhet eller verksamma i en förening. Detta betraktas inte enbart vara praktiskt, utan man ser det också som centralt för ungdomarnas trivsel. De ska kunna ha möjlighet att prata med personer som befinner sig i en jämförbar situation. Två intervjuade säger också att det ligger ett värde i det interkulturella utbytet som sker genom ett sådant boende. Ofta är det volontärer från olika länder som delar lägenhet. Nästan samtliga EVS-aktörer jag talat med värderar volontärernas inbördes umgänge ganska högt. Någon föreslår till och med att man bör inrätta lokala mötesplatser där volontärerna kan umgås under lättsamma former på sin fritid, ett slags fritidsgård för volontärer.

De flesta EVS-anordnare försöker även att organisera utflykter, antingen enbart för volontärerna eller i samband med att den arbetsplats där de är placerade genomför någon aktivitet. Varifrån dessa pengar ska tas råder dock delade meningar om. Till viss del förväntar man sig att volontärerna själva bidrar. Ibland omdisponerar man EVS-budgeten, tar pengar från den mottagande organisationens egen eller kommunens budget när kommunala projekt och föreningsprojekt ingår.

Två EVS-aktörer, Östra Torns församling i Lund och Kvartersteatern i Sundsvall, försöker använda sig av studentrabatter för sina volontärer. I Lund rekommenderas volontärerna t ex att skriva in sig på universitetet och betala kåravgiften för att få ett kort som berättigar till studentrabatter. I Sundsvall har Kvartersteatern också lyckats att få studentrabatt vad gäller bostaden. Jag tolkar denna ”studentifiering” som ett tecken på volontärernas hybridillvaro, det vill säga den oklara ställning som diskuteras i avsnittet om problem.

Speciellt hos Volontär i Svenska kyrkan i Lund tillkommer att kyrkopolitikerna bestämt att volontärerna får ett belopp motsvarande studielånen. Hyran ska alltså betalas av denna summa, i stället för att volontären får gratis bostad, och inkluderar en egentligen fast summa fickpengar. Enligt den intervjuade varierar det huruvida detta innebär en ekonomisk fördel eller nackdel för volontären. Det är svårt att bedöma hur vanligt sådana specifika lokala lösningar är.

Målsättning och motiv till volontärarbete

De motiv och målsättningar som både organisationerna och volontärerna har kan bitvis tänkas sammanfalla. Det verkar närmast omöjligt att försöka separera dessa aspekter helt och hållet. Enligt min uppfattning är de involverade parterna säkerligen många gånger inte heller fullständigt medvetna om anledningarna till att erbjuda alternativt delta i något volontärprogram.

Överlag tycks temana främjande av ungdomens personliga utveckling och informellt lärande dominera, både som organisationernas målsättning och som de unga vuxnas motiv till att bli volontärer. Inte sällan hörs i samband med dessa syften en retorik som betonar kulturutbyte. Moment som att en viktig uppgift blir utförd och att de inblandade organisationerna får nya impulser framstår som mera underordnade.

Val av organisation eller projekt

Ungdomarnas motiv skiljer sig beroende på vilken form eller vilken organisation de väljer. Vad gäller European Voluntary Service/EVS-volontärerna är det ofta i första hand intresset för ett land eller möjligheten att förbättra ett främmande språk som de har förkunskaper i som avgör vilket projekt de söker. Intervjupersonerna menar dock att ungdomarna när de resonerar tillsammans med koordinatörerna ofta värdesätter projektinnehållet eller inriktningen på arbetsuppgifterna. Inom flera organisationer, exempelvis Sundsvall kommun som arbetar med EVS och Internationella Arbetslag/IAL, ogillas till och med om ungdomen väljer en placering enbart utifrån språkintresset.

Motiven bakom valet av organisation förefaller vara flera. För en del ungdomar är det naturligt att bli volontär i den organisation de har ett tidigare aktivt engagemang i, som i Svenska kyrkan, Evangeliska Fosterlandsstiftelsen/EFS, KFUK-KFUM, scoutförbunden, Röda Korsets Ungdomsförbund/RKUF eller det lokala idrottsförbundet. Hos andra är det volontärprogrammets utformning som ligger till grund för att välja det ena eller andra alternativet. Hos ytterligare andra är pragmatiska skäl helt avgörande, som att det är förhållandevis billigt eller till och med kostnadsfritt, inte krävs några förkunskaper, har korta väntetider eller är flexibelt vad gäller längd och tidpunkt. Exempel på den senare varianten är Sabra Tours och till viss del Internationella Arbetslag/IAL.

Nyfikenhet och informellt lärande

Möjligheten att flytta hemifrån, måhända till en större stad, byta umgängeskrets och ta sina första steg in i vuxenlivet ses också som ett viktigt motiv bland volontärer. Att ge de unga vuxna denna möjlighet lyfts även fram som uttalad målsättning bland European Voluntary Service/EVS-arrangörerna. Den unge ska också kunna få en uppfattning om hur det är att vara på en arbetsplats, att plötsligt ta ansvar för sig själv och sitt arbete, allt under kontrollerade former. Tonvikten ligger helt klart på informellt lärande. Med andra ord betraktas volontärtjänsten i första hand som en utbildningsinsats.

De flesta organisationerna i denna studie tar på ett eller annat sätt upp personlig utveckling som ett av volontärtjänstens mål. Hos en del artikuleras detta tydligt, som i EVS-verksamheten. Hos andra spelar det en mera underordnad roll; det är något man får på köpet. Volontär i Svenska kyrkan menar också att volontäråret ska vara ett led i att den unge utvecklas i sin tro. På ett liknande sätt är den övergripande intentionen hos EFS att väcka intresse för mission i Sverige och utomlands samt bland deltagarna själva. Stipendiatprogrammet syftar dessutom till att förstärka relationerna mellan systerkyrkorna. Volontärprogrammet är snarare tänkt som förberedelse på en senare missionsinsats.

Orienteringshjälp

Många gånger uttrycks också att en av volontärtjänstens centrala funktioner består i att unga ges möjlighet att skjuta upp sitt beslut om vilken riktning i livet hon ska välja. Framst avses här ungdomar som just tagit studentexamen. Eller, särskilt med tanke på korttidsvolontärerna, när man har gjort alternativt funderar på att göra ett avbrott i studierna. Detta uppfattar jag mindre som ett uttalat syfte eller motiv, men man kommer inte ifrån att volontärperioden i praktiken ofta fyller denna funktion. Man kan måhända tala om en typ av orienteringsfas. En sådan roll tillskrivs volontärtjänsten till och med av den svenskkyrkliga församling jag talat med.

En del organisationer ser i volontärtjänsten också en rekryteringsbas. Detta kan gälla ett framtida engagemang i frivilligorganisationen i fråga över huvud taget eller också som biståndsarbetare, missionär eller, som i Svenska kyrkan, i en kyrklig tjänst som präst, diakon, församlingspedagog eller kyrkomusiker.

Ett ovanligare motiv från arrangörernas sida hittas hos Centrum för Ungdomsutbyte/ CIU där samarbetsorganisationen i Thailand använder volontärtjänsten som selektionsprocess för de thailändska deltagarna. Man vill få fram de ungdomar som kan ta över ledande roller i lokalsamhället där man fokuserar starkt på socialt entreprenörskap. Det går alltså att skönja olika perspektiv på vad som är syftet med programmet trots att det teoretiskt handlar om samma organisation, alltså CIU, i utlandet. Det tycks vara ett mönster att ju fler samarbetspartner man har desto färre är verksamheternas beröringspunkter.

Bättre än ingenting

Vissa organisationer kallar volontärtjänsten även för ett bra alternativ till att vara arbetslös utan att vara en egentlig arbetsmarknadsåtgärd. Koordinatören från Eksjö kommun säger att skolpersonal rekommenderar volontärtjänst som en sådan utväg och som inspiration för ungdomar att utbilda sig. Hon känner dock inte till någon bra uppföljning av sådana insatser. Vidare menar hon att det är svårt att nå s k ”unga utanför” som exempelvis tonårsmammor, på sådant sätt. Med denna beteckning avses vanligtvis ungdomar utan känd sysselsättning, med andra ord personer som varken är i utbildningssystemet, har förvärvsinkomst eller är registrerade hos bidragsutdelande myndigheter (se även SOU 2003:92).

Medan man i Eksjö talar om att förutsättningarna egentligen är ännu sämre har man på Internationella Arbetslag/IAL gjort erfarenheten att några volontärer som varit arbetslösa innan de åkte iväg snabbt hittat ett arbete när de kommit hem. Ett liknande resonemang hittar man hos ett annat European Voluntary Service/EVS-projekt som också gjort erfarenheten att volontärtjänsten helt enkelt motiverar svenska ungdomar till att studera vid de etablerade utbildningsinstitutionerna när de kommer hem. Att volontärtjänsten delvis även från regeringshåll betraktas som en arbetsmarknadsåtgärd har en företrädare för Svenska kyrkan fått uppleva när hon fick en sådan kommentar från ungdomsministern på ett dialogforum. I detta fall ansågs volontärtjänsten vara som ett godtagbart, men trots allt sämre, alternativ till en ordinarie anställning.

Enda EVS-projektet som har erfarenhet av korttidsvolontärer i denna undersökning är föreningen Blue Hill som är knuten till kultur- och fritidsförvaltningen i Solna kommun. Där består det främsta målet i att hjälpa ungdomarna att bryta med sitt kriminella liv genom miljöombytet och därmed motverka en negativ identitet. På så sätt ska ungdomarna också få motivation och stöd i att söka och behålla arbete eller praktik. I en rapport från AVSO menas också att volontärtjänst just för ungdomar har framställts allt tydligare som medel mot social exklusion (AVSO 2001).

Interkulturell kompetens

Organisationsutveckling spelar i praktiken, trots att det ingår i European Voluntary Services/ EVS' officiella målsättning, en underordnad roll. EVS-projektet Blue Hill och Röda Korsets Ungdomsförbund/RKUF är i stort sett de enda aktörer som uttryckligt lyfter fram denna aspekt, i alla fall när det gäller ömsesidighet. Annars får man lätt intrycket att volontärerna har för marginell betydelse för att förändra något i organisationernas ordinarie verksamhet. Jag antar att denna målsättning är tydligare i de organisationer, trots att det sällan nämns uttryckligen, där man har byggt upp kontakter med ett annat land utifrån ungdomarnas förankring i en lokalgrupp.

Kulturutbyte och -förståelse är nog de målsättningar för volontärprogram som anges av nästan samtliga organisationer som tillhandhåller någon form av volontärtjänst för ungdomar. Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU utvecklar det mest genom att tillägga att volontärerna också ska lära sig att hantera kulturella skillnader och att agera i grupp, vilket är knutet till verksamhetens unika koncept. Som speciella vinster med just ett internationellt utbyte understryker Ungdomsstyrelsen att ungdomarnas självförtroende och självständighet ökar genom att de behöver klara sig utomlands på egen hand. Vidare att de lär sig ett nytt språk och fördjupar sin kunskap om andra länder i ett samhälle som strävar mot allt större internationalisering. Annat som nämns är att de hittar alternativa former av gemenskap, att de ökar sin flexibilitet och har möjlighet att inspirera andra ungdomar till meningsfulla uppgifter (se även Ungdomsstyrelsen 2004). Hos Internationella Arbetslag/ IAL formuleras också grundtanken som att kulturförståelse skapar fred. För att skapa ett sådant utbyte behöver ungdomarna dock inte nödvändigt åka utomlands. En svenskkyrklig församling understryker att det finns ett värde i att lära känna olika församlings- och stiftskulturer.

CIU menar t ex att det ligger ett stor informellt värde i den interkulturella kompetensen unga tillägnat sig genom volontärtjänst. Majoriteten av de organisationer jag talat med har liknande åsikter. Få kan dock svara på om själva volontärtjänsten lämnat sådana avtryck i volontärernas karriärer i traditionell bemärkelse. Volontär i Svenska kyrkan menar att volontäråret har stort meritvärde för kyrkliga arbetsplatser. Dessutom kan man tillgodoräkna sig volontärtjänsten som förpraktik i samband med den sk profiltutbildningen till församlingspedagog. Verksamheten är dock mera tveksam till huruvida detta även gäller utomkyrkliga sammanhang. Enligt min bedömning verkar det som om organisationerna snarare önskar att volontärtjänsten uppskattas av framtida utbildningsinstitutioner eller arbetsgivare än att det faktiskt är så. En möjlig förklaring kan tänkas ligga i bristen på tillförlitliga uppföljningsinstrument. I flera av de organisationer som har en solidaritetstanke i botten och ett utbyte med utvecklingsländer stötte jag på anställda som tidigare själv varit volontär i samma organisation. Det kan till och med närmast vara ett krav, som i Individuell Människohjälp/IM:s fall där så gott som alla nyanställda uppges ha varit IM-volontärer.

Många organisationer som ingår i denna undersökning är mycket måna om att se till att de potentiella ungdomarna inte har alltför stora förväntningar om att "rädda världen". Anledningen är att man vill undvika att dessa unga blir besvikna och kanske avbryter sin volontärinsats.

Finansiering

Beträffande European Voluntary Service/EVS-programmet står EU via landets respektive ungdomsstyrelse och den sändande och mottagande organisationen för kostnaderna. EU-bidraget följer schabloner som varierar mellan olika deltagarländer. Dessa pengar är avsedda för de sändande och mottagande organisationernas verksamhet i samband med sändandet/mottagandet av volontärer. Den sändande organisationen får alltså EU-medel för volontärens resa från och till hemlandet, visum och vaccinationer och eventuella planeringsbesök. Den mottagande organisationen får på så sätt även resurser för volontärens fickpengar. Den mottagande organisationen betalar/ordnar dessutom själv språkkursen, kost och logi samt lokala transporter. Vidare delar staten respektive EU ut ett fast belopp för ankomstseminariet och andra seminarier. För ungdomar som annars har begränsade möjligheter att få internationell erfarenhet kan extra resurser beviljas. Vidare betalas sjukförsäkring samt eventuella andra vårdkostnader via EU-bidraget (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004). När man koncentrerar sig på Sverige är alltså de sändande organisationerna sådana som hjälper ungdomar som lever i Sverige att åka utomlands, medan svenska mottagande organisationer stödjer utländska volontärer.

Inom EVS är tanken att en stor del av volontärtjänstens finansiering sker med hjälp av bidrag från budget som finns inom EU-programmet Ungdom. Men den mottagande organisationen ska bidra med en del av kostnaderna som exempelvis utbildningar och resor i landet. Vissa små frivilligorganisationer som har EVS-projekt ser sig dock tvungna att täcka omkostnaderna i stort sett enbart med hjälp av EU-bidraget. Det är inte heller ovanligt att man hittar lokala sponsorer på orten som kommunen. I ett exempel handlar det om studieförbund som man har ett samarbete med för andra verksamhetsgrenar än just volontärarbetet. Som en gentjänst sätter volontärerna upp affischer eller delar ut reklam för sponsorernas räkning.

Många organisationer med lite personal söker ofta små bidrag för volontärverksamheten från olika fonder och även näringslivet, vilket tar mycket tid i anspråk. Tidigare styrelser inom Internationellt Kulturutbyte/IKU har varit skeptiska mot att blanda in näringslivet. Numera finns det mera kunskap om eventuella konsekvenser, vilket också leder till att man har ett bättre underlag att besluta om vilka bidrag som kan tas emot utan att göra avkall på organisationens värderingar. IKU betonar att organisationen är ideologiskt obunden och vill inte stå i tacksamhetsskuld till någon. Internationella Arbetslag/IAL, som en av de organisationer som arbetar under mycket begränsade ekonomiska villkor, menar att man ibland försökt anpassa projekten något efter fondernas önskemål. Resultatet blev i allmänhet inte speciellt lyckat då det är svårt att attrahera ideellt engagerade till sådana projekt.

Samtliga organisationer som ingår i Sidans praktikantprogram får större delen av finansieringen av volontärtjänsterna därifrån. De flesta aktörer för sådant stöd är knutna till Svenska Missionsrådet/SMR som är en s k ramorganisation, och ett krav är då att det finns något uttalat biståndssyfte med verksamheten.

Informations- och samarbetspartner i Sverige

Som tidigare nämnts är det förhållandevis få organisationer som enbart koncentrerar sig på volontärverksamhet i den bemärkelse som denna rapport handlar om. Det är därför viktigt att tänka på att följande avsnitt enbart avser de kontakter organisationerna har beträffande just denna verksamhetsgren.

De organisationer som får stöd från Sida, genom att själva vara en ramorganisation eller genom Svenska Missionsrådet/SMR, känner ofta till varandra och även varandras alternativ och programupplägg. För European Voluntary Service/EVS-projekten utgör Ungdomsstyrelsen en gemensam länk både som rådgivnings- och administrationsaktör och som samordnare av kurser för handledare och volontärer. Direkt samarbete kring volontärfrågan mellan volontärorganisationer är det dock sällan tal om.

Rådgivningsinstanser i Sverige

I de fall organisationerna haft kontakt med Ungdomsstyrelsen beskrivs denna i väldigt positiva ordalag. Det man uppskattar är kompetens, relativt snabb hantering, flexibilitet och inte minst ett bra bemötande. Ofta är det enskilda handläggare på verksamhetsområdet internationella ungdomsprogram som koordinatörerna känner särskilt stort förtroende för. En illustration av att man är flexibel är att jag under mina olika intervjuer stött på två utländska volontärer som hade haft samma ursprungliga projektplacering som havererat och fått var sin omplacering förhållandevis okomplicerat. En intervjuad menar också att man på Ungdomsstyrelsen ofta skickar ut enkäter och frågar om European Voluntary Service/EVS-arbetarnas erfarenheter med olika problem och att hon är villig att medverka i dessa sammanhang. Likväl är hon osäker om dessa svar verkligen tas på allvar och följs upp eftersom hon tycker sig inte ha sett några förbättringar vad gäller myndigheters behandling av volontärer.

De organisationer som har en tydlig ungdomsinriktning eller ett sådant delförbund har av naturliga skäl kontakt med Landsrådet för Svenska Ungdomsorganisationer/LSU. Då handlar samarbetet snarare om den sammantagna verksamheten utan speciell fokus på just volontärprogram eller ungdomsutbyte.

Vikten av personliga kontakter

Ofta betonas vikten av att ha personliga kontakter för att ett samarbete inom European Voluntary Service/EVS ska fungera. Det kan vara så att kommunen som håller i ett volontärprojekt känner till koordinatörerna av andra projekt vid orten för att ha ett ömsesidigt utbyte, för att lättare kunna erbjuda en godtagbar bostad åt volontärerna eller för att hitta en lämplig språkkurs. Men det spelar också roll huruvida en EVS-sändeorganisation vågar skicka ungdomar till ett specifikt projekt i utlandet. En sådan försiktighet gäller främst projektens kvalitet. Särskilt starka är sådana tvivel i fråga om korttidsvolontärerna som man värnar om särskilt mycket.

EVS-företrädarna menar vidare att det ofta är avgörande att känna till enskilda handläggare på det lokala skattekontoret eller vid migrationsmyndigheten samt banktjänstemän för att underlätta att anställa en volontär. Eksjö kommun säger också att man behöver identifiera eldsjälarna på skolor och i föreningarna som är intresserade av internationella erfarenheter. Avsikten är att hitta både potentiella volontärer bland ungdomarna och framtida mottagande organisationer.

Med detta i åtanke verkar det motsägelsefullt att EVS-aktörerna i andra fall inte känner till varandras verksamhet särskilt väl. Flera personer säger att deras verksamheter är unika trots att jag utan vidare kunnat hitta verksamheter inom samma geografiska område eller verksamhetsfält. Detta förefaller också något paradoxalt då flera samtidigt lyfter fram att det erbjuds en del kurser och andra nätverksträffar från Ungdomsstyrelsen som har med volontärtjänsten att göra.

Organisationernas egen lokala kontext

Både i Eksjö och i Sundsvall försöker European Voluntary Service/EVS-aktörerna samordna sina aktiviteter för volontärerna med olika projekt/värdorganisationer. Detta fungerar bra på båda orterna trots att det enbart i Eksjö finns en gemensam samordnare för samtliga volontärer.

En intressant kommentar gavs av en kommunal företrädare som menar att hon får bra uppbackning av politikerna för EVS-volontärprojekten. Enligt henne beror det på att det gagnar kommunpolitikernas ideologiska intressen. Däremot upplever hon tjänstemännen som mycket mera fyrkantiga. I detta fall kan man nästan tala om en instrumentalisering av EU-projekt från politikernas sida. Även om det antagligen gynnar volontärverksamheten kan man undra vilket värde ett sådant agerande har när det saknas förankring på tjänstemannanivå.

Många organisationer uppger också att de har någon anknytning till en folkhögskola. Antingen genom att organisationen själv driver sådana eller inom ramen för Sidas praktikantprogram där folkhögskolekurser utgör en naturlig del. Folkhögskolornas egna utlinjer och liknande har ofta också obligatoriska praktikinslag där man vistas i ett utvecklingsland tillsammans med ens klass.

Utvecklandet av volontärnätverk

Centrum för Ungdomsutbyte/CIU arbetar intensivast med att etablera samverkanskanaler med berörda myndigheter och nätverk organisationerna sinsemellan. Enligt den förståelse jag fått är man här mest intresserad av att helheten gynnar ungdomarna och att de i hög grad kan utnyttja sin valfrihet. Hos CIU är man alltså inte enbart angelägen om att få det att fungera så smidigt som möjligt för deltagarna i sina egna två volontärprogram utan vill få fram en förbättring av möjligheterna generellt. CIU underhåller också den mest intensiva kontakten med sina europeiska motsvarigheter genom att bland annat bidra med information om Sverige på den Europeiska ungdomsportalen och i nätverket Eurodesk.

Det intryck jag fått är att man knappt kan tala om någon konkurrens mellan organisationerna, utan de olika aktörerna menar att alla upplägg är så pass unika att ungdomarna söker sig till det som passar dem. Frågan är kanske snarare om ungdomarna känner till flera möjligheter än den organisation de de facto väljer. För en del ungdomar verkar det kanske ganska självklart utifrån ett tidigare engagemang i sammanhanget eller organisationen i fråga, men när det gäller organisationer som huvudsakligen arbetar med volontärtjänster är detta inte lika självklart.

Kvalitetssäkring och uppföljning

Handledning beskrivs på ett sådant sätt som gör det lämpligt att tala om ett givet kvalitetssäkringsinstrument hos de organisationer som använder sig av den. Även utbildning kan räknas dit. Ur presentationen av de olika volontärkoncepten framgår att utbildningsinslagen varierar mycket till längd och innehåll. En ytterlighet är kanske KFUK-KFUM:s skräddarsydda förberedelse med både Sidakurser och eventuella träningsvistelser. Omvänt erbjuds volontärerna hos företag som Volontärresor AB maximalt lite introduktion på plats första dagen. Det vanligaste bland alla volontärkoncepten tycks ändå vara att enbart ha en arbetsledare man kan vända sig till där arrangören i hemlandet enbart kontaktas i krissituationer.

Handledning för volontärerna

Inom European Voluntary Service/EVS önskar man en uppdelning mellan rollerna av ”supervisor” och ”tutor”. Den förra är mera koordinationsansvarig, ser till att allt praktiskt fungerar och har en arbetsledande roll. Den andra ska mera ha ett öga på volontärens psykosociala välbefinnande. Jag har fått uppfattningen att handledarna ibland spelar en inte alltför obetydlig föräldraroll när ungdomarna inträder i vuxenlivet. Hos Svenska kyrkan finns detta till och med i instruktionen för handledare. Det kan handla om att ha insyn i boende och ekonomi, men kan även gälla kontakter med sjukvården eller myndigheter. Den ovanbeskrivna uppdelningen är till synes få EVS-projekt medvetna om eller så ligger båda delarna på samma person, handledaren.

En uppdelning tycks vanlig: Det finns en administratör som håller tät kontakt med Ungdomsstyrelsen och som har en rad frivilligorganisationer eller ”projekt” under sig. Exempel på detta är Svenska kyrkans verksamhet ”Volontär i Svenska kyrkan” där man har en central samordnare som är lokaliserad till Kyrkans hus/riksorganisationen. Vidare har man en sk stiftskontakt som sköter administrationen, ekonomin och rekryteringen. Slutligen hittar vi den mottagande församlingen där handledaren tar hand om både arbetsledning och volontärens allmänna trivsel. Ett annat fall är Eksjö kommun där en person inom kultur- och fritidsförvaltningen ordnar nästan allt praktiskt, såsom administration, boende, fickpengar och resor. Samma tjänsteman agerar oberoende mentor när det gäller volontärernas psykosociala situation. Själva projekten, med olika huvudmän, tillhandahåller arbetsledningen. I Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU lägger man stor vikt vid att ha en ledare som samtidigt också är handledare för volontärerna från båda deltagande länderna.

Från EU-håll rekommenderar man utöver en arbetsledare och handledare/koordinator även en sk ”accompagnateur/buddy” som gärna får vara en person i samma ålder som hjälper den unga att integreras i vardagslivet utomlands. Även KFUK-KFUM tillämpar ett faddersystem för att underlätta för ungdomarna att känna sig trygga.

Volontärens redovisning

Det skiljer sig på vilket sätt volontärerna förväntas informera om sina upplevelser efter avslutad volontärtjänst – från att inte behöva ge någon återkoppling alls över att lämna ett varierande antal rapporter till att vara regelrätt informationsvolontär. Syftet med redovisningen är delvis utvärdering och i förlängningen kvalitetssäkring, att kunna upptäcka eventuella missförhållanden och ha möjlighet att åtgärda dem, och delvis informationsspridning till potentiella volontärer.

Hos de två företag jag intervjuat ställer man inga sådana krav alls utifrån tanken att volontären betalar för en resa och därmed är fri från alla förpliktelser. Inte heller hos Svenska Scoutrådet/SSR finns något krav att dela med sig av sina upplevelser där organisationen tvärtom tolkar det som en kvalitets- och kapacitetsbrist.

Inom European Voluntary Service/EVS-programmet förväntas volontären skriva en enklare mittutvärdering och en något mera omfattande slutrapport. Mittrapportens främsta syfte är kvalitetskontrollen och att ge ett underlag för framtida volontärer. Det ska också vara möjligt att eventuellt ändra upplägget eller åtgärda vissa problem redan under pågående projektperiod. Individuella Människohjälp/IM kräver en sorts lägesbeskrivning var tredje vecka som läggs ut på organisationens webbplats i syfte att dela erfarenheterna med en större publik.

Slutrapporten inom EVS ska fungera som utgångspunkt för den slutliga bedömningen som sker i samråd med handledaren. En företrädare för ett EVS-projekt säger dock att kvalitetssäkringen kunde förbättras avsevärt, förslagsvis genom någon form av kontrollbesök av Ungdomsstyrelsen. Idag utför Ungdomsstyrelsen projektbesök enbart på 10 procent av alla beviljade projekt.

Utvärderingar sker ofta individuellt, ibland kombinerade med kollektiva moment som hos Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU, IM eller Salt. Själva volontärkonceptet, det vill säga att man reser parvis, gör i dessa fall att utvärdering i grupp ligger nära till hands. Efter hemkomsten i IM:s program ska volontären också hålla minst tio föredrag för den publik hon själv valt. Det kan röra sig om skolor, stiftelser eller andra frivilligorganisationer. Inom IM finns det till och med möjligheten att bli informationsvolontär, vilket innebär att man får ett informationsuppdrag på två månader där man får ekonomiskt stöd och förväntas föreläsa mellan 30 och 40 gånger.

Huruvida volontärorganisationerna använder sig av andra kvalitetssäkringsinstrument utöver de nämnda skiljer sig väldigt mycket. I de flesta fall förlitar organisationerna sig på antingen sin egen personal eller samarbetsorganisationens anställda på plats och återkopplar enbart vid behov. Ofta har man ändå en naturlig kontakt med personalen på volontärplaceringarna i samband med andra verksamhetsgrenar. Volontärresor AB genomför emellertid sporadiska kontrollbesök för att se om avtalen följs.

Volontär i Svenska kyrkan använder sig av en undersökning om volontärårets förutsättningar och genomförande som utförts av teologiska institutionen vid Uppsala universitet och som också ska fungera som ett viktigt led i verksamhetsutvecklingen.

Erfarenhetsutbyte efter hemkomsten

Flera organisationer uppmanar också volontärerna att fortsätta i lokalgrupper på hemmaplan, ett till intet förpliktigande erbjudande. Oftast handlar denna verksamhet om att sprida och utöka sina kunskaper i de frågor de unga arbetat med under volontärvistelsen. Internationellt Kulturutbyte/IKU har exempelvis lokalgrupper som även deltagarna från European Voluntary Service/EVS, Svenska Institutet och Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU bjuds in till. Hos KFUK-KFUM lägger volontären upp en informationsplan innan hon åker iväg om hur hon tänker dela med sig av sina kunskaper lokalt. Stor vikt läggs vid informationsarbetet i Sverige efter hemkomsten. Även hos Utbildning för Bistånd/UBV förväntar man sig en fortsättning hemma, vilket dock inte behöver bestämmas i förväg. Hos Röda Korsets Ungdomsförbund/RKUF är själva syftet med att delta i den internationella verksamheten en förbättring av verksamhetsområdet. Särskilt metodarbetet, det vill säga hur man kan arbeta med en problematik, står i fokus. Erfarenheterna ska implementeras i ungdomsförbundets lokala grupper.

En del organisationer anordnar någon typ av återträff för sina volontärer. Ett exempel är Individuell Människohjälp/IM där samtliga volontärer som deltagit i programmet under de senaste fem åren bjuds in. IKU har dessutom under namnet nOva utsetts officiellt som nationell exvolontärorganisation (den enda). NOva försöker att fånga upp det engagemang som fötts under volontärperioden och att kanalisera dessa kunskaper i konkreta projekt samt anordnar exvolontäraktiviteter. Organisationen är genom denna ställning berättigad till särskilt EU-stöd för verksamhetsgrenen.

Validering utanför själva volontärprogrammen

Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte/CIU menar att även om många beslutsfattare från olika sektorer och på olika nivåer betonar ideellt arbete i allmänhet som väldigt positivt för unga människors personliga utveckling, mognad, självkänsla och möjlighet att göra bra livsval är det lätt hänt att berörda aktörer uttalar sig på en ganska abstrakt och allmän nivå. Med andra ord är det få som kan artikulera vad ett främjande av frivilliginsatser innebär konkret. Detta är också anledningen till att CIU fått igång ett projekt som syftar till att ta fram ett nationellt valideringssystem för internationell kompetens. Projektet ska slutföras i oktober 2006. Tanken är att kunna identifiera och dokumentera informell kompetens som uppnås genom heltidsvolontärprogram riktade till ungdomar. Detta valideringsprojekt är finansierat av Allmänna Arvsfonden och Ungdomsstyrelsen och dess resultat ska vara fritt tillgängligt för alla intresserade. Enligt CIU har man nått ganska långt i frågan om validering främst i Storbritannien och Tyskland. Produkten ska bestå av ett instrument som är tillräckligt enkelt så att det används. Samtidigt ska det ha en bred förankring hos många aktörer, däribland även arbetsgivare, och vara förknippad med en viss prestige. På så sätt hoppas man kunna höja kvaliteten i de internationella volontärprogram som ungdomar kan välja mellan. Enda villkoret för att kunna använda det färdiga instrumentet ska vara att volontärinsatsen har en tydlig början och ett slut.

Den referensgrupp som skapades i samband med valideringsprojektet består inte bara av statliga aktörer och frivilligorganisationer utan också av fackföreningar, och majoriteten är deltagare ur näringslivet som researrangörerna Fritidsresor, Volontärresor och stora rekryteringsfirmor som Manpower. Genom detta vill man medvetet lyfta in ett arbetsgivarperspektiv. Terese Raymond (2006) som är projektledare bedömer det ändå som en stor utmaning att bedriva sådant lobbyarbete att intygen får verkligt genomslag. I början har det även formulerats idéer om att kunna räkna om erfarenheterna från volontärtjänsten till högskolepoäng. Där tycks dock finnas en för stor skepsis att det skulle upplevas som ett hot mot det formella utbildningssystemet. Det pågår även tankar om att utveckla instrument för att värdera s k EU-kompetens, det vill säga de egenskaper som är speciellt önskvärda på en europeisk arbetsmarknad. Än så länge tycks nog olika organ i varje land för sig ägna sig åt frågan även om det förekommer sporadiska informella informationsutbyten. EU-programmet Ungdom/SALTO Youth arbetar dock för sitt volontärprogram och ungdomsutbytes erkännande i form av ett standardiserat intyg vid namn Youth pass. Inte alltför avlägsen ur mitt perspektiv är idén att arbeta för en europeisk kompatibilitet. I nuläget syftar CIU-projektet mot att kunna lyfta fram de kompetenser som anses vara värdefulla av svenska arbetsgivare.

Långsiktiga effekter

Det är få organisationer som vågar uttala sig om huruvida volontärtjänsten påverkar ungdomarna i deras framtida val eller yrkesinriktning. Vad gäller Svenska kyrkans volontärer så verkar hälften av dem som funderat kring en kyrklig tjänst innan de påbörjade volontäråret stå fast beslutna om att fortsätta sin utbildningsväg i denna riktning. Hos ungefär hälften av dem som från början inte på allvar haft tanken att ha kyrkan som yrkesfält har volontäråret väckt ett sådant intresse. De flesta organisationerna menar dock mera att volontärerna har mognat betydligt och har ett bättre beslutsunderlag om hur de vill prioritera de närmaste åren.

Centrala problem

Flertalet problem med volontärtjänster för ungdomar i Sverige har ett gemensamt: volontärernas ställning är oklar. Störst betydelse har då den juridiska statusen som innebär socioekonomisk otrygghet för de deltagande ungdomarna. Tjänstemän vid olika myndigheter vet därför ofta inte i vilken kategori en volontär bör placeras in. Ofta står valet mellan student och arbetstagare. Här uppstår lätt målkonflikter där olika instanser beslutar på ett sätt som måste uppfattas som motsägelsefullt av både volontärorganisationerna och ungdomarna själva. Bristen på erkännande bidrar också till att volontärer i jämförbara situationer behandlas helt olika. Vidare försvårar osäkerheten kring volontärtjänsters innebörd ungdomarnas möjligheter att kunna tillgodoräkna sig sina erfarenheter som meriter.

Framför allt mindre organisationer har ofta svårt att finansiera en volontärplats på grund av resursbrist. De kan också ha det svårare att göra sin röst hörd gentemot beslutsfattare och inom den egna organisationen i syfte att motivera volontärverksamhet.

Ett annat stort problem är snedfördelningen av ungdomarnas intresse, vilket inte minst har med programmets höga förvaltningsintensitet att göra. Det finns relativt få EVS-deltagare från Sverige. Däremot hittar vi många intressenter för alternativa program som inte alltid bereds plats att genomföra en volontärtjänst. Delvis hänger detta samman med att det inte finns någon sammanhållen kunskap om denna typ av aktiviteter, vilket också medför att man inte kan utnyttja eventuella nätverk. Dessutom ser man här att socialt utsatta ungdomar knappt nås eller försöks nås via volontärtjänster, trots att många volontärorganisationer är medvetna om dessa programs betydelse i termer av informellt lärande och möjlighet att finnas kvar i någon form av acceptabel sysselsättning.

INTERNATIONELL UTBLICK

I det följande redogörs för hur ett urval länder hanterar volontärtjänster och volontärorganisationer för ungdomar och eventuella svårigheter i samband med det. De mest lättillgängliga och tillförlitliga informationskällorna finns om förhållanden för volontärprogram i nationell regi, varför jag valt att lägga tyngdpunkten på det. Flera organisationer uppger att det finns en motsvarighet i andra länder eller att de ingår i något internationellt nätverk där övriga medlemmarnas upplägg åtminstone liknar den egna organisationen. Exempel på sådana aktörer är KFUK-KFUM, Svenska Scoutrådet/SSR, Internationellt Kulturutbyte/IKU, Internationella Arbetslag/IAL och Röda Korset. Begreppen ungdom eller ung vuxen är, även här, flytande. Den bredaste avgränsningen är förmodligen ålderskategorin 16 till 30 år.

I ljuset av globaliseringsprocessen och den intensiva expansionen av det virtuella medieutbudet och -användandet är det dessutom sannolikt att anta att nonprofitorganisationer och kommersiella aktörer som brittiska WorldWide Volunteering, amerikanska VolunteerMatch, nyzeeländska Global Volunteer Network, som förmedlar volontärtjänster, tilltar (se t ex *Worldwide Volunteering For Young People* 2001). Överlag tycks de sociala uppgiftsområdena dominera.

Att hitta relevanta uppgifter om förhållandena i övriga Norden är förhållandevis svårt. En snabb orientering på norska och danska webbportaler för ungdomar pekar på att man kan utgå från en liknande situation som i Sverige. Både Norge, Danmark och Finland har visserligen erfarenhet av European Voluntary Service/EVS och andra EU-utbytesprogram, för övrigt är utbudet ganska oenhetligt. Finland och Norge ingår inte heller i AVSO/CEV-projektet om volontärers rättsliga ställning som beskrivs närmare längre fram. En detaljerad analys av eventuella problem och hinder är därmed inte möjlig. Följaktligen fokuserar detta avsnitt mest på kontinenten. En möjlig ingång till ett internationellt perspektiv, som jag valt här, är nationella program som alternativ till värnplikten. Ersättningstjänster kan vara relevanta därför att arbetsuppgifterna i dessa sammanhang ofta liknar dem som utförs inom ramen för andra helt frivilliga modeller. Även litteratursökningen visar på att detta är en rimlig och vanlig koppling internationellt. Just alternativ till militärtjänsten tycks ständigt vara utsatta för anklagelser att underminera lönenivåer och hota ordinarie anställningar.

Nordisk utblick

Läget i övriga Norden vad gäller volontärprogram riktade till ungdomar tycks likna förhållandena i Sverige, med EVS-programmet som dominerande aktör och en rad mindre organisationer med sina egna individuella program.

Norge

Norge har allmän värnplikt för män, men enbart 40-50 procent inkallas (Friis 2006). Ersättningstjänsten varar 13 månader (en månad längre än militärtjänsten) och administreras av det norska justitiedepartementet. Den kan utföras i statliga inrättningar som sjukhus men också i icke-statliga organisationer. Många gör ersättningstjänsten i ett utbildningsprogram mot våldsprevention i skolor. År 2004 var 400 ungdomar verksamma där, vilket gör detta till den största mottagarorganisationen. Arbetsgivarna betalar en obetydlig avgift till justitiedepartementet som i sin tur använder dessa pengar som en del i Norges reguljära stöd till Unicef. Mellan 2 000 och 2 500 personer per år brukar söka dessa ersättningstjänster. Staten har dock enbart 1 500 platser varför övriga aldrig inkallas (War Resisters International 2005).

Danmark

I Danmark använder man sig av en sorts utlottningsystem vad gäller värnpliktiga unga män; cirka 30 procent inkallas årligen (Wikipedia Sverige 2006). Ersättningstjänsten varar mellan 4 och 13 månader, och är därmed lika lång som militärtjänsten och administreras av inrikesministeriet. Den kan utföras i såväl statliga inrättningar som icke-statliga organisationer som sjukhus, organisationer inom socialt arbete, vård och omsorg, kulturinstitutioner, freds- och miljöorganisationer. Ungdomarna avlönas på samma sätt som de som gör militärtjänsten, och tjänsten börjar med en sex dagars introduktionskurs (War Resisters International 1998a).

Danmark saknar specifik lagstiftning om volontärers status, och eventuella problem löses från fall till fall. Detta leder bland annat till att volontären inte kan få något lagreglerat finansiellt stöd, utan det är upp till enskilda organisationer att tillhandahålla mat och boende samt stå för andra livshållningskostnader. Det är vanligt att volontärer jämställs med förvärvsarbetare om de utför tjänsten under minst sex månaders tid och om ersättningen överstiger jämningsgränsen. Skatteandelen är dock mindre om man arbetar kortare tid än ett halvt år. I Danmark väljer antingen mottagarorganisationen att försäkra volontären eller så måste hon själv ordna det. Volontärer har ingen lagstadgad rätt till sociala förmåner om de inte parallellt är registrerade som student, arbetslös osv. Sjukförsäkring måste också ordnas på egen hand annars kan man få endast gratis akuthjälp. A-kassa ges enbart om volontärtjänsten inte omöjliggör det utifrån den aktuella arbetslöshetskassans regler. Därmed är ett heltidsengagemang ofta uteslutet. Om volontären är under 18 år kan dennes familj få barnbidrag. Sjukförsäkringsreglerna är desamma för nordiska och brittiska medborgare som för danskar. För EU-medborgare gäller hemlandets regler som om man var turist, annars är man tvungen att ordna privat försäkring. Danmark uttrycker också en allmän vilja om att främja frivilligt engagemang på ett övergripande plan, men inte specifikt vad gäller regelrätta volontärprogram (AVSO & CEV 2005a).

Finland

Även i Finland är militärtjänst obligatorisk för män, och cirka 80 procent av alla värnpliktiga inkallas (Finska försvarsmakten 2005). Civiltjänsten som ersättning för värnplikten är 13 i stället för 6 månader lång, och i dag är antalet personer som vägrar militärtjänst större än tillgången på kompensationsplatser (Wikipedia Deutschland 2006). Ersättningstjänsten administreras av arbetsdepartementet i samråd med ett utskott som består av experter från försvaret, mottagarorganisationer och ungdomar som gör civiltjänsten. Ersättningstjänsten kan genomföras i offentlig sektor på olika nivåer, kyrkor och av arbetsdepartementet godkända frivilligorganisationer i områden som vård och omsorg, utbildning, kultur, miljö och

katastrofhjälp. Deltagarna får lika hög ersättning som de som gör militärtjänsten, vilken oftast betalas av arbetsgivarna. I början av perioden ges en två månaders introduktionskurs som behandlar fred, internationella relationer, miljö och praktiska färdigheter som behövs i tjänsten (War Resisters International 1998b).

Exempel från kontinenten

I de länder som undersökts närmare här – Frankrike, Tyskland, Italien och Tjeckien – finns olika typer av nationella volontär- respektive civiltjänstprogram. Dessutom finns mer rutiner vad gäller lagstiftning och regelverk, även om dessa kan skilja sig från land till land. European Voluntary Service/EVS återfinns givetvis även här och likställs i stort sett med andra mindre arrangörer.

Civiltjänst

En informativ artikel av Smith (2004) vid engelska Institute for Volunteering Research behandlar den skiviltjänsten i Västeuropa utifrån en kunskapsgenomgång. Civiltjänstprogram kan sägas ligga mycket nära det här avhandlade volontärbegreppet. Smith menar bland annat att det uppstått ett förnyat intresse bland regeringar för denna typ av avgränsade frivilliginsatser. Den vanligaste formen av sådana program vänder sig till just ungdomar. Dessa program har utvecklats och implementerats av både frivilligsektorn och statsmakten. Författaren redogör för olika modeller, varav jag återger ett fåtal som följer. I Storbritannien finns det t ex sedan länge ett nationellt volontärprogram som administreras av tredje sektorn där unga vuxna deltar i utvecklingen av sitt närområde genom ideellt arbete, utbildning och lokala aktivitetskampanjer under en period av mellan fyra månader och ett år. Tanken är att den unge flyttar hemifrån, även om det också finns möjlighet att engagera sig på deltidsbasis. Volontärerna får bostad, fickpengar och kompensation för sina reseutlägg. Detta program fungerar också som buffert för många som vill skjuta upp sina studier. En femtedel av deltagarna är på olika sätt socialt exkluderade människor, även personer med psykiskt funktionshinder och sådana som har kriminell bakgrund. Många av deltagarna i samtliga program är välutbildade unga kvinnor.

Vidare diskuterar Smith civiltjänst som alternativ till militärtjänstgöring inom ramen för värnplikten, där deltagarna av naturliga skäl också är unga vuxna. Denna form av volontärtjänst har ofta anklagats för att sänka lönenivåerna, hota avlönade jobb samt förvrida den ursprungliga innebörden av den typen av tjänster genom att ett element av ofrivillighet tillkommer. I de flesta länder är de ungdomar som väljer detta alternativ i minoritet utom i Österrike (10 procent), Italien (40 procent) samt Tyskland och Spanien där mer än hälften föredrar detta alternativ. I de flesta fall tvingas dessa ungdomar acceptera sämre villkor än sina jämnåriga i militärtjänst. Placeringen sker ofta både inom den offentliga sektorn och inom frivilligsektorn. I Frankrike, där man införde yrkesarmé 2003, har man försökt att hitta nya former av civiltjänst, öppna för både män och kvinnor i den aktuella åldersgruppen. Även i Tyskland pågår ett reformarbete med en lag som ska bygga ut befintliga volontärtjänster och slopa värnplikten. I Italien är värnplikten avskaffad från och med 2006 och man har utvecklat den alternativa lösningen. Inför detta oroade sig många frivilligorganisationer över hur befintlig arbetskraft ska ersättas när pliktmomentet faller bort. Jag har inga uppgifter om hur den faktiska påverkan ser ut.

Ytterligare en form av volontärprogram som Smith berör är internationella tjänster som nog mest motsvarar det traditionella volontärbegreppet som inkluderar biståndsarbete även om även detta tilltalar många yngre personer.

Utvalda länders volontärprogram

Följande framställningar är hämtade ur en översikt om frivilligtjänster i Europa (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004) som i sin tur baseras på preliminära data från ett forskningsprojekt som volontärorganisationsorganen AVSO (Association of Voluntary Service Organisations) och CEV (Centre Européen du Volontariat) initierat. Dessa uppgifter har sedan kompletterats med mera aktuella resultat av de enskilda nationella rapporterna. Ändå är beskrivningarna rätt heterogena och inte fullständiga, mest beroende på utredningarnas skiftande kvalitet och detaljnivåer. Valet av länder hänger samman med genomgången av den AVSO-studie (2004) där man djupgranskat Frankrike, Tyskland och Italien, därför att de nyligen avskaffat den allmänna värnplikten respektive diskuterar att göra det. Dessutom har man undersökt Polen och Tjeckien närmare därför att de nyligen upprättat en lagstiftning som ska stödja ideellt arbete. Polen har valts bort i den här framställningen. I Italien och Tyskland har frivillig- och civiltjänst haft en självklar plats i politiken, i Frankrike har detta utvecklats på senare år. I Tjeckien och andra östeuropeiska länder har den negativa prägel av "frivilligt" arbete i de kommunistiska ungdomsorganisationerna lämnat mycket negativa spår. Följaktligen satsar man i dag mycket medvetet på att utveckla samarbete mellan staten och den växande frivilligsektorn på det sociala fältet. I samtliga länder ingår internationella volontärtjänster som en underkategori i policyn om övriga volontärtjänster.

Frankrike

Frankrike har den längsta traditionen av nationella volontärtjänster, och staten har alltid haft ett starkt inflytande i detta avseende. Här finns lagstiftning runt ett program som reglerar en civiltjänst i allmänhet och en "frivilligtjänst för social sammanhållning och solidaritet" i synnerhet och som vänder sig till franska eller EU/EG-medborgare mellan 18 och 28 år. Denna civiltjänst kan genomföras både i Frankrike och utomlands, pågår mellan 6 och 24 månader och har flera hundratusen deltagare. Programmen kan ha olika inriktningar och ansvaret ligger hos respektive ministerium. En del handlar om brandförsvaret, tjänst inom det militära och civilförsvaret. Andra ungdomar arbetar i nonprofitorganisationer eller kommuner som är godkända av lokalförvaltningarna med mycket varierande uppgifter. De mottagande organisationerna står för ersättningen som bland annat ska täcka kost och logi och som är befriad från skatt och sociala avgifter. Socialförsäkringen (sjuk-, olycksfalls- och pensionsförsäkring) betalas också av mottagarorganisationerna men endast avseende resurssvaga ungdomar. Deltagarna får pensionspoäng, men volontärperioden räknas inte som underlag för arbetslöshetsersättning. Organisationerna kan få tillbaka delar från staten i förhållande till de utgifter de har för den sociala tryggheten. Vidare återbetalar staten resekostnader. Dessa volontärer omfattas av de gängse reglerna för socialförsäkringen. Den höga ersättningen kan bli en stor administrativ påfrestning för mindre organisationer. I dag antas inga personer med kriminellt förflutet. Vidare tillåts inga personer delta som kommer utanför EU oavsett om de har uppehållstillstånd eller ej. Dessa nationella program betraktas också som arbetserfarenhet och bör därför enligt lag räknas som formell merit bland annat i

form av obligatorisk praktikperiod. Det finns vissa former av heltidsvolontärtjänster som omfattas av det sociala trygghetssystemet, dock inte alla.

Härutöver finns en överenskommelse om att underlätta ett utbyte mellan Frankrike och Tyskland, vilka utformar en volontärtjänst inom ramen för de nationella programmen. En mängd praktiska och administrativa problem som visat sig i efterhand leder dock till att så inte sker i önskad omfattning. Det pågår aktiva diskussioner på olika nivåer och bland olika aktörer om valideringen av volontärerfarenheter samt utbildningsinsatser i samband med dem. I Frankrike finns också skilda språkliga uttryck, både för ideellt arbete i allmänhet och för heltidsvolontärtjänster. I praktiken används de trots allt inte konsekvent utan tycks vara ömsesidigt utbytbara (AVSO & CEV 2005b).

Tyskland

I Tyskland har volontärtjänsten för unga kvinnor återuppstått under efterkrigstiden då man behövde vårdpersonal. Då initierades de av kyrkorna som snart fann efterföljare. Sedan dess har den också alltid funnits som vapenfritt alternativ till militärplikten. 2003 var 15 100 kvinnor och 92 000 män, huvudsakligen militärvägrare, i något sådant program. Det finns ingen särskild lagstiftning runt volontärer som tillerkänner dem någon speciell rättslig ställning. Däremot berör olika andra lagar den politiska viljan att främja ideella insatser överlag. I dag finns dock, även förnyad, lagstiftning runt det s k frivilliga sociala året och det frivilliga ekologiska året. Dessa alternativ vänder sig till personer mellan 16 och 27 samt dem som vägrar ordinarie militärtjänst inom ramen för värnplikten. Volontärtjänsten kan utföras både i Tyskland och utomlands under 6 till 12 månader, 18 månader utomlands. Ministeriet för familj, äldre, kvinnor och ungdom ansvarar för programmet. Mottagarorganisationer är nonprofitaktörer inom frivillig eller kommunal sektor som är godkända av delstatsparlamenten inom följande områden: vård och omsorg (klart dominerande), ekologi och miljö, idrott och kultur. Sändarorganisationerna måste ha sitt säte i Tyskland och även de vara godkända av förbundsstatsparlamentet. Ungdomarna deltar i seminarier i början, mitten och slutet om sammantaget 25 dagar. För utlandstjänst deltar de i pedagogiska kurser samt minst tre veckors introduktions- och utvärderingsseminarier. Fickpengar, mat, boende och arbetskläder betalar den mottagande organisationen. Pengarna behöver deklarerars men överstiger inte den gräns som är befriad från inkomstskatt. De mottagande organisationerna står för socialförsäkringen (sjuk-, pensions-, olycksfalls-, ansvars-, vård- och arbetslöshetsförsäkring). Det utbetalas barnbidrag och pension för föräldralösa barn. Volontärernas föräldrar kan få skatteavdrag. Tiden räknas som väntetid för en studieplats, får tillgodoräknas som praktik i högskolestudier och som pensionsgrundande. I stort sett behandlas de ungdomar som genomgår ett frivilligt socialt år likvärdigt med arbetstagare i allmänhet (AVSO & CEV 2003b).

Italien

Även i Italien finns lagligt reglerade volontärtjänster, och ett program vid namn nationell civiltjänst infördes 2005 i och med värnpliktens avskaffande. Den vänder sig till alla italienska medborgare mellan 18 och 28 och kan genomföras såväl i Italien som utomlands. Volontärperioden är tolv månader. Ansvar ligger på den nationella civiltjänstmyndigheten. Volontärerna placeras främst i projekt som har anknytning till lokaladministrationen, föreningar och kommunala myndigheter där organisationerna måste bli godkända av civiltjänstverket för att bli mottagarorganisationer med uppgifter inom det sociala, kulturstöd, miljö och katastrofhjälp. Som sändare kan en organisation bli aktuell som har sitt huvudsäte

i Italien efter att ha varit verksam i minst tre år. Volontärerna får 40 timmars undervisning i statskunskap och 50 timmars programintroduktion. Nationella civiltjänstmyndigheten betalar en viss ersättning, som är något högre vid tjänst utomlands, och ett fast belopp för kost och logi. Volontären måste göra en inkomstdeklaration, men dessa inkomster är i regel så låga att hon kan begära jämkning. Kostnaderna för socialförsäkringen (sjuk-, olycksfalls-, ansvarsförsäkring) delar civiltjänstmyndigheten och mottagarorganisationerna på. Pensionsmässigt räknas detta år som motsvarande tid i offentlig sektor. Trots lagregleringen kan denna insats samt dess utbildningar inte räknas som formell merit när man söker högskoleutbildningar. Anledningen är att det inte finns några strukturerade relationer mellan militärtjänst och universiteten. Som speciella problem anges konkurrensen om deltagarna i militärtjänsten respektive nationella civiltjänsten efter slopandet av värnplikten. Framför allt konkurrerar tjänstesektorn med kommunerna och sjukhusen om volontärerna. Vidare finns det ingen tydlig fördelning av vilka uppgifter som ligger på nationell och regional nivå. Det mest etablerade volontärbegreppet är även här i bemärkelsen biståndsarbetare eller i form av fritidsengagemang (AVSO & CEV 2003c).

Tjeckien

I Tjeckien sitter fortfarande misstroendet och rädslan djupt vad gäller s k frivilliga insatser, vilka tidigare ofta var förknippade med statligt tvång där alla medborgare skulle hjälpas åt att bygga ett kommunistiskt samhälle. I dag arbetar stadsmakten intensivt med att åstadkomma en attitydförändring där ideellt arbete associeras med något positivt. Sedan 2002 finns en lag om ideellt arbete vars implementering ett särskilt frivilligtjänstdepartement, som ligger under brottsförebyggande departementet, ansvarar för. I den rättsliga definitionen av vad en volontär är görs ingen generell distinktion mellan olika former av frivilligt engagemang, det vill säga här avses exempelvis inte enbart heltidstjänster. Däremot måste personen i fråga vara minst 15 år på nationellt plan och 18 när hon tjänstgör utomlands. Aktuella områden är socialt och vårdrelaterat arbete, katastrofhjälp, miljö och kultur samt utvecklingsarbete/bistånd. Sändande organisationer måste vara godkända av en statlig kommitté för att lagen ska tillämpas och de ska få ekonomiskt stöd. Dessa organisationer ska vara nonprofitaktörer som försäkrar och utbildar volontärer samt sluter avtal med lämpliga mottagarorganisationer under strikt föreskrivna former. Den socialförsäkring som ingår är sjuk-, olycksfalls- och ansvarsförsäkring. Mottagande organisationer kan tillhöra både frivilligsektorn och det offentliga som sjukhus, skolor eller kommuner. Heltidsvolontärer omfattas av den allmänna sjukförsäkringen och andra sociala trygghetsförmåner som motsvarigheten till pensionspoäng. Vidare undantas volontärerna från inkomstskatten. Staten återbetalar upp till 70 procent av de statligt godkända organisationernas utgifter för resor, kost och logi, utbildning, förvaltning, rekrytering och försäkring. Det finns inga statliga intyg eller dylikt utan det är upp till sändar- och mottagarorganisationerna att utfärda sådant.

Jag vill påpeka att det tycks ovanligt att fokus ligger mera på den sändande organisationen än på den mottagande. Det senare är vanligast i andra program och länder. Annars betraktas volontärtjänsten som förvärvsarbete beträffande ersättning, i samband med arbetslöshet, sjukdom och pensionering. Hittills har det rått osäkerhet hos försäkringsbolagen om hur de ska behandla volontärer. För tjeckiska volontärer som engagerar sig utomlands gäller samma regler som i hemlandet. Hittills har staten enbart godkänt enstaka utländska organisationer för att skicka volontärer till Tjeckien. Delvis fyller volontärtjänster den lucka som uppstått med avskaffandet av värnplikten/obligatoriska civiltjänsten 2005.

Sedan 2000 finns också ett program som får statligt stöd som uppmuntrar arbetslösa att engagera sig ideellt utan att förlora några bidrag. Syftet är att få dem tillbaka till arbetet och att utveckla de deltagande organisationerna, vilket många icke-statliga organisationer visat intresse för. Kritiska röster mot Tjeckiens offensiva kampanj för volontärarbete har främst hävdad att denna hårda reglering motverka frivilligengagemangets ursprungliga karaktär där spontana behov styr (AVSO & CEV 2005c).

Intereuropeiska samarbeten

European Voluntary Service är i stort sett det enda etablerade intereuropeiska samarbetet som dokumenterats och ansatsvis utvärderats. Att Europeiska kommissionen har valt att arbeta med detta program under snart tio år tyder på att det ändå anses som en framgångsrik verksamhet. En alternativ tolkning är att man fortsätter med programmet i brist på bättre alternativ. EVS framstår i varje fall på inget sätt som ett felfritt projekt utan ser sig utsatt för kritik från både statliga aktörer, politiker, projektanordnare, forskare och inte minst volontärer.

EVS och dess brister

EVS har från allra första början drabbats av en ojämlikhet bland deltagarländerna gällande volontärtjänstens rättsliga ställning och socialförsäkring enligt Smiths (2004) analys. Han refererar till studier som visat att detta problem också utgör det största hindret mot programmets eventuella utvidgning. Först och främst har länderna försummat att finna en gemensam policy om volontärtjänstens innebörd och mål. Speciellt i länder (som exempelvis Frankrike) där socialförsäkringsförmåner är kopplade till att man är aktiv på arbetsmarknaden har detta den oönskade konsekvensen att ungdomar avstår från möjligen att gå in i en volontärperiod. Socialt och ekonomiskt svaga personer väljer bort denna möjlighet i ännu högre utsträckning, trots att det är just dessa statligt subventionerade volontärprogramns målgrupp. I vissa länder, som i Nederländerna, har man försökt att sätta volontärprogram in i kontexten av social aktivering, vilket också lyckats. Men Smith menar att denna målkonflikt och ömsesidig motverkan mellan olika styrinstrument fortsätter i många länder.

Smith konstaterar att effekterna av volontärprogram i allmänhet är otillräckligt utvärderade. Den mest övergripande utvärderingen har gjorts för EVS-programmet där man undersökt både volontärer, mottagande och sändande organisationer. Volontärerna upplevde överlag en mycket positiv inverkan på sina liv och många fortsatte ett ideellt engagemang även därefter på hemmaplan. En tredjedel beklagade dock att de inte hade möjlighet att delta i några uppföljnings- eller utvärderingsaktiviteter. Hälften hade svårigheter att komma in i sina vanliga liv efter hemkomsten. En tredjedel var missnöjda över att de inte fick välja sin placering och 45 procent hade ingen möjlighet att planera sina arbetsuppgifter. Framför allt de mindre mottagarorganisationerna klagade över att pengarna från EU inte räckte till och brukar komma för sent. Detta är olyckligt eftersom små mottagarorganisationer inte har kapacitet att frigöra kompletterande medel. Vidare klagade den stora majoriteten organisationer över för mycket byråkrati. Vidare tyckte de flesta att det var förhållandevis svårt att inkludera resurssvaga ungdomar eftersom man inte tror att dessa ungdomar kan bidra så mycket. I rapporten konstateras en målkonflikt mellan att man å ena sidan vill skapa ett stöd för ungdomar och å andra sidan förväntar sig att de ska ge något tillbaka, vilket Smith menar inte är något unikt problem. De sändande organisationerna var i stort

sett positiva gentemot EVS-programmet, den kritik som formuleras är de byråkratiska hindren, förseningar i betalningen och en viss tveksamhet vad avseende på vissa placeringars kvalitet.

Flera rapporter (se t ex Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004) konstaterar också att det inom EVS finns en större efterfrågan än platser. Ett annat problem för transnationella program är att de nationella prioriteringarna varierar från land till land. EVS-status är inte reglerade i de enskilda deltagarländerna och man fokuserar enbart på ungdomarna utan obligatoriska regler för övriga aktörer.

EVS räknas inte som ersättning för värnplikten, men det förs en debatt runt det. Bland annat pläderas det för lösningar där man visserligen inte kan välja EVS framför en nationell civiltjänst, men deltagare ska inte kunna bli inkallade efter avslutad sådan.

Effekter för ungdomar med särskilda behov

En rapport har utvärderat erfarenheterna av arbetet i nätverk (ENVOL, Step-by-Step, Creative Cooperations) sedan 1996 för att ge ungdomar med resurssvag bakgrund verkliga instrument att göra internationell långtidsvolontärtjänst inom ramen för EVS-programmet. Där betonas de sändande organisationernas viktiga roll i att avgöra huruvida en ung människa behöver extra stöd genom nätverken. Samtliga deltagarprojekt har lång erfarenhet av denna grupp. Enbart Creative Cooperation har en tematisk inriktning, kommunala konstprojekt. Det speciella med dessa program är att de har en så kallad "chock-effekt" på ungdomarna genom att de är tvungna att finna sig tillrätta i en hel ny omgivning. Dessutom främjas ett personligt engagemang och ger självförtroende. Sedan anses en trygg men samtidigt flexibel miljö kunna också ge möjlighet till personlig utveckling. Även sändande och mottagande projekt har gjort goda erfarenheter på så sätt att de får nya instrument att hjälpa ungdomar att själva skapa förändring. Det framstår som attraktivt för de unga på plats, öppnar för internationella vänskapskontakter, och volontärernas insats betraktas också som värdefull. Som vinnande punkter lyfter man fram processstänkande, kontinuerlig dokumentation och utvärdering, kommunikation och förtroendeingivande agerande i partnerskap mellan organisationer, aktivt deltagande från alla involverade och ett flexibelt utbytessystem. I rapporten rekommenderas vidare att det måste väckas ett intresse bland fler organisationer och dessa måste få en noggrann förberedelse och utbildning. Man ska arbeta med goda exempel och erfarenhetsutbyte. Vidare tycker man att det finns en poäng med att profilera de nya nätverken starkare. I denna utvärdering lyfts också betydelsen fram mellan statliga strukturer och frivilligsektorn där man på central nivå har större möjligheter till ett övergripande ansvar och samordning utan att för den skull enbart utgå ifrån en enda möjlig modell (AVSO 2003).

Utblick mot USA

I USA hittar man en lång tradition av nationella program för volontärer där främst alla medborgares ansvar lyfts fram (Starr & Curry 2003) och vilka tolkas som tecken och medel för demokrati (se t ex Moseley 1995). Community service/service learning, som tycks vara den bredaste termen, anses vidare som del av huvudsakligen studenters demokratiseringsprocess och som ett led i problembaserat lärande, vilket bland annat yttrar sig i att det finns flera olika nationella sammanslutningar som administrerar och stödjer dessa program ekonomiskt (se t ex Kielsmeier 2000). Service learning ses som något positivt och utvecklande för breda befolkningsgrupper, så även för gruppen högbegåvade ungdomar (Terry 2000).

AmeriCorps*NCCC (National Civilian Community Corps)

AmeriCorps*NCCC är ett statligt volontärprogram som riktar sig till ungdomar mellan 18 och 24 år. Man är stationerad på sk campus på en av fem orter i olika delstater. På varje campus är mellan 150 och 330 personer stationerade. Man bör alltså räkna med ungefär mellan 750 och 1 650 deltagare per år. Syftet med verksamheten är att stärka lokalsamhället och att utbilda ledare. Detta sker genom att arbeta i team på nationellt plan i samverkan med nonprofitororganisationer, delstatliga och kommunala förvaltningar/myndigheter, skolor, parker, indianstammar, trossamfund och andra föreningar. Volontärerna ska således stötta befintliga projekt inom hela regionen. Programmet har rötter i medborgarvärdet och militären, varför det bygger på en tro på ett allmänt samhällsansvar och att nationella civiltjänstprogram kan möta lokala behov.

Ungdomarna deltar under tio månaders tid, på heltid. Man arbetar i grupper av mellan tio och tolv personer och det ingår förberedelsekurser. Campusen förser också organisationer som ansöker om att få stöd från AmeriCorps med den administrativa hjälp som behövs för att utveckla idén till ett projekt.

De enskilda projekten pågår ofta under sex till åtta veckor och fokuserar brister i utbildning, folkhälsa, den allmänna säkerheten, katastrofhjälp, miljö m m. Som deltagare måste man vara amerikansk medborgare, ha amerikanskt ursprung alternativt ha permanent uppehållstillstånd. Vidare förutsätts att man fungerar väl i team och i en strukturerad omgivning, samt att man kan möta oväntade situationer och ha möjlighet att förflytta sig i landet.

Under programtiden får deltagarna fri kost och logi, kläder, sjukförsäkring, studentrabatt samt fickpengar. Efter avslutad tjänst får man även ett pris i höjd med 4 750 dollar (motsvarar 36 500 kr) för att kunna finansiera högskolestudier eller avbetala eventuella tidigare studieskulder (AmeriCorps 2006a).

Learn and Serve America

Det finns ett US-amerikanskt program vid namn Learn and Serve America som erbjuder en typ av utbildning i tjänstesektorn och som ska fungera som stöd för skolor, högskolor och kommunala inrättningar. Tanken är att hitta band mellan akademien och praktiska, konkreta arbetsuppgifter på lokalplanet för att förmå elever till bättre studieresultat, aktivera deras engagemang som aktiva medborgare, styrka samhällsansvarskänslan och själva kommunerna. Detta görs genom specifika statliga bidrag som skolor, högskolor, ursprungsbefolkningen, lokala föreningar med flera kan få för att planera och genomföra dessa program. Vidare kan intressenter få kompetensstöd och rådgivning. Dessutom finns speciella stipendier och utmärkelser organisationer kan få genom särskilda förtjänster på ungdomsområdet (AmeriCorps 2006b).

Centrala problem i andra europeiska länder

Jag ska nu kort sammanfatta huvudproblemen som kan skönjas utifrån de erfarenheter som de här studerade länderna i Europa uppger sig ha. Återkommande stora problem är oklarheten i vad volontärbegreppet står för, med en rad ogynnsamma konsekvenser. En av dessa konsekvenser är volontärernas och volontärorganisationernas otydliga rättsliga ställning som utsätter samtliga involverade parter för ett visst godtycke, där i regel individen och mindre frivilligorganisationer hamnar i ett underläge. Socialförsäkringsförmånerna varierar avsevärt mellan olika länder och olika grupper av ungdomar.

Följaktligen utgör volontärtjänst inte heller någon formell merit i andra sammanhang utom möjligtvis gentemot arbetsgivare i offentlig sektor. Inte heller anses den alltid vara av värde i utbildningssammanhang. Ytterligare en följd av det oklara läget vad gäller innebörden av volontärtjänsterna kan man se i att de delvis ses som en ersättning för militärtjänstgöring.

Utformningen har ibland onekligen en straffliknande karaktär. Här ser man hur själva aktiviteten, det utträttade arbetet, utgör ett centralt syfte med programmet. Därmed blir det också aktuellt att nämna de olika organisationernas inbördes konkurrens om volontären som arbetskraft. Samtidigt är diskussionen om att volontärtjänster möjligtvis ersätter ordinarie arbetsplatser ständigt aktuell. Vidare finns det få tecken på en harmonisering av olika länders uppfattning om vad som är innebörd och mål med European Voluntary Service/EVS-programmet. Detta leder i sin tur till att de nationella volontärerna många gånger har bättre villkor än EVS-deltagarna.

Delar av frivilligsektorn menar att risken med allt för mycket reglering är att de ideella organisationerna blir för beroende av staten. På så sätt riskerar de att få göra avkall på sin ursprungliga karaktär som är präglad av oberoende, flexibilitet, en anda av civilt ansvar och aktuella behov. Dessutom uppges små organisationer genom sin högre sårbarhet ofta ha stora problem att klara heltidsvolontärer ekonomiskt, inte minst när utdelningen av statliga bidrag fördröjs.

Den praktiska tillgängligheten är inte heller oproblematiserad. Volontärverksamheterna missar helt enkelt många gånger att dra till sig ungdomar med svagare resurser. Denna svårighet avser såväl nationella volontärprogram som EVS. Gemensamt för flera koncept och huvudmän är också att det i princip alltid finns många sökande på få platser.

Brist på samordning mellan olika myndigheter ger också upphov till att volontärernas samhällsliga skyddsnät har stora luckor och bäddar för orättvisor. Volontärer beskattas ofta som förvärvsarbetare, trots deras begränsade disponibla inkomst. Man bör dock inte glömma att det även kan vara till viss fördel att bli betraktad som arbetstagare. Då kan volontärtiden räknas in som underlag för arbetslöshetsersättning, sjukersättning och pension. I praktiken är det troligtvis ändå försörjningsstöd som skulle bli aktuellt om man t ex blir sjuk eller arbetslös.

Ett specifikt EVS-problem förefaller vara att detta EU-programms status skiljer sig avsevärt från de nationella programmens på så sätt att det inte anses ha samma värde. En annan typisk EVS-svårighet är bristen på kommunikation mellan olika nationella ungdomsstyrelser om deras nationella prioriteringar, vilket leder till en olikartad behandling av olika projekt. Även den omfattande EU-byråkratin verkar avskräckande för många organisationer.

SVENSKA VOLONTÄRPROGRAM I ETT EUROPEISKT SAMMANHANG

Termen volontär är förhållandevis ovanlig när man menar heltidsprogram där ungdomar utövar någon form av frivilligt arbete i andra europeiska länder. Mest används det antagligen i den anglofona språkfären. Ett helt renlärt språkbruk där ett uttryck skulle vara reserverad för enbart den här behandlade formen tycks inte förekomma någonstans. Detta märks inte minst i andra europeiska länders specifika lagstiftning kring volontärer där man tillämpar en relativt bred definition.

Även om det skiljer sig från land till land så har alla här granskade länder på kontinenten var sin tradition, organisering av och syn på volontärprogram. Däremot är bilden mindre enhetlig när man ser på Sverige och i viss mån hela Skandinavien. Här dominerar European Voluntary Service/EVS bland de icke-kommersiella aktörerna, vid sidan av en mängd små frivilligorganisationer med väldigt varierande programupplägg. I Norden finns få möjligheter att delta i ett volontärprogram på nationellt plan. Således intar också Sverige en särställning. På kontinenten är sådana ungdomsprogram starkare förknippade med den alternativa militärtjänsten, och utförs ofta inom ramen för nationella program. Företeelsen volontärtjänst riktad till ungdomar har funnits länge bland olika organisationer, men diskussionen kring den är förhållandevis ny. Andra delar av Europa tycks dock ligga före Sverige i detta avseende. EVS verkar ha en mera central ställning i Sverige än i andra länder där man både har nationella program och många små diversifierade program.

Både i Sverige och i utlandet tycks sociala arbetsuppgifter i vid bemärkelse dominera. Kartläggningen ger dessutom bilden att man i utlandet generellt snarare betonar det arbete som blir utfört av den unga oavsett uppgiftens karaktär. I Sverige verka ungdomens personliga utveckling stå mer i fokus. Den sistnämnda innebörden lyfts också fram i EVS-programmet. Volontärtjänster som legitimt medel mot ungdomsarbetslöshet diskuteras i högre utsträckning i övriga Europa jämfört med i Sverige. En följd är att det finns legala former som gör att deltagandet i volontärprogram inte försämrar möjligheterna att hitta ett arbete.

Att det hittills finns så lite struktur vad gäller övriga aktörer i Sverige leder också till minskad differentiering vad gäller problem. Det talas t ex till skillnad från andra europeiska länder mer onyanserat om socialförsäkringar. Frågor om utbildning, kvalitetssäkring eller huruvida sådana insatser fungerar meriterande tycks svagt förankrade i Sverige, något starkare i många andra undersökta länder. Hur olika trygghetsförmåner och dylikt är utformade varierar också mycket från land till land. I övriga Europa finns en större tendens än i Sverige att generellt behandla volontärer som arbetstagare.

Det är uppenbart att volontärprogram, eller åtminstone delar, är tydligt reglerade i en rad europeiska länder till den grad det knappt finns någon medvetenhet om i Sverige.

Lika för samtliga länder om än i varierande grad är att volontärprogram för ungdomar i allmänhet inte har någon formell status. Störst betydelse har det avseende den rättsliga ställningen och då speciellt socialförsäkringen. Andra relaterade frågor är kvalitetsstandard

och kontroll samt meritvärde. Vare sig i Sverige eller i andra europeiska länder finns det etablerade utvärderingsinstrument för heltidsvolontärprogram riktade till ungdomar.

Diskussionen om att volontärplatser skulle ersätta reguljära tjänster förs på kontinenten, medan den är knappt märkbar i Sverige. En annan fråga, som inte finns i Sverige och som säkerligen har att göra med att volontäridén är förhållandevis okänd, är olika mottagarorganisationers konkurrens om ungdomarnas arbetskraft. Detta problem är speciellt påtagligt i länder med nationella volontärtjänster där det finns någon, om än blott idémässig, anknytning till värnpliktens ersättningstjänster.

Ett hinder som både svenska och utländska organisationer har stött på är små organisationers problem att tillhandahålla volontärtjänster. Eller för den delen att ta emot ungdomar med allt vad det innebär i fråga om administration, kontakter och särskilt avsatta resurser. Debatten om huruvida de kan agera fristående och utifrån sin egen värdegrund om det finns nationella ramar och regelverk för volontärprogram är dock mera lågmäld än i andra delar av Europa.

I de flesta länder jag undersökt tycks det finnas fler intressenter bland ungdomar än tillgängliga platser på samtliga program. I Sverige motsvarar snarare siffran svenska sökande antalet platser med några undantag. Däremot är Sverige lika populär som andra europeiska länder i utländska ungdomars ögon när de söker en projektplacering inom ramen för European Voluntary Service/EVS-programmet.

Både i Sverige och utomlands har man ofta en hög formell tillgänglighet. Däremot finns det ofta stora brister i den praktiska tillgängligheten. Det sistnämnda problemet består i sin tur av minst två aspekter. Den ena svårigheten har att göra med att det är långtifrån självklart att volontärprogram är meningsfulla för ungdomar med olika typer av sociala problem eller sämre förutsättningar. Programmen är sällan utformade på ett sådant sätt. Sådana hinder kan inte minst bestå i ett stort avstånd till utbildnings- och arbetsmöjligheterna på en globaliserad marknad eller någon typ av utanförskap. Den andra svårigheten består i att man sällan lyckas att över huvud taget identifiera dessa grupper där man står i dag och sedan verkligen nå dessa ungdomar.

Vad gäller EVS så finns det gemensamma problemet att de enskilda deltagarländernas regler tillämpas utan någon samsyn över nationsgränser. Vidare ligger EVS-administrationen på olika organ i olika länder. Programmet medför dessutom en stor förvaltningsapparat, som många gånger har en avskräckande effekt på de deltagande volontärorganisationerna. Detta innebär ojämlikhet volontärerna emellan, liksom en stor tröghet och delvis ineffektivitet.

EN KORT SAMMANFATTNING OCH NÅGRA SLUTSATSER

Uttrycket ”volontär” har i dag ingen enhetlig betydelse i Sverige. I stället förekommer både teoretiska och praktiska definitioner med helt skilda utgångspunkter och syften. Den ökande globaliseringen med ett förstärkt användande av engelska som kommunikationsmedel förefaller dock utgöra en av de krafter som leder till volontärens (åter)intåg i vårt språkbruk. Man kan beskriva volontärprogram riktade till ungdomar i Sverige som ett nygammalt fenomen som dock saknar formella ramar och en vedertagen begreppsapparat.

Som det ser ut nu verkar informellt lärande vara volontärprogrammets främsta syfte. Med andra ord betonas nyttan för volontären själv starkare än själva den utförda uppgiften. Således borde man tala om ett utbildningsalternativ. Huruvida det också fyller denna funktion när det gäller ungdomar med sämre förutsättningar är en enbart ansatsvis utforskad fråga. Man kan knappt tala om några strukturer i Sverige för att ungdomar med resursmässiga eller sociala svårigheter ska kunna bli volontärer. I de fall idéerna finns, som hos European Voluntary Service/EVS, utnyttjas de inte fullt ut. De berörda ungdomarnas intresse framstår som svalt och de tar inga egna initiativ för att delta i ett volontärprogram.

Svenskars intresse för heltidsvolontärprogram är förhållandevis litet i jämförelse med många andra europeers, i synnerhet vad gäller EVS. Däremot finns det många utländska volontärer som önskar sig placering i Sverige. Om man utgår från de beräkningar som utförs inom ramen för denna studie rör det sig om upp mot 1 800 unga människor årligen som antingen kommer som internationella volontärer till Sverige eller personer med svensk bakgrund som åker utomlands alternativt utför en frivilligtjänst i Sverige. Därmed spelar volontärprogram riktade till ungdomar i Sverige i dag en underordnad roll. EU-utvidgningen och ett allt större inflytande av europeiska styrorgan samt globaliseringen överhuvudtaget gör det rimligt att anta att intresset för framför allt internationella volontärtjänster kommer att öka framöver.

Organisationer som tillhandahåller volontärprogram kommer från den frivilliga, offentliga och kommersiella sektorn. Volontärmodellerna är disparata och verkar vara av varierande kvalitet. Humanitära och religiösa organisationer är rätt så typiska mottagare och sändare av ungdomsvolontärer. Man kan anta att en del av de arbetsuppgifter som en volontär utan speciella förkunskaper kan utföra bidrar till att vissa typer av organisation blir mer aktuella än andra. Idrottsföreningar spelar ingen större roll i volontärsammanhang.

Inledningsvis har nämnts att allt fler svenskar uppger att de gör ”andra insatser” än traditionella typer av föreningsinsatser. Volontärtjänst kan antas vara en variant av detta andra alternativ speciellt när det gäller unga personer. Här kan man pröva något nytt utan att förplikta sig över någon längre period och utan att det finns större krav på tidigare liknande erfarenheter.

Även om volontärernas bakgrund i denna rapport inte i detalj studerats tycks de flesta komma från storstadsområdena eller större städer. Det tycks vidare finnas en tendens till att fler unga kvinnor än män deltar i volontärprogrammen, speciellt då det rör sig om socialt inriktade uppgifter. Detta mönster känns igen från befolkningsstudierna som nämns inledningsvis. Vidare kan man identifiera ett resursmönster och ett klasstema, här i form av att ungdomar med medelklassbakgrund oftare tycks bli volontärer än personer med en resurssvag bakgrund.

Volontärverksamhet i andra länder som här enbart ansatsvis berörts ser mycket olika ut. I övriga Norden tycks det vara ungefär som i Sverige. I andra delar av Europa har man förhållandevis lång erfarenhet av nationella volontärtjänster, bland annat genom att sådana insatser kunnat utgöra alternativ till den obligatoriska militärtjänsten. Även i USA finns det nationella program, vid sidan av mindre och mera olikartade program.

I dag tycks det i Sverige finnas få länkar volontärorganisationerna emellan. Endast ansatsvis har arbete gjorts för att skapa en helhetsbild över utbudet av dessa program. I samband med ett ökande intresse för frivilliginsatser i stort är det viktigt att man på nationell politisk nivå och inom olika organisationer ställer sig frågan vad man vill åstadkomma med volontärprogram för ungdomar. Unga människor som är aktiva i civilsamhällets organisationer hittar säkert alltid möjligheter till att delta i volontärprogram eller liknande upplägg. Om målet är att även på bred front främja dessa möjligheter för unga vuxna skulle svenska staten samtidigt som man stödjer enskilda initiativ kunna bygga upp något slags statligt volontärprogram riktade till ungdomar som det finns många internationella exempel på.

REFERENSER

- AFS (2006). *Volunteering*. <http://www.afs.org/AFSI/content/page.php?uid=20>. 2006-02-28.
- AmeriCorps (2006a). *AmeriCorps*NCCC*. <http://www.americorps.gov/about/programs/nccc.asp>, 2006-03-03.
- AmeriCorps (2006b). *Learn and Serve*. <http://www.nationalservice.gov/about/programs/learnandserve.asp>, 2006-03-03.
- AVSO (2001). *Step-by-step to long-term Voluntary Service*. Bryssel: AVSO.
- AVSO (2003). *Reflections and Recommendations on Working with Young People from Disadvantaged Backgrounds in Transnational Volunteering. A contribution from 3 Networks: Creative Cooperations, ENVOL, Step-by-Step*. Opublicerad rapport.
- AVSO (2004). *Youth Service in Europe. Policies and Programme in France, Germany, Italy, the Czech Republic, Poland and at the European level*. Bryssel: AVSO.
- AVSO (2006a). *Association of Voluntary Service Organisations*. <http://www.avso.org/index.htm>. 2006-03-03.
- AVSO (2006b). *What voluntary service is about: activities*. http://www.avso.org/en/about/voluntaryprocent20_service.htm, AVSO 2006-01-04.
- AVSO & CEV (2003a). *Legal Status of Volunteers: Country Report Sweden*. Bryssel: AVSO & CEV.
- AVSO & CEV (2003b). *Legal position of Volunteers in Germany*. Bryssel: AVSO & CEV.
- AVSO & CEV (2003c). *Country Report on the legal Status of Volunteers: Country Report Italy*. Bryssel: AVSO & CEV.
- AVSO & CEV (2005a). *Country Report on the legal Status of Volunteers in Denmark*. Bryssel: AVSO & CEV.
- AVSO & CEV (2005b). *Country Report on the legal Status of Volunteers in France*. Bryssel: AVSO & CEV.
- AVSO & CEV (2005c). *Country Report on the legal Status of Volunteers in Czech Republic*. Bryssel: AVSO & CEV.
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (2004). *Perspektiven für Freiwilligendienste und Zivildienst in Deutschland. Bericht der Kommission Impulse für die Zivilgesellschaft*. Broschyr. Bonn: Bundesregierung Deutschland.
- Cervin, Elisabeth (2006). Stort intresse för volontäråret. *Kyrkans tidning*. Nätupplaga. http://www.kyrkanstidning.com/ArticlePages/200605/08/20060508134145_Headline236/20060508134145_Headline236.dbp.asp. 2006-05-11.
- CIU (2005). *Mytellus.pocket. Handboken om ungdomsutbyten*. Stockholm: CIU.
- Europeiska Kommissionen (2006). Utdrag ur databasen. http://europa.eu.int/comm/youth/program/sos/hei/hei_list_from_query.cfm. 2006-02-27.
- Forum Syd (2006). *Res ut som volontär*. <http://www.forumsyd.org/>. 2006-02-28.
- Friis, Karsten (2006) i Joenniemi, Pertti (red). *The Changing Face of European Conscription*. London & Burlington: Ashgate.
- Jeppsson Grassman, Eva och Svedberg, Lars (1996). Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: the case of Sweden. I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 25 (4).
- Jeppsson Grassman, Eva och Svedberg, Lars (1999) *Medborgarskapets gestaltningar – insatser i och utanför föreningslivet*. I Amnå, Erik (red) SOU 1999:84. Civilsamhället. Demokratitutredningens forskarvolym nr 8.
- Kielsmeier, James C. (2000). A Time to Serve, a Time to Learn: Service learning and the promise of democracy. *Phi Delta Kappan*, 81, 652-657.
- Kristna Fredsrörelsen (2006). *Fredstjänst*. <http://www.krf.se/fredstjanst/programmet.asp>. 2006-02-28.
- Moseley, Matthew (1995). The youth service movement. *National Civic Review*, 84 (3), 267-271.
- Olsson, Lars-Erik; Jeppsson Grassman, Eva och Svedberg, Lars (2006). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället – några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie*. Elektronisk utgivning på Ersta Sköndal högskolas webbplats. <http://www.esh.se>
- Olsson, Lars-Erik (under utgivning). *Den ofrånkomliga möjlighetsstrukturen. En studie av frivilligt arbete inom idrotten*. (prel. titel) Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

- PBI (2006). *Agera*. <http://www.pbi.nu/>. 2006-02-28.
- PeaceQuest (2006). *Detta är PeaceQuest*. <http://www.peacequest.se/>. 2006-02-28.
- Skatteverket (2000). *Samordningsnummer. Broschyr SKV 707*. Solna: Skatteverket.
- Smith, J. Davis (2004). Civic Service in Western Europe. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33, (suppl. 4) 64-78.
- SOU 1993:82. Frivilligt socialt arbete i Sverige. Kartläggning och kunskapsöversikt. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 2003:92. Unga utanför. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Starr, Jerold, M. & Curry, G. David (2003). National voluntary service: a humanist alternative. *Humanity and Society*, 27 (4), 532-550.
- Svedberg, Lars (2001). *Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd?* i Szebehely, Marta (red.) SOU 2001:52. Välfärdstjänster i omvandling. Forskarantologi från Kommittén Välfärdsbokslut.
- Terry, Alice, W. (2000). An Early Glimpse: Service Learning from an Adolescent Perspective. *Journal of Secondary Gifted Education*, 11 (3), 115-135.
- Ungdomsstyrelsen (2003). *Tre år med EU-programmet Ungdom. En studie kring programmets effekter åren 2000–2003*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:7.
- Ungdomsstyrelsen (2004). *Internationella projekt i ett ungdomspolitiskt perspektiv*. Del 7 i serien Hej kommun! Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- War Resisters International (1998a). *Denmark. Consentious conscription*. <http://www.wri-irg.org/co/rtba/archive/denmark.htm>, 2006-03-08.
- War Resisters International (1998b). *Finland. Consentious conscription*. <http://www.wri-irg.org/co/rtba/archive/finland.htm>, 2006-03-08.
- War Resisters International (2005). *Norway. Consentious conscription*. <http://www.wri-irg.org/co/rtba/norway.htm>, 2006-03-08.
- Wikipedia Deutschland (2006). *Zivildienst. Regelung in Finnland*. http://de.wikipedia.org/wiki/Zivildienst#Regelung_in_Finnland, 2006-03-08.
- Wikipedia Sverige (2006). *Värnplikt. Danmark*. http://sv.wikipedia.org/wiki/AllmprocentC3procentA4n_vprocentC3procentA4rnplikt#Danmark, 2006-03-08.
- Finska försvarsmakten (2005). *Fakta om försvarsmakten i fickformat 2005-2006*. Helsingfors: Huvudstabens press- och informationsavdelning.
- Worldwide Volunteering For Young People* (2001). Oxford: How To Books.

Personliga korrespondenser

- Cozzoli, Anna (2006). Handläggare vid SOS Volunteer Helpdesk på Europeiska kommissionen. E-postkorrespondens. 2006-03-28.
- Ericsson, Marie (2006). Departementssekreterare på Justitiedepartementet. Telefonsamtal. 2006-03-06.
- Malmberg, Lena (2006). Departementssekreterare på Socialdepartementet. Telefonsamtal. 2006-03-07.
- Raymond, Terese (2006). Projektledare för validering vid Centrum för internationellt ungdomsutbyte/CIU. Telefonsamtal. 2006-03-20.

BILAGOR

Bilaga 1: Förteckning över intervjupersoner och deras organisationer

- Blue Hill/Solna stad: Theodoridis, Joachim; ungdomscoach. Intervju. 2006-01-24.
- Centrum för internationellt Ungdomsutbyte/CIU: Thullberg, Pierre; kanslichef, Stockholm. Intervju. 2006-01-27.
- EFS Ungdom/Salt: Nordén, Viktoria; missionskonsulent, Uppsala. Intervju. 2006-01-18.
- Eksjö kommun: Leidane, Liene; internationell koordinator på kultur- och fritidsförvaltningen samt tre utländska volontärer. Intervju. 2006-01-20.
- Farsta stadsdelsnämnd, Stockholms stad: Ryholt, Inger; syokonsulent och fritidsledare vid fritidsverksamhet i Hökarängen. Intervju. 2006-01-25.
- Internationella Arbetslag/IAL: Lindholm, Nina; handläggare, Stockholm. Intervju. 2006-01-23.
- Internationell människohjälp/IM: Fritzson, Alexandra & Olsson, Ingrid; frivilligsamordnare, Lund. Intervju. 2006-02-06.
- Internationellt Kulturutbyte/IKU: Wimmer, Karin; handläggare, Stockholm. Intervju. 2006-02-02.
- KFUK-KFUM: Andersson, Anita; internationell handläggare, Stockholm. Intervju. 2006-02-14.
- Kvartersteatern i Sundsvall: Söderberg, Per-Arne, amatörteaterregissör och teaterkonsulent. Intervju. 2006-01-26.
- Riksförbundet för sexuellt likaberättigande/RFSL Ungdom: Sergejenko, Maris; internationell handläggare, Stockholm. Intervju. 2006-02-02.
- Röda Korsets ungdomsförbund/RKUF: Haghshenas, Bahare; förbundsordförande, Stockholm. Intervju. 2006-02-09.
- Sabra Tours AB: Salamon, Henrik; vd, Stockholm. Intervju. 2006-02-01.
- Skånes idrottsförbund: Ericstam, Pelle; internationell projektkoordinator, Malmö. Intervju. 2006-02-07.
- Solna stad: Snaula, Helena; processledare på omvårdnadsförvaltningen. Telefonsamtal. 2006-01-17.
- Sundsvalls kommun: Orre, Elisabeth; handläggare på kultur- och fritidsförvaltningen, Intervju. 2006-01-26.

Svenska kyrkan : Jonsson, Maria; församlingspedagog i Östra Torns församling, Lund. Intervju. 2006-02-06.

Svenska Scoutrådet: Carling, Josefin; internationell sekreterare, Stockholm. Intervju. 2006-01-19.

Ungdomsstyrelsen: Bornemark, Emmy; handläggare. Telefonintervju. 2006-01-13.

Utbildning för Bistånd/UBV: Dahlgren, Jon; praktikanthandläggare, Stockholm. Intervju. 2006-01-17.

Volontärbyrån: Silfverstolpe, Amelie; verksamhetsledare. Telefonintervju. 2006-01-17.

Volontär i Svenska kyrkan: Hansen, Emma; handläggare, Uppsala. Intervju. 2006-01-18.

Volontärresor AB: Einarsson, Stefan; vd, Stockholm. Intervju. 2006-01-23.

Bilaga 2: Intervjuguide

Om organisationens volontärkoncept

Redogör kort för organisationens bakgrund avseende volontärverksamhet, omfattning m m.

Vad innebär det att vara volontär för dig?

Hur är volontärverksamheten uppbyggd och hur fungerar den?

Var finns volontärplaceringarna?

Vilken typ av uppgifter har volontären? Ge exempel.

Hur lång tid tar volontärperioden?

Vilket är volontärverksamhetens främsta mål eller syfte?

Hur finansieras volontärverksamheten?

Deltar volontären individuellt eller i grupp?

Hur marknadsför ni volontärverksamheten? Hur får ungdomarna vetskap om den?

Vilka vänder ni er till? Vilka är de faktiska deltagarna?

Hur ser rekryteringsprocessen ut?

Vilka är möjligheterna för ungdomar med särskilda behov att engagera sig som volontärer?

Interaktion med andra organisationer

Vilka andra aktörer kommer er organisation i kontakt med? (offentliga, privata, ideella, nätverk, paraplyorganisationer) Nationellt och internationellt?

Beskriv relationen till den (t ex kontroll, utbyte, beroende...). Ge exempel.

Problem

Vari ser du de största hindren (strukturella, organisationsmässiga, individuella) i volontärverksamheten? Från organisationens sida/från volontärens?

Hur skulle man kunna lösa dessa problem? Vad skulle underlätta? Vad kan ni själva bidra med/vad lagstiftaren/myndigheter och övriga aktörer?

När har det fungerat, när inte?

I ett vidare perspektiv

Vad vet du om ungdomarnas motiv?

Hur har deltagandet utvecklats?

Hur ser er kvalitetssäkring ut?

Vilken uppföljning finns? Huruvida påverkar volontärtjänsten t ex ungdomarnas yrkesval?

Huruvida fungerar ens volontärerfarenheter som merit?

Hur skulle du placera in er verksamhet i hela bilden av volontäraktörer?

Vilket råd skulle du ge Ungdomspolitiska enheten?

Bilaga 3: Typologi av svenska volontärorganisationer

Associationsform/ organisationstyp	Position gentemot volontären	Geografiska aspekter	Placering	Uppgifts- område	Ideologisk tillhörighet	Längd	Syfte, motiv och funktion	Storlek (betr. antal volontärer per år)	Anknytning till organisationen
Frivilligorganisation/ Förening	Sändande	<u>Sverige:</u> Stad	Nationell	Kultur och fritid	Trossamfund	Korttid, upp till ett par månader	Personlig utveckling/ bli vuxen	Små, mindre än 10	EVS
Kommun	Mottagande	Land	Internationell	Bistånd	Humanitär rörelse	Långtid, upp till ett år	Informellt lärande	Mellanstora, mellan 11 och 50	Förberedelse för vuxen- volontärskap
Företag	Både skickar och tar emot	<u>Utland:</u> Europa U-länder Latin- amerika Afrika Asien		Socialt arbete/ vård Natur och miljö Opinions- arbete om fred, rättvisa, jämsällighet	Intresse- förening	Läger, cirka två till sex veckor	Uppskov med beslut om professionell inriktning alt. prövning av intresse	Stora, över 50	Del av utbildning Inrättas på volontärernas begäran
				Mission			Rekryterings- bas Stöd för resursvaga ungdomar		Frivillig- organisations huvudinnehåll (förmedling och/eller anordnande)
							Organisations- utveckling Kultur-/ rese- upplevelse		Mindre gren av frivillig- organisations verksamhet
							Internationell förståelse		Tjänst som erbjuds kund
							Arbetsinsats, ofta i form av "extraresurs" för verksamhet på plats		

Denna tabell återger i stort sett den beskrivning av befintliga volontärorganisationer i Sverige som återfinns i texten. Av naturliga skäl rör det sig om en förenkling där klassificeringen inte är renodlad. Schemat ska först och främst tjäna som tankestöd och ge en snabb överblick över den samlade bilden av organisationer som på ett eller annat sätt ge ungdomar möjligheten att bli volontär inom ramen för ett formligt program.

PUBLIKATIONER FRÅN FORSKNINGSAVDELNINGEN

Skriftserie

1. Bergmark Åke (1994). *Från bidrag till ersättning? – om kommunernas stöd till de frivilliga organisationerna inom den sociala sektorn.*
2. Jeppsson Grassman Eva (1994). *Third Age Volunteering in Sweden.*
3. Nordfeldt Marie (1994). *Frivilliga organisationers insatser för hemlösa.*
4. Lundström Tommy och Wijkström Filip (1995). *Från röst till service? – den svenska ideella sektorn i förändring.*
5. Johansson Göran (1997). *Möta hiv, möta sig själv – en studie av arbetet vid Stiftelsen Noaks Ark-Röda korset.*
6. Stål Rolf (1997). *De mest utsatta – om människors kapacitet och behov av socialt stöd.*
7. Johansson Göran (1997). *För mycke jag, för lite Jesus – LP-stiftelsens vård av missbrukare sedd ur ett socialantropologiskt perspektiv.*
8. Jeppsson Grassman Eva (1997). *För andra och för mig – det frivilliga arbetets innebörder.*
9. Karlsson Magnus (1997). *Självhjälpsgrupper i Sverige – en introduktion.*
10. Lundström Tommy (1997). *Barnavårdsorganisationer vid två sekelskiften – frivilligt barnavårdsarbete förr och nu.*
11. Johansson Göran (1998). *Det lilla extra – om frivilligcentralen i Tyresö.*
12. Johansson Göran (1998). *Saligare att ge – om givandets problem – ett missionsexempel.*
13. Forssell Emilia (1999). *Äldres död – anhöriga och personal berättar.*
14. Karlsson Magnus (2000). *Delade erfarenheter – om självhjälpsgrupper i Sverige.*
15. Johansson Göran (2001). *Varför hade Moses en syster? Antropologiska aspekter på berättelser och föreskrifter ur moseböckerna.*
16. Johansson Göran (2001). *Välsignelse eller förbannelse? Om koka och kokabruk.*
17. Jeppsson Grassman Eva (2001). *Medmänniska och anhörig. En studie av informella hjälpinsatser.*
18. Meeuwisse Anna (2001). *Ett högriskprojekt. Om missbrukarrehabilitering på Basta Arbetskooperativ.*
19. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (2001). *Civilt samhälle, social ekonomi eller nonprofit? Fallet Basta Arbetskooperativ. Slutrapport från ett forskningsprojekt.*
20. Engel Charlotte (2002). *För en ny tid? Förskjutning eller förnyelse - en inventering av diakonins dilemma.*
21. Johansson Göran (2003). *Att räcka varandra handen. Mångsidig, entydig, kontinuerlig - narkotikaprevention i norra Örebro län.*
22. Lundström Tommy (2004). *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid.*
23. Blennberger Erik, Habermann Ulla och Jeppsson Grassmann Eva (2004). *Genus och civilt samhälle.*
24. Karlsson Magnus, Borkman Thomasina, Munn-Giddings Carol och Smith Lesley (2005). *Self-help Organizations for Mental Health - a Cross-National Study.*

25. Johansson Göran (2005). *Särslaregnets tid. Fragment och bilder från Betania - pingstförsamling i och ur tiden.*
26. Engel Charlotte (2006). *Svenska kyrkans sociala arbete - för vem och varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma.*

Arbetsrapportserie

1. Granath Kristina (1997). *"Det var så mycket jag inte förstod..." – en intervjuundersökning med vuxna barn till psykiskt sjuka föräldrar.*
2. Boklund Ann (1997). *Paraphy för social frivillighet? – granskning av Forum för frivilligt socialt arbete de tre första verksamhetsåren.*
3. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (1997). *Basta – beskrivning och analys av ett arbetskooperativ.*
4. Olby Britta (1997). *"Gör sjukhuskyrkan någon nytta?" – en studie av attityder till sjukhuskyrkan.*
5. Forssell Emilia (1998). *Vilka är förlorarna? – om utsatta grupper i välfärden på 1990-talet.*
6. Forssell Emilia (1998). *Anbörigas organisering – en studie av två anörigföreningar.*
7. Trygged Sven (1998). *Making Work Work.*
8. Jess Kari (1998). *Kvalitet för brukare – frivilligt socialt arbete ur ett brukarperspektiv.*
9. Amnå Erik, Lundström Tommy och Svedberg Lars (2000). *Three Essays on Volunteerism and Voluntary Organisations.*
10. Olsson Lars-Erik (1998). *Givande och tagande – interaktion mellan frivilliga organisationer och kommuner.*
11. Meeuwisse Anna (1999). *Debatten om välfärdsstaten och det civila samhället.*
12. Olsson Lars-Erik (2000). *På olika villkor – samverkan mellan kommun och frivillig organisation.*
13. Karlsson Magnus (2000). *Bara en alkoholist kan förstå en alkoholist – deltagare i självhjälpsgrupper berättar.*
14. Holmberg Carin (2000). *Aspekter av kvinnosynen i missbruksbehandling – empiriska exempel och teoretiska funderingar.*
15. Hansson Jan-Håkan, Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Att ge och ta emot hjälp. Anöriginsatser för äldre och anörigstöd – en kunskapsöversikt.*
16. Trygged Sven (2000). *Från fristuga till friskola – ett föräldrakooperativ i förändring.*
17. Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Upptäckten av anöriga? – kommuners och frivilliga organisationers stöd till äldres anöriga i Stockholms län.*
18. Forssell Emilia (2000). *Anörig till äldre invandrare – en fallstudie av anöriga till äldre utomeuropeiska invandrare utan offentlig äldreomsorg.*
19. Orsholm Ingrid (2001). *Anörigskapets variationer – Åtta berättelser från hjälpgivare i olika miljöer.*
20. Jess Kari (2001). *Effektivitet, brukarmedverkan och kommunala bidrag – en utvärdering av mål, resurser, insatser och brukarkommunikation inom sociala frivilligorganisationer i Stockholm.*
21. Bender Christine och Holmberg Carin (2001). *När alla sköter sitt... – Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?.*
22. Olby Britta (2001). *Väntjänst och välfärd – ett brukarperspektiv.*
23. Orsholm Ingrid (2002). *Anörigengagemang – Två studier på Gotland.*
24. Bodin Magnus (2002). *Församlingar ger ekonomiskt bistånd – ett uttryck för diakoni i Stockholms stad.*
25. Jegermalm Magnus (2002). *Anörigstöd – en uppföljningsstudie av kommuners och frivilligorganisationers stöd till äldres anöriga.*
26. Orsholm Ingrid (2002). *Mellan hem och institution – Flexibel avlösning för anöriga till demenssjuka.*

27. Whitaker Anna (2002). *Att dela den gamlas sista tid – En studie av anhöriga på sjukhem.*
28. Forssell Emilia (2002). *Anhöriga till äldre invandrare med offentlig äldreomsorg. En fallstudie.*
29. Nordqvist Ola (2004). *Ersta Vändpunktens vuxenprogram – En studie av deltagarnas värderingar och upplevelser.*
30. Engel Charlotte (2003). *Fri eller förankrad? En empirisk studie av volontärverksamhet och ideella insatser inom Stiftelsen Stora Sköndal.*
31. Engel Charlotte (2003). *Volontärer – för vem och för vad? Kritisk granskning av en verksamhet inom Stiftelsen Stora Sköndal.*
32. Christiansson Elisabeth (2003). *"Först och framför allt själen". Diakonins tankevärld omkring år 1850.*
33. Börjeson Martin (2004). *"Vi vet inte vilka metoder vi ska använda" - Om relationen mellan kunskap och praktik i Stockholms kommuns sociala arbete med hemlöshetsfrågor 1965-2000.*
34. Alwall Jonas (red.) (2004). *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen. Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt.*
35. Börjeson Martin (2005). *Med kunskap som grund? Om relationen mellan kunskap och praktik i fyra kommuners sociala arbete med hemlöshetsfrågor.* Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
36. Jegermalm Magnus och Sundh Kenneth (2005). *Social mobilisering i frivillig regi. En studie av Svenska Röda Korsets arbete med lokala utsatthets- och kapacitetsstudier.*
37. Björktomta Siv-Britt (2005). *Unga kvinnor, frihet och beder - om socialt arbete och hedersrelaterat våld.*
38. Grosse Julia (2005). *Nonprofitorganisationer inom vård och omsorg. En explorativ genomgång av kunskapsläget i Sverige, Kanada och Storbritannien.* Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
39. Olsson Lars-Erik, Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (under utgivning). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsambället - några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
40. Vamstad Johan (2006). *A literary overview of the Swedish civil society research.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
41. Hammare Ulf (2006). *Pappor som brukade. Om en gruppverksamhet vid Ersta Vändpunkten.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
42. Kassman Anders (2006). *Inte bara uteliggare - Sökande och avslutade klienter vid Enheten för hemlösa i Stockholm.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
43. Grosse Julia (2006). *Volontärprogram riktade till ungdomar. En introduktion till ett nygammalt fenomen.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>

Särtryckserie

1. Lundström Tommy (1995). *Frivilligt socialt arbete under omprövning.* I Socialvetenskaplig Tidskrift, årgång 2, nr 1.
2. Lundström Tommy (1995). *Staten och det frivilliga sociala arbetet i Sverige.* I Kurt Klaudi Klausen & Per Selle (red.) Frivillig organisering i Norden. Oslo: Tano.
3. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1995). *Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre.* I Erik Amnå (red.) Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet. Örebro: Libris.
4. Svedberg Lars (1996). *Frivillighet som ideologiskt slagträ och faktisk verksamhet.* I Ojämlighet från vaggan till graven – på väg in i 2/3-samhället. FKF Fakta.
5. Lundström Tommy (1996). *The State and Voluntary Social Work in Sweden.* I Voluntas, årgång 7, nr 2.
6. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1996). *Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: the Case of Sweden.* I Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, årgång 25, nr 4.

7. Lundström Tommy och Svedberg Lars (1998). *Svensk frivillighet i internationell belysning – en inledning*. I Socialvetenskaplig Tidskrift, årgång 5, nr 2-3.
8. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1999). *Medborgarskapets gestaltningar – insatser i och utanför föreningslivet*. I Erik Amnå (red.) SOU 1999:84. Civilsamhället. Demokratiutredningens forskarvolym nr. 8.
9. Svedberg Lars (2001). *Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd?* I Marta Szebehely (red.) SOU 2001:52. Vårddstjänster i omvandling. Forskarantologi från Kommittén Vårddstjänstboksut.
10. Lundström Tommy och Svedberg Lars (2003). *The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State - The Case of Sweden*. I Journal of Social Policy, årgång 32, nr 2.
11. Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). *The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities*. I Aila-Leena Matthies (red.) (2006) Nordic civic society organizations and future of welfare services – A model Europe? Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Metodbokserie

1. Norlin Lena och Olsson Lars-Erik (2000). *Partner sökes – Samverkan mellan kommuner och frivilliga organisationer*.
2. Sjöberg Malena (red.) (2001). *Men hur mår Du själv? – Om stöd till dem som vårdar anhöriga*.
3. Engel Charlotte (2003). *Se det som är. Diakonal inventering i brytningstid*.

Övriga publikationer i urval

- SOU 1993:82. *Frivilligt socialt arbete i Sverige. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Svedberg Lars, Blenberger Erik, Isaksson Kerstin, Jeppsson Grassman Eva, Qvarsell Roger.
- Svedberg Lars (1995). *Marginalitet. Ett socialt dilemma*. Lund: Studentlitteratur.
- Blenberger Erik och Svedberg Lars (1996). Frivilligt socialt arbete i Sverige - en översikt. I *Frivilligt välfärdsarbete och offentlig ansvar*. Göteborg: NOPUS.
- Gunnarsson Evy (1996). *Forum 50+ - en organisation i tiden*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Svedberg Lars (1996). Introduktion till svensk frivillighet - ideologi och verksamhet. I *Tro och tanke*. Svenska Kyrkans forskningsråd 1996:7.
- Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). Defining the Nonprofit Sector: Sweden. I Salomon M Lester och Anheier K Helmut (ed). *Defining the Nonprofit Sector. A Cross-national analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Holmberg Carin och Bender Christine (1998). *Våld mot kvinnor – män i kris*. SoS-rapport 1998:6. Stockholm: Fritzes förlag.
- Johansson Göran (1998). *Måttligt eller meningsfullt*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Svedberg Lars (1998). *Marginella positioner – kritisk granskning av begrepp, teori och empiri*. Stockholm: Epidemiologiskt centrum.
- Blenberger Erik (1999). Etiska problem i missbrukarvården. I *Alkohol och narkotika – politik, vård och dilemman*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR).
- Blenberger Erik, Hansson Mats J, Stål Rolf (1999). *Diakoni – teologi, ideologi, praxis*. Tro & Tanke 1999:2. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.
- Whitaker Anna (1999). *I livets slutskede: Frivilligsamverkan i vården*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Johansson Göran (2000). *TVång och tillit. LV/M-vård som kulturell ingenjörskonst – exemplet Hornö*. Stockholm: Statens institutionsstyrelsens forskningsråd.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2001). Frivilliga insatser i svensk välfärd – med utblickar mot de nordiska grannländerna. I Bjarne Ibsen och Lars Skov Henriksen (red.): *Antologi om frivilligt arbejde*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Hammare Ulf och Lundström Tommy (2001). *Socialt inriktade barn- och ungdomsorganisationer. En kunskapsöversikt*. Socialstyrelsen.

- Jegermalm Magnus (2002). Direct and Indirect Support for Carers. Patterns of Support for Informal Caregivers to Elderly People in Sweden. I *Journal of Gerontological Social Work*, volym 38, nr 4, sid. 67-84.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2002). Frivilligt socialt arbete i Sverige. Betydelsefullt men löser inte välfärdens dilemma. I *Socionomen* nr 4, sid.1-5.
- Johansson Göran (2002). *Bete sig normalt – positioner, perspektiv och problem i den vuxna familjehemsvården*. Statens institutionsstyrelsens forskningsråd.
- Karlsson Magnus, Jeppsson Grassman Eva och Hansson Jan-Håkan (2002). Self-help Groups in the Welfare State: Treatment Program or Voluntary Action? I *Nonprofit Management and Leadership*, volym 13, nr 2, sid. 155-167.
- Nordfeldt Marie och Söderholm Johan (2002). *Frivilligorganisationer som uppdragstagare. Vad betyder det för brukarna?* Socialstyrelsen.
- Blennberger Erik (2003). Etik för politik – med äldrepolitik som exempel. I *SOU 2003:91, bil A*. Äldrepolitik för framtiden.
- Cederlöf Siv-Britt (2003). *Att arbeta med patriarkala familjer*. Kommunförbundet Stockholms län.
- Hammare Ulf och Stenbacka Susan (2003). *Socialt inriktade organisationer som arbetar mot missbruk - vilka är de, vad gör de och vad vet forskarna?* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Bender Christine (2003). "Det är något speciellt i den här frågan" – Om det lokalpolitiska samtalet om mäns våld mot kvinnor. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Jeppsson Grassmann Eva (red.) (2003). *Anböringskapets uttrycksformer*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars (2003). Att vara sårbar och få en marginell ställning. I Eva Jeppsson Grassman m fl *Att drabbas och att forma sitt liv*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2003). Frivilligt socialt arbete i Sverige. Vad vet vi efter 10 års forskning. I *Jubileumsskrift 2003, Forum för frivilligt socialt arbete*.
- Börjeson Bengt (2004). *Att skapa starka forskningsmiljöer - diskussion och förslag beträffande organisering och inriktning av forskningen vid Hum/ Sam fakulteten vid Växjö universitet*. Växjö: Växjö universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Från Skås försök. En diskussion om relationen kunskap och social praktik. I: *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. Socialstyrelsen.
- Börjeson Bengt (2004). A Breakthrough for a New Way of Thinking and Acting - the Development of Child Welfare and Childcare in the Republic of Belarus. I Sven Trygged (red): *Orphaned Children in Belarus*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Freud och Sartre. Steg på väg mot tystnaden. I: Staffan Selander(red): *Text och tolkning*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Börjeson Bengt (2004). Skolan i samhället – om strukturer av social exkludering I: *För oss tillsammans - Om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2004:98).
- Hammare Ulf (2004). *Kompetens i de sociala professionerna - en pilotstudie*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Enander Viveka (2004). *Varför går hon?- Om våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser*. Ystad: Kabusa Böcker.
- Jegermalm Magnus (2004). Informal care and support for carers in Sweden: patterns of service receipt among informal caregivers and care recipients. I *European Journal of Social Work*. Volym 7, nr 1, sid. 7-24.
- Karlsson Magnus (2004). Rehabiliterings- och självhjälpsinsatser för och av personer med psykisk sjukdom – En kvalitativ studie av Fountain House i Stockholm. I *Socialmedicinska tidskrift*, nr 4, sid. 370-379.
- Karlsson Magnus (2004). Klubbhus - övergångsanställning vid ett klubbhus, möjlig rehabiliterande insats för personer med psykisk sjukdom? I *Svensk rehabilitering*, nr 4, sid. 370-379.
- Blennberger Erik (2005). Offentlig och ideell sektor - partners för ett gott samhälle. I *Gatljus*, nr 3, sid. 8-10. *Kvartalstidskrift från Göteborgs Kyrkliga Stadsmission*.
- Blennberger Erik (2005). *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Blennberger Erik (2005). Etik för socialt arbete. I *Socionomen* 2005, nr 7, sid 7-11.
- Blennberger Erik (2005). Etik i socialt arbete – några kommentarer om läget i Sverige. I *NOPUS-nytt 2005:3. Etik och socialt arbete i Norden* (www.nopus.org).
- Blennberger Erik (2005). Världighet, frihet, rättvisa, jämlikhet, rättigheter och goda konsekvenser. Kommentarer om etiska värden och normer av relevans för Assistanskommitténs uppdrag. *Bilaga 10 i SOU 2005:100. På den assistansberättigades uppdrag. Delbetänkande av Assistanskommittén*.
- Börjeson Martin (2005). "Försök att systematiskt koppla socialtjänst, högre utbildning och forskning i Sverige" i *Empiri, evidens, Nordiska röster om kunskapsutveckling i socialt arbete*. Malmö: NOPUS.
- Franzén Eva M. och Kassman Anders (2005). Longer-term Labour-market Consequences of Economic Inactivity during Young Adulthood: A Swedish National Cohort study i *Journal of Youth Studies*. Volym 8, nr 4, sid. 403-424.

- Habermann Ulla, Ottesen Laila & Skristad Berit (2005): It will solve itself(?) - on the attitudes of Scandinavian sports managers towards equal opportunities. I Annette R. Hofmann & Else Trangbæk (ed.): *International Perspectives on Sporting Women in Past and Present*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Johansson Göran (2005). *Påverkan eller total förändring? Kritik av en förhållning med avstamp i ett program mot missbruk och kriminalitet*. Statens institutionsstyrelsens forskningsråd.
- Johansson Göran (2005). *Ett anständigt sätt. Beskrivning av verksamheten vid dubbeldiagnosteamet Pilen i Västervik*. Fokus Kalmar län.
- Lundåsen Susanne (2005). *Frivilliga insatser och hälsa*. Statens Folkhälsoinstitut.
- Olsson Lars-Erik, Nordfeldt Marie, Larsson Ola och Kendall Jeremy (2005). *The third sector and the policy process in Sweden: a centralised horizontal third sector community under strain*. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working papers nr 3. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Olsson Lars-Erik m fl (2005). *The challenges of translation: the convention and debates on the future of Europe from the perspective of European third sectors*. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working paper nr 12. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Svedberg Lars (2005). Några karaktäristika och utvecklingsdrag för frivilligt socialt arbete. I *Socialstyrelsen och den sociala ideella sektorn*. Socialstyrelsen.
- Svedberg Lars (2005). Det civila samhället och välfärden. I Erik Amnå (red.) *Civilsamhället - några forskningsfrågor*. Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds förlag.
- Blennerger Erik (2006). Etik för socialt arbete. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (2006). Socialarbetaren och kunskapsneurosen. IBjörn Blom, Stefan Morén och Lennart Nugren (red.) *Kunskap i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (red.) (2006). *Vägar på HaVet. Tio texter om arbete och funktionshinder*. Jönköping: ARK-tryckaren AB.
- Börjeson Bengt, Börjeson Martin och Svedberg Lars (2006). Att utveckla kunskapen i socialt arbete genom att återigen sätta praktiken i centrum. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Christiansson Elisabeth (2006). *Kyrklig och social reform. Motiveringar till diakoni 1845-1965*. Stockholm: Artos & Norma.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila, Pfister Gertrud & Skristad Berit (2006): *Det löser sig selv (?) - om idræt og kvindeligt lederskab*. Idrætshistorisk Årbog 2005. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Karlsson Magnus (2006). *Självhjälpsgrupper – teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordfeldt Marie och Olsson Lars-Erik (2006) Trösklar och gränshinder på bostadsmarknaden. I Paulina de los Reyes (red.) *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, SOU 2006:37.
- Olsson Lars -Erik och Svedberg Lars (2006). Det ideella engagemanget i Sverige. I *Samhället är större än staten*. Stockholm: Forum för Frivilligt Socialt Arbete.
- Svedberg Lars (2006). Mer omfattande insatser än någonsin. I *Svensk kyrkotidning*, nr 5-6.
- Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities. I Aila-Leena Matthies (ed.) *Nordic civic society organisations and future of welfare services - A model for Europe?* Nordic Research Council. Tema Nord 2006. Köpenhamn.
- Trägårdh Lars (2006). ”Staten och samhället: Från SSUs folkrörelser till Timbros civilsamhälle” i Håkan A. Bengtsson (red) *I rörelse. Folkrörelse och demokratin*. Stockholm: Atlas.
- Trägårdh Lars (red.) (2006). *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Börjeson Martin och Hansson Jan-Håkan (under utgivning). ”Om behoven av att bygga andras kunskap” i *Nordisk Socialt Arbeid*.
- Jegermalm, Magnus (under utgivning). Informal care in Sweden: a typology of care and caregivers. *International Journal of Social Welfare*. Volym 15, nr 4, sid. 332-343.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (under utgivning). Civic Participation in the Welfare State: Patterns in Contemporary Sweden. I Trägårdh Lars (red.) *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Olsson, Lars-Erik, Nordfeldt, Marie och Larsson, Ola (under utgivning). ”The third sector and the policy process in Sweden – path dependence and opportunity structures”. I J. Kendall (red.) *Handbook of third sector policy in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Trägårdh Lars (under utgivning). *Från SSUs folkrörelser till civilsamhälle: Staten och samhället i det moderna Sverige*.
- Vamstad Johan & Svedberg Lars (under utgivning). *Some Aspects of Social Capital in Sweden – An EU-report*.

ARBETSRAPPORTSERIEN

I den här rapporten görs en inventering av volontärbegreppet som det används i Sverige och i så kallade volontärprogram. Det är program som möjliggör för ungdomar att på heltid ägnar sig åt ideellt arbete under en avgränsad tid. Här kartläggs de huvudsakliga anordnarna av sådana här frivilligprogram i Sverige och deras arbets sätt. Bland annat behandlas programmens rättsliga ställning, uppgiftsområden, deltagare, deras målsättning och motiv, finansiering, nätverk samt eventuell uppföljning. Särskilt vikt läggs vid på vilka olika sätt ideella, privata vinstdrivande och offentliga aktörer som volontärorganisationerna kommer i kontakt med kan vara involverade i volontärverksamhet för ungdomar, även centrtrala problemområden berörs. Slutligen sätts de svenska volontärprogrammen in i ett internationellt perspektiv. Denna rapport utgör ett led i Ersta Sköndal högskolas långsiktiga kartläggning av olika delar av civilsamhället.

Forskningsavdelningen publicerar forskningsresultat från olika större projekt och uppdrag. Vi har en skriftserie, en särtrycksserie, en arbetsrapportserie samt en metodbokserie. Arbetsrapportserien avser främst att ge möjlighet att publicera delrapporter och delresultat från större studier, aktuella kunskapsöversikter och uppsatser. Förteckning över publikationer från forskningsavdelningen finns på föregående sidor.

Ersta Sköndal högskola

Campus Sköndal, Box 441, 128 06 SKÖNDAL
Besöksadress Herbert Widmans väg 12, Sköndal
Telefon 08-555 05 130, *Fax* 08-555 05 165
E-post Sari.Nurminen@esh.se